

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Nancy-Marita Maltseva

**Täitemenetluse ühtlustamise vajadusest Euroopa Liidus lapserööviasjades tehtud
kohtulahendite täitmise näitel**

Magistritöö

Juhendajad:
MA Haldi Koit
PhD Kristina Muhhina

Tartu 2018

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....
Näncy-Marita Maltseva

Kaitsmine toimub ...../kuupäev/ kell ...../kellaeg/
...../aadress/ auditoriumis ...../number/.
Retsensent: ..... /nimi/ (...../teaduskraad/),
..... /amet/.

LÜHIKOKKUVÕTE

Euroopa Liidu tasandil kohalduvate Haagi lapseröövi konventsiooni ja Brüssel IIa määrusega sätestatakse eeskätt õigusnormid isikute õiguste, kohustuste ja tagajärgede kohta. Viidatud õigusaktid aga ei reguleeri üksikasjalikult lapse tagastamise menetluse praktilisi küsimusi, seejuures puuduvad asjakohased selgitused, milliseid meetmeid peaksid riigid kohaldama saavutamaks konventsioonist ja määrusest tulenevaid eesmärke. Seega sõltub lapse tagastamist nõudva kohtulahendi täitmise tulemuslikkus täielikult siseriiklikest õigusnormidest. Praktikast on tagasitoomise otsused tihti täidetud kas hilinemisega või jäetud üldse täitmata ebaefektiivsete täitmismeetmete tõttu.

Magistritöö eesmärgiks oli otsida vastust küsimusele, kas ja millises ulatuses on vajalik täitemenetluse ühtlustamine lapse tagastamist hõlmavate kohtulahendite täitmisel Euroopa Liidus. Magistritöös püsitud hüpoteesi kohaselt on Euroopa Liidus vaja täitemenetlust ühtlustada rahvusvahelistes lapseröövi asjades.

Magistritöös püsitud uurimisülesande lahendamiseks kasutati õigusteaduslikku juhtumianalüüsi. Magistritöös analüüsiti lapseröövi lahenditele kohalduvat täitmise regulatsiooni viidates võimalikele positiivsetele aspektidele kui ka kitsaskohtadele. Siseriiklike võimalusi lapseröövi puudutavate kohtulahendite täitmise tagamiseks analüüsiti Saksamaa ja Eesti näitel. Uurimuse põhjal leiti, et lapserööviasjades esineb erisusi nii kohtumenetluslikus küljes kui ka täitemenetluse läbiviimisel. Võrdlev analüüs rõhutas vajadust rahvusvaheliselt tunnustatud ühtsetele normidele, millised on kohased meetmed ja sanktsioonid lapseröövi lahendite täitmise tagamiseks.

30.06.2016. aastal tuli Euroopa Komisjon välja ettepanekuga sõnastada uuesti Brüssel IIa määrus eesmärgiga kaitsta lapse huve, lihtsustades menetlusi ning suurendades nende tõhusust. Ettepanekus aga ei harmoniseerita täielikult siseriiklike täitemenetlusnorme. Brüssel IIa muudatuste valguses võib endiselt pidada probleemseks liikmesriikide täitemenetluse regulatsioonidest tulenevaid erinevusi. Kokkuvõtvalt leidis hüpotees kinnitust ning vajalik on kehtestada ühtne kord täitemenetluse läbiviimiseks lapserööviasjades.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. Võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtted liikmesriigi menetlusautonoomia kontekstis	10
1.1 Menetluslik autonoomia Euroopa Liidu õiguse kohaldamisel	10
1.2 Võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtted Euroopa Liidu õiguse kohaldamisel	17
2. Lapseröövi puudutava piiriülese täitemenetluse õiguslik raamistik Euroopa Liidus	23
2.1 Haagi 25.10.1980.a rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise konventsioon	23
2.2 Menetluse eripära Euroopa Liidus - Brüssel I ja IIa määrus	30
3. Siseriiklikud meetmed lapserööviasjades tehtud kohtulahendite täitmiseks - Eesti ja Saksamaa võrdlev analüüs	39
3.1 Metodoloogia ja valimi kirjeldus	40
3.2 Eesti siseriiklik regulatsioon ja kohtupraktika lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmise tagamiseks	43
3.3 Saksamaa siseriiklik regulatsioon ja kohtupraktika lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmise tagamiseks	53
4. Ettepanekud kehtiva Euroopa Liidu õigusliku regulatsiooni muudatusteks	60
4.1 Brüssel I ja IIa muudatusettepanekutest	60
4.2 Täitemenetluse harmoniseerimine võimaliku meetmena kohtulahendite täitmise tõhususe tõstmiseks	70
KOKKUVÕTE	78
SUMMARY	81
KASUTATUD MATERJALID	84

SISSEJUHATUS

Kasvava üleilmastumise ja isikute vaba liikumisega on suurenenud Euroopa Liidus ka perekondade arv, kus lapse vanemad pärinevad erinevatest riikidest ning valivad ühiseks elukohariigiks ühe vanema päritoluriigi või riigi, kust kumbki vanem ei pärine. Vanema ja lapse õigused ning kohustused üksteise suhtes määrab üldjuhul kindlaks lapse elukohariigi õigus. Vanemate kooselu purunemisel võib tekkida soov naasta päritoluriiki või asuda elama välisriiki koos lastega. Teise vanema nõusolekuta lapse välisriiki viinud vanem piirab lapse äraviimisel teisel vanemal talle kuuluva hooldusõiguse teostamist. Tegemist võib olla vanemapoolse piiriülese lapserööviga. Euroopa Liidu liikmesriikide süveneva majandusliku ja poliitilise integratsiooni tulemusel on Euroopa õigusmaastik mitmekihiline. Rahvusvahelist lapseröövi reguleerib rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise konventsioon (nn. Haagi lapseröövi konventsioon)¹, mida Euroopa Liidu siseselt täiendab Nõukogu määrus (EÜ) nr 2201/2003 (Brüssel Ia määrus)². Brüssel Ia määrust on peetud Euroopa Liidus perekonnaasjades tehtava õiguslase koostöö nurgakiviks.³ Määrusega kehtestatakse ka piiriülese ulatusega vanemlikku vastutust hõlmavaid vaidlusi käsitlevad eeskirjad. Määrus näeb küll ette kohustuse lapseröövi korral laps tagastada, kuid otsuse täitmise menetluslikud küsimused on jäetud valdavas osas riigisisese õiguse määrata. Seda, kuidas tuleb sõnastada lapse tagastamine otsus, millise aja jooksul tuleb kohtulahend täitmisele pöörata ning milliseid meetmeid selleks kasutada võib, määrus otsesõnu ei sätesta. Kuivõrd Euroopa Liidu õigus konkreetset menetluslikku reeglistikku ei sisalda nendes küsimustes, kuulub liikmesriikide pädevusse luua siseriiklikus õiguses menetluskord, mis tagaks Euroopa

---

¹ Rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise konventsioon – RT II, 03.09.2015, 3. Eestikeelne versioon arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/203092015003>, 11.05.2018. The Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction. Inglise keelne versioon arvutivõrgus kättesaadav http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=24, 28.02.2018.

² Nõukogu määrus (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnustatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnustatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000 – ELT L 338, 23.12.2003, lk 1-29.

³ Ettepanek: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapserööve (uuesti sõnastatud). Brüssel, 30.06.2016, lk 1. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/ET/1-2016-411-ET-F1-1.PDF>, 28.02.2018.

Liidu õigusest tulenevate üksikisiku õiguste realiseerumise. Igas liikmesriigis toimub menetlus vastavalt täitmisiigi seadusandlusele.

2015. aasta mais viis Euroopa Komisjon läbi laiahaardelise uuringu hindamaks määruse senist kohaldamist ja tõhusust praktikas. Uuringu tulemusel ilmnesid mitmed puudujäägid vanemlikku vastustust hõlmavate menetluste läbiviimisel. Vanema poolt sooritatud lapserööv, laste piiriülest paigutamist, otsuste tunnustamist ja täitmist ning riiklike (kesk- ja muud asutused) ametiasutuste vahelist koostööd käsitlevates asjades esineb ulatuslikke ja tarbetuid viivitusi. Uuringust nähtub, et mõningates liikmesriikides on täitemenetlus kestnud ligi aasta, mis aga ei ole kooskõlas määruse eesmärgiga.⁴

30.06.2016. aasta ettepanekuga sõnastati uuesti Brüssel IIA määrus eesmärgiga kaitsta lapse huve, lihtsustades menetlusi ning suurendades nende tõhusust. Kui ebatõhusate täitemenetlustega kaasneb negatiivseid tagajärgi, tuleb neile lahendus leida Euroopa Liidu tasandil, et edukas lõpptulemus oleks tagatud võrdselt kõigis liikmesriikides.⁵ Piiratud ulatuses on täitemenetluse harmoniseerimist pakutud Brüssel IIA uuendustes, kuid kogu täitemenetluse harmoniseerimist on äärmiselt keeruline saavutada just menetlusliku autonoomia piiridest tulenevalt. Keskseks küsimuseks on seejuures, millises ulatuses peaks vanemlikku vastutust käsitlevate kohtulahendite täitmine olema reguleeritud Euroopa Liidu poolt ning millistes aspektides piisab siseriiklikust regulatsioonist. Brüssel IIA muudatused loodetakse vastu võtta 2018. aasta teises pooles.⁶

Magistritöö eesmärgiks on vastata küsimusele, kas ja millises ulatuses on vajalik täitemenetluse ühtlustamine lapse tagastamist hõlmavate kohtulahendite täitmisel Euroopa Liidus. Magistritöö mahtu arvestades on magistritöö piiritletud eelkõige

---

⁴ Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment, Final report, Evaluation. European Commission, May 2015. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/bxl_ia_final_report_evaluation.pdf, 28.02.2018.

⁵ Ettepanek: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapseröövde (uuesti sõnastatud). Brüssel, 30.06.2016, lk 5. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/ET/1-2016-411-ET-F1-1.PDF>, 28.02.2018.

⁶ Rohkem infot eelnõude infosüsteemist (EIS). Dokumendi/toimiku otsing: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapseröövde. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eelvoud.valitsus.ee/main#ipt9xUS4>, 14.05.2018.

lapseröövi õigusliku raamistiku analüüsiga. Magistritöös püstitatud hüpoteesi kohaselt on Euroopa Liidus vaja täitemenetlust ühtlustada rahvusvahelistes lapseröövi asjades. Magistritöö annab eelkõige põhjalikuma ülevaate uuritava probleemi olemusest tuginedes teooriale, kuivõrd praktikat leidub antud teemal võrdlemisi vähe.

Magistritöö on lähtuvalt selle eesmärgist ja põhiprobleemidest üles ehitatud nelja peatükina, mis on liigendatud alapeatükkideks. Magistritöös tõstatatud õigusliku uurimisülesande lahendamiseks vaadeldakse esmalt kahte olulist Euroopa Liidu õiguse aluspõhimõtet, võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtet, liikmesriigi menetlusautonoomia kontekstis. Viidatud peatükis otsib autor vastust küsimusele, miks on üleüldse vajalik täitemenetluse harmoniseerimine Euroopa Liidus ning miks on seda keeruline saavutada just menetlusliku autonoomia piiridest tulenevalt. Magistritöö teine peatükk käsitleb lapseröövi puudutavat piiriülese täitemenetluse õiguslikku raamistikku Euroopa Liidus. Viidatud peatükis analüüsib autor, kuidas on Euroopa Liidus reguleeritud lapseröövi puudutavate kohtulahendite täitmine. Vaatluse all on ka teemaga haakuvad Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) ja Euroopa Kohtu lahendid, mille valguses toob autor välja kohtupraktika olulisemad seisukohad. Kolmandas peatükis võrdleb autor siseriiklike võimalusi lapseröövi puudutavate kohtulahendite täitmise tagamiseks Eesti näitel, kus täitemenetlust viib läbi kohtutäitur, ja Saksamaa näitel, kus täitemenetlus toimub kohtu kaudu. Võrdlevate analüüside pinnal toob autor esile, millised on täitemenetlustes rakendatavad meetmed ja sunnivahendid ning annab hinnangu sellele, kas kehtiv regulatsioon on piisav määrusega seatud eesmärkide saavutamiseks. Neljandas, mis on ühtlasi viimane peatükk, analüüsib autor Brüssel IIa muutmise ettepanekut ning teeb ettepanekuid regulatsiooni muudatusteks selliselt, et tagatud oleks laste õiguste ja huvidega kooskõlas ning efektiivne menetluse läbiviimine. Autor juurdleb selle üle, millises ulatuses peaks lapseröövi käsitlevate kohtulahendite täitmine olema reguleeritud Euroopa Liidu poolt ning millistes aspektides piisab siseriiklikust regulatsioonist.

Püstitatud eesmärkide saavutamiseks, oma seisukohtade kujundamiseks ja järeldustele jõudmiseks on magistritöös kasutatud juhtumianalüüsi. Magistritöös kasutatakse õigusteaduslikku juhtumiuuringut Brüssel IIa määruse rakendusprobleemide analüüsimiseks, kasutades selleks õigusteaduslikke allikaid, õigusakte ning

kohtulahendeid. Magistritöös kasutatud teave ja andmed pärinevad erinevatest teaduslikest artiklitest ja analüüsides. Analüütilist ja võrdlevat uurimismeetodit kasutades määratleb autor uurimisprobleemi olemuse, analüüsib selle võimalikke mõjusid ja põhjuseid ning analüüsi tulemusena pakub soovitusi muudatuste sisseviimiseks. Magistritöös tutvustatakse kahe liikmesriigi siseriiklikku regulatsiooni ja nende sobivust Brüssel IIa määruse eesmärkide täitmiseks, järeldesteni jõutakse juhtumeid omavahel võrreldes.

Magistritöö näol on tegemist rakendusliku iseloomuga poliitikaanalüüsiga. Poliitikaanalüüs on multidistsiplinaarne uurimise viis, mille eesmärgiks on poliitikate/õigusnormide väljatöötamine või olemasolevate poliitikate/õigusnormide kriitiline analüüsimine. Poliitikaanalüüs on probleemi lahendamisele keskenduv distsipliin, mis üritab praktilisi probleeme lahendada tuginedes sotsiaalteaduslikele meetoditele, teooriatele ja valdkonnas kogutud olulisele teabele. Osaliselt kirjeldav, see tugineb traditsioonilisele sotsiaalteaduslikule viisile, kirjeldades ja selgitades poliitikate põhjuseid ja tagajärgi. Tegemist on normatiivse analüüsivormiga, mis annab väärtushinnanguid selle kohta, mis peaks olema, vastupidiselt kirjeldavale osale, milline olukord on tegelikult.⁷ Poliitikaanalüüs on tunnustatud ja aktsepteeritud uurimisviis õigusteaduses, mitmeid poliitikaanalüüse võib leida ka justiitsministeeriumi koduleheküljelt.⁸

Lapseröövi puudutavate kohtulahendite täitmise praktilist külge ja sellega seonduvat problemaatikat on varasemalt käsitletud erialakirjanduses ning läbi on viidud mitmeid teadusuuringuid. Eestikeelses õiguskirjanduses väärivad märkimist M. Torga 2015. aastal kirjutatud *Juridica* artikkel „Kuidas tagada lapserööviasjas tehtud kohtulahendi täitmine?“⁹ ning M.-L. Kuus poolt 2015. aastal koostatud magistritöö teemal „Haagi lapseröövi konventsiooni alusel lapse viivitamatu tagastamise saavutamise võimalused

---

⁷ W. N. Dunn. *Public Policy Analysis*. Routledge, 2015.

⁸ Vt lähemalt justiitsministeeriumi koduleheküljelt, alajaotus uuringud. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.just.ee/et/uudised-pressiinfo/uuringud>, 05.04.2018.

⁹ M Torga. Kuidas tagada lapserööviasjas tehtud kohtulahendi täitmine? Haagi 1980. aasta lapseröövi konventsiooni kohaldamise praktiline külg. *Juridica* 2015,(3), lk 219-225.

Eestis¹⁰, kus keskendutatakse eelkõige lapse tagastamise menetluses lahendamist vajavatele küsimustele ning lapse tagastamise kohtulahendi resolutsiooni korrektsesse sõnastamisele Eesti täitemenetluse seadustiku (TMS)¹¹ valguses. Magistritöö autorile teadaolevalt ei leidu eestikeeles õiguskirjanduses ühtegi lapseröövi puudutavate kohtulahendite täitmisega seonduvat uurimust, mis sisaldaks siseriiklike regulatsioonide võrdlust. Ülemäära palju ei ole lapseröövi asjades tehtud kohtulahendite täitemenetluse probleeme käsitletud ka rahvusvahelises õiguskirjanduses. 2015. aastal on Euroopa Parlament viinud läbi uurimuse¹², milles tuuakse esile lapseröövi puudutavate kehtivate õiguslike regulatsioonide eripärad liikmesriikides. Tegemist ei ole aga võrdleva analüüsiga ning täitemenetlusega seonduvaid probleeme käsitletud ei ole. Eesti viidatud analüüsi kaasatud ei olnud. Brüssel IIa muudatusi käsitlevad teadusartiklid, sh näiteks J. M. Scott QC 2015. aasta artikkel „A question of trust? Recognition and enforcement of judgments“ keskenduvad aga eelkõige väljapakutud materiaalõiguslike sätete sisustamisele ja analüüsimisele. Põhjalikumalt ei ole käsitletud lapseröövi puudutavate kohtulahendite täitmist koostoimes täitemenetluse ühtlustamise vajadusega. Käesolev magistritöö toob Saksamaa ja Eesti näitel esile siseriiklikest regulatsioonidest tulenevad erisused lapseröövi puudutavate kohtulahendite täitmisel ning juurdleb selle üle, milliseid muudatusi oleks tarvis, et lapseröövi puudutavate kohtulahendite täitmine oleks tõhusam ning millises ulatuses peaks lapseröövi käsitlevate kohtulahendite täitmine olema reguleeritud Euroopa Liidu poolt ning millistes aspektides piisab siseriiklikust regulatsioonist. Eelviidatud aspektide käsitlemisega loodab magistritöö autor panustada olulisel määral erialakirjandusse, aidates vastata mõningatele vastamata küsimustele.

Magistritöö autor tänab juhendajaid Haldi Koit ja Kristina Muhhina kaasamõtlamise, heade nõuannete ja kannatlikkuse eest.

---

¹⁰ M.-L. Kuus. Magistritöö. Haagi lapseröövi konventsiooni alusel lapse viivitamatu tagastamise saavutamise võimalused Eestis, Tartu Ülikool. Õigusteakademiakond, Tartu 2015.

¹¹ Täitemenetluse seadustik - RT I, 30.12.2017, 19. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122017019>, 19.02.2018.

¹² European Parliament. Cross-border parental child abduction in the European Union. Study for the LIBE Committee. 2015, lk 142-163. Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510012/IPOL_STU\(2015\)510012_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510012/IPOL_STU(2015)510012_EN.pdf), 26.02.2018.

1. Võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtted liikmesriigi menetlusautonoomia kontekstis

1.1 Menetluslik autonoomia Euroopa Liidu õiguse kohaldamisel

Kui liikmesriigi kohtud kohaldavad Euroopa Liidu õigust, toimub menetlus tavapäraselt liikmesriigi menetlusõiguse järgi kooskõlas niinimetatud liikmesriigi menetlusautonoomia põhimõttega. Euroopa Liidu algne eesmärk ei olnud kehtestada liikmesriigi kohtutes Euroopa Liidu õiguse tagamiseks muid õiguskaitsevahendeid kui need, mis on sätestatud siseriiklikus õiguses.¹³ Menetlusautonoomia põhimõtte kohaselt määratleb liikmesriikide siseriiklik õigus siseriikliku kohtualluvuse ja menetluslikud tingimused, mis peavad tagama Euroopa Liidu õigusest tulenevate üksikisikute õiguste realiseerumise. Liikmesriikidel on Euroopa Liidu õiguse täitmisel siseriiklike õigusaktide alusel toimuv nii menetluslik kui ka institutsiooniline autonoomia.¹⁴

Siiski ei ole liikmesriikidele jäetud menetluslike nüansside kindlaksmääramiseks täielikku vabadust, Euroopa Liidu õiguse kohaldamine peab toimuma ühtsetest põhimõtetest lähtuvalt. Siseriiklik menetluskord ei tohi muuta Euroopa Liidu õigusest tulenevate üksikisikute õiguste maksmapaneku ülemäära keeruliseks või võimatuks, samuti peavad Euroopa Liidu õiguskorrast tulenevad õigused olema ka reaalselt tagatud mitte näilised.¹⁵ Euroopa Kohus on korduvalt rõhutanud, et kui siseriiklik õigusnorm takistab Euroopa Liidu õiguse tõhusat toimimist, ei ole selline õigusnorm sobilik ja tuleb jätta kohaldamata. Samuti on Euroopa Kohus tähtsustanud Euroopa Liidu õiguse ühtse kohaldamise põhimõtte olulisust, asudes seisukohale, et aluslepingutest tulenevate kohustuste täitmine ei saa olla sõltuv siseriiklikest reeglitest ja ühenduse õiguse täideviimine ei tohi liikmesriigiti erineda.¹⁶

---

¹³ Euroopa Kohtu 7. juuli 1981. aasta otsus kohtuasi C-158/80 - Rewe-Handelsgesellschaft Nord mbH et Rewe-Markt Steffen v Hauptzollamt Kiel, p 6.

¹⁴ H. G. Schermers, D. F. Waelbroeck. Judicial Protection in the European Union. Kluwer Law International, 2001, p 200.

¹⁵ H. G. Schermers, D. F. Waelbroeck. Judicial Protection in the European Union. Kluwer Law International, 2001, p 200.

¹⁶ Euroopa Kohtu 15. juuli 1964. aasta otsus kohtuasi C-6/64 - Flaminio Costa v E.N.E.L.

Euroopa Liidu õiguse täideviimisel on vaieldamatult üks kesksemaid arutelusid valik tsentraliseeritud (liidu õiguse kohaldamine vahetult liidu kohtutes) ja detsentraliseeritud (liidu õiguse kohaldamine kaudselt siseriiklikes kohtutes) süsteemi vahel.¹⁷ Erinevalt siseriiklikest õigussüsteemidest ei ole Euroopa Liidu õigussüsteemi tõhusus tagatud tsentraalse vastavuse mehhanismiga. Erialakirjanduses on leitud, et detsentraliseeritud süsteemis esineb paratamatu risk, et Euroopa Liidu õiguse kohaldamine võib erineda riigiti.¹⁸ Tegemist on olukorraga, kus liikmesriikide siseriiklik õigus pakub erinevaid menetluslikke lahendusi sarnaste faktiliste asjaoludega esinevate kaasuste puhul.

Menetlusautonoomia jätab liikmesriikidele teataval määral kaalutlusruumi määramaks kindlaks menetluslikud aspektid omal äranägemisel. Esineb oht, et ranged siseriiklikud menetlusnormid võivad takistada ühetaolist Euroopa Liidu õiguse kohaldamist, seades kahtluse alla Euroopa Liidu õiguse ülimuslikkuse ja vahetu mõju, millele terve Euroopa Liidu õiguse süsteem on üles ehitatud. Liikmesriigid saavad põhjendada enda rikkumisi just sellega, et Euroopa Liit ei ole ühtset reeglistikku kehtestanud. Selle vältimiseks ja tuginedes õiguse ühtse kohaldamise põhimõttele on Euroopa Liidu õiguses loodud teatud valdkondades miinimumstandardid, millest liikmesriikidel tuleb lähtuda siseriikliku menetluskorra loomisel. Liikmesriikide menetluslikku autonoomiat tulebki sisustada selliselt, et kui Euroopa Liit ei ole norme kehtestanud, on riigid kohustatud kehtestama menetlusreeglid tagamaks Euroopa Liidu õigusest tulenevate õiguste tõhusa kaitse.¹⁹

Piir, liidu pädevuse ja liikmesriikide autonoomsuse vahel, on määratletud mitmete aluspõhimõtetega. Selleks, et Euroopa Liit saaks rakendada meetmeid piiriülevalt, peab Euroopa Liidu tegevuseks tulenema õiguslik alus aluslepingutest. Euroopa Liit saab rakendada õiguslikke ja poliitilisi meetmeid ainult oma pädevuse piirides, mille on kindlaks määranud liikmesriigid. Aluslepingud täpsustavad nii seda, millistes küsimustes Euroopa Liit võib tegutseda, kui ka seda, milline menetlus sellega kaasneb.²⁰

---

¹⁷ E. Storskrubb. *Civil Procedure and EU Law. A policy Area Uncovered*. Oxford Studies in European Law, 2008, p 17.

¹⁸ H. G. Schermers, D. F. Waelbroeck. *Judicial Protection in the European Union*. Kluwer Law International, 2001, p 199.

¹⁹ Euroopa Kohtu 16. detsembri 1976. aasta otsus kohtuasi C-33/76, *Zewe-Zentralfinanz eG et Rewe-Zentral AG v Landwirtschaftskammer für das Saarland*.

²⁰ H. Stalford. *Children and the European Union: Rights, Welfare and Accountability*. Bloomsbury Publishing, 2012, pp 19-20.

Aluslepingud sisaldavad võrdlemisi vähe laste õigusi käsitlevaid sätteid. Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELTL)²¹ artikkel 3 lõige 3 teine lause sätestab liidu kohustuse edendada laste õiguste kaitset. See, et üksnes vähesed sätted viitavad laste õiguste tagamisele, ei tähenda, et Euroopa Liidul puudub pädevus laste õigusi puudutavate meetmete reguleerimiseks. Mitmed aluslepingutest tulenevad sätted ongi sõnastatud sedavõrd üldiselt, et annavad võimaluse väga laialdaseks tõlgenduseks. Samuti sätestab ELTL artikkel 352 lõige 1, et kui aluslepingutes määratletud poliitika raames osutub aluslepingute mõne eesmärgi saavutamiseks vajalikuks liidu meede ning aluslepingutes ei ole sätestatud selleks vajalikke volitusi, võtab nõukogu Komisjoni ettepaneku põhjal ja pärast Euroopa Parlamendilt nõusoleku saamist ühehäälselt vastu kohased sätted.

Euroopa õigusaktidega nähakse ette ka otsene koostöö liikmesriikide kohtute ja pädevate asutuste vahel. Õiguslane koostöö tsiviilasjades on arenenud sõltumatuks ja eraldiseisvaks valdkonnaks Euroopa õiguses. Kuivõrd Amsterdami lepinguga²² anti Euroopa Liidule pädevus kehtestada õigusakte rahvusvahelise eraõiguse alal, on selles valdkonnas võetud vastu arvukalt Euroopa seadusandlikke akte. Kui tegemist on Euroopa Liidu tasandil menetluse ühiste miinimumnõuete kehtestamisega, on selle valdkonna õigusaktid liikmesriikide õigusaktide suhtes ülimuslikud ning põimunud liikmesriikide õigusega. Normid, mis käsitlevad õiguslast koostööd tsiviilasjades, põhinevad eeldusel, et üksikute liikmesriikide õigus- ja kohtusüsteemid ning nende kohtute ja vaidlusi lahendavate organite otsused on võrdsed nii oma väärtuse, pädevuse kui ka staatuse poolest, s.t üksteise kohtute ja õigussüsteemide vastastikuse usaldamise põhimõttel. Selle keskmes on liikmesriikide kohtute otsuste vastastikune tunnustamine ning see hõlmab ka ideed kohtute ja kohtuasutuste vahelisest piiriülesest koostööst. Selles valdkonnas on tähtsal kohal ühtsed normid, mis parandavad piiriülese mõjuga õiguslike olukordadega seotud õiguskindlust ja ennustatavust: kui iga liikmesriik peaks eraldi otsustama, millist õigust tuleks iga piiriülese õigussuhte suhtes kohaldada, milline kohus on pädev konkreetset vaidlust lahendama või milliste liikmesriikide milliseid otsuseid tuleks tunnustada, päädiks see sellega, et kodanikel ja ettevõtetel puuduks õiguskindlus nii

---

²¹ Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon (2012), ELT C 326, 26.10.2012, lk 47-390.

²² Amsterdami leping, millega muudetakse Euroopa Liidu lepingut, Euroopa Ühenduse asutamislepinguid ja teatavaid nendega seotud akte. 340/C, 10.11.1997.

kohtualluvuse kui ka kohaldatava õiguse osas. Mõiste „õiguslane koostöö tsiviilasjades” pärineb algselt Maastrichti lepingust²³, milles õiguslane koostöö tsiviilasjades määratleti liikmesriikidele ühist huvi pakkuva teemana. Amsterdami lepinguga muutus see koostööpõhimõte, mis oli siiani hõlmanud üksnes liikmesriikide meetmeid, liidu institutsioonide seadusandliku tegevuse osaks. Lissaboni lepingus²⁴ osutatakse sõnaselgelt tsiviilasjades tehtud kohtuotsuste vastastikuse tunnustamise põhimõttele, aga seadusandlik pädevus on suuresti jäetud käsitlemata. ELTL artiklis 81 selgitatakse, et õiguslane koostöö tsiviilasjades võib hõlmata ka meetmete võtmist liikmesriikide õigusnormide kokkusobivuse edendamiseks. Perekonnaõiguse meetmed võetakse vastu erimenetlusega, mille puhul nõukogu teeb pärast Euroopa Parlamendiga konsulteerimist ühehäälselt otsuse.²⁵

Otsustamiseks, kas Euroopa Liidul on pädevus tegutseda mõnes väga spetsiifilises küsimuses, mis puudutab laste õigusi, võetakse arvesse tegevuse olemust ja ulatust ning hinnatakse selle kooskõla subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõttega. Subsidiaarsuse põhimõtte kohaselt võib Euroopa Liit asuda tegutsema valdkondades, mis ei kuulu tema ainupädevusse, ainult juhul, kui selle valdkonna eesmärged on parem saavutada meetmetega liidu tasandil. Subsidiaarsuse põhimõtte on tihedalt seotud liikmesriikide identiteedi asutamisega Euroopa Liidu poolt, aga samuti Euroopa Liidus langetatavate otsuste kodanikulähedusega. Subsidiaarsuse põhimõtte kutsub liitu üles austama liikmesriikide pädevust ja legitiimseid huve. Selles põhimõttes ei tohi näha aga Euroopa ühinemisprotsessi pidurit. Liikmesriikide kohustus olla truu Euroopa Liidu ideele ning lihtsustada Euroopa Liidu tegevust (lojaalsuse põhimõtte) on subsidiaarsuse põhimõttega võrdne.²⁶ Proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt, isegi kui Euroopa Liidu tegevus laste õiguste edendamisel oleks sobivam ja efektiivsem kui liikmesriikide isetegevus, peab Euroopa Liit võtma kasutusele üksnes miinimumi, mis on vajalik

---

²³ Euroopa Liidu Leping. ELT C 191, 29.07.1992.

²⁴ Lissaboni leping, millega muudetakse Euroopa Liidu lepingut ja Euroopa Ühenduse asutamislepingut. 2007/C – ELT L 306/01, 17.12.2007.

²⁵ Õiguslane koostöö tsiviilasjades Euroopa Liidus: juhend õiguspraktikutele. Euroopa Komisjon. Õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat, 2015, lk 6.

²⁶ T. Oppermann. Euroopa Õigus. Kirjastus Juura, 2012, lk 90.

eesmärgi saavutamiseks. Euroopa Liidu tegevus peab lõppkokkuvõttes andma mingisugust lisaväärtust siseriiklikele regulatsioonidele.²⁷

Seda, kui suures ulatuses Euroopa Liit suudab ja peaks sekkuma laste õigusi puudutavates küsimustes, on üsna keeruline piiritleda. Laste vajadused ja huvid sõltuvad mitmetest kontekstuaalsetest teguritest, mis on omased just sellele keskkonnale, kus nad elavad - sellised faktorid nagu kultuur, religioon, poliitilised vaated, majanduslik seisund. Seetõttu on enamik laste õigustega seotud küsimusi jäetud liikmesriigi õiguse reguleerida. Nii näiteks laste õigusi puudutavad küsimused nagu immigratsioon, inimkaubandus, vaba liikumine, nõuavad selgelt rohkem sekkumist piiriülevalt. Teised küsimused, mis on seotud näiteks laste vaesusega, laste vastu suunatud vägivallega ja eksploateerimisega, nõuavad pisut rohkem leidlikkust ja pehmemat sekkumist siseriiklikul tasandil.²⁸

Kriitikute hinnangul puudub igasugune vajadus perekonnaõiguslike küsimuste reguleerimiseks Euroopa Liidu tasandil. Veelgi enam, liidu tegevus põhjustab mitmeid õiguslike anomaaliaid ja asetab isikuid ebasoodsatesse tingimustesse. Rahvusvaheliste konventsioonide/lepingute eeliseks on just see, et nad pakuvad ülemaailmseid lahendusi, mitte piiratud, liikmesriikide vahel kehtivaid lahendusi. Piiriülelised vaidlused ei tõusetu üksnes liidus ja liikmesriikide kodanike vahel. Euroopa Liidu kodanikke elab üle kogu maailma, miljonid kolmandatest riikidest pärit isikud elavad liikmesriikides. Parim lahendus piiriüleste perekonnaõiguslike probleemide reguleerimiseks saaks olla üksnes selline, mis kohaldub kõikidele isikutele. Olukorras, kus rahvusvaheline õigus pakub potentsiaalset lahendust mõnele piiriülelele kitsaskohale, on vaieldav, kas subsidiaarsuse põhimõtte kohaselt oleks efektiivsem liidu ülese meetme rakendamine. Osa subsidiaarsuse tähendusest ongi see, et liit ei tohi minna kaugemale kui on vajalik aluslepingutest tulenevate eesmärkide täitmiseks ning on küsitav, kas selliste meetmete rakendamine on tõepoolest vajalik liidu eesmärkide saavutamiseks.²⁹

---

²⁷ H. Stalford. *Children and the European Union: Rights, Welfare and Accountability*. Bloomsbury Publishing, 2012, pp 19-20.

²⁸ H. Stalford. *Children and the European Union: Rights, Welfare and Accountability*. Bloomsbury Publishing, 2012, pp 19-20.

²⁹ C. McGlynn. *Families and the European Union. Law, Politics and Pluralism*. Cambridge University Press, 2006, p 162.

Euroopa Liit on nüüdseks juba kakskümmend aastat osalenud perekonnaõiguslike küsimuste õigusloomes. Euroopa Liidul on tulnud kohaneda asjaoluga, et üha enam esineb õiguslikes vaidlustes rahvusvahelisele õigussuhtele omaseid tunnuseid. Nimetatu on ühtlasi olnud ka põhjuseks, miks on olnud vajalik määrata kindlaks kord, mis tagab, et ühes liikmesriigis jõustunud vanemlikku vastutust puudutavat kohtulahendit saab kergesti täita teistes liikmesriikides kui menetlusosaline peaks vahetama elukohariiki. Seega on Euroopa Liidu huvi perekonnaõiguse reguleerimise vastu lahutamatu seotud liidu sooviga tagada tõrgeteta isikute vaba liikumine. Kuivõrd mobiilsus on keskne tagamaks siseturu toimimise, on liidu eesmärgiks vältida olukorda, kus isikutel on raskendatud elukoha vahetamine, sest kardetakse, et vanemlikku vastutust puudutavaid kohtulahendeid ei tunnustata või ei ole võimalik täita uues elukohariigiks. Sarnaselt on liidu eesmärgiks tagada, et isikute vaba liikumise põhimõtet ei kasutata ära isikute poolt, tähenduses, et ühes liikmesriigis tehtud perekonnaõigusliku otsuse täitmine nurjub kui menetlusosaline vahetab elukohariiki.³⁰

Euroopa Kohus on teinud enamik lapse õigusi käsitlevaid kohtuotsuseid isikute vaba liikumise ja Euroopa Liidu kodakondsuse kontekstis – st valdkondades, kus Euroopa Liidul on olnud pikaajaline pädevus. Lapse õigusi puudutavaid asju on ta seni analüüsinud eelotsusetaotluste alusel (ELTL artikkel 267). Euroopa Kohus on kuni viimase ajani teinud otsuseid ainult üksikutes laste õigusi puudutavates kohtuasjades.³¹

Euroopa lapse õigustele viidates peetakse eelkõige silmas Euroopa Nõukogu ja Euroopa Liidu kehtestatud esmaseid õigusallikaid (lepingud, konventsioonid, teised õigusaktid ja kohtupraktika). Olulisi dokumente, mille põhjal jätkatakse Euroopa õiguse edasiarendamist, on peale Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO)³² vastu võtnud ka teised rahvusvahelised institutsioonid, nagu Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverents.³³

---

³⁰ H. Stalford. Children and the European Union: Rights, Welfare and Accountability. Bloomsbury Publishing, 2012, p 90.

³¹ Lapse õigusi käsitleva Euroopa õiguse käsiraamat. Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja Euroopa Nõukogu, 2015, lk 29.

³² Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni koduleheküljel arutivõrgus kättesaadav: <http://www.un.org/en/index.html>, 06.02.2018.

³³ Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi koduleheküljel arutivõrgus kättesaadav: <https://www.hcch.net/>, 06.02.2018.

Vanemliku vastutuse valdkonda reguleerivad Euroopa Liidus paralleelselt Brüssel IIa määrus ning Haagi lapseröövi konventsioon. Brüssel IIa määrus sisaldab muu hulgas erisätteid lapsevanema poolt toime pandud piiriülese lapseröövi kohta Euroopa Liidus ning käsitleb seega lapse ebaseaduslikku äraviimist ja kinnipidamist – probleemi, millega rikutakse liikmesriikide vahel kokkulepitud eestkosteõigust. Haagi lapseröövi konventsioon kehtib kõigis liikmesriikides. Kui laps röövitakse ja viiakse konventsiooni osalisriiki, mis ei ole tema harilik viibimiskoha riik, või peetakse selles osalisriigis kinni, peavad konventsiooni osalisriigi ametivõimud konventsiooni kohaselt nõudma, et laps viiakse viivitamata tagasi tema elukohariiki, kui see riik on konventsiooni osalisriik. Brüssel IIa määruse sätetega kavatseni täiendada ja tugevdada konventsiooni sätteid nende toimimisel liikmesriikide vahel ning seeläbi hoida ära, et lapsevanemad ja muud isikud astuksid ühepoolseid samme, et viia laps ära tema hariliku viibimiskoha liikmesriigist või pidada teda kinni väljaspool seda liikmesriiki.³⁴

Kuigi otsuste täitmine on liikmesriikide ülesanne, tõdes Euroopa Kohus, et otsuste täitmist käsitlevad siseriiklikud eeskirjad ei peaks piirama Euroopa Liidu õiguse kasulikkude mõju.³⁵ Euroopa Liit toimib piiratud pädevuse raamides, Euroopa Liidu tegevuseks peab tulenema õiguslik alus aluslepingutest. Liikmesriigid ei ole sõnaselgelt andnud Euroopa Liidule volitust menetlusõiguse ja täitemenetlusõiguse ühtlustamiseks, kuid ELTL-st võib sellist pädevust tuletada. ELTL artikli 81 lõike 2 punkti kohaselt on Euroopa Liidu tasandil lubatud tsiviilkohtumenetluse nõuetekohast toimimist takistavate tegurite kõrvaldamine, vajaduse korral liikmesriikides kohaldatavate tsiviilkohtumenetlusnormide kokkusobivuse edendamise teel. Euroopa Liidu õiguses ei ole aga tekkinud sellist iseseisvat mõistet, mis seoks kohtuotsuste täitmise kohtumenetlusega. Olukorras, kus mõnedes liikmesriikides on täitemenetlus eraldiseisev tsiviilkohtumenetlusest, on autori arvates kaheldav, kas viidatud artikkel võimaldab Euroopa Liidul sekkuda täitemenetluslikesse küsimustesse. ELTL artikkel 81 sõnastusest ning liidu aluspõhimõtetest lähtuvalt võiks asuda seisukohale, et viidatud artikkel on ainus õiguslik alus, mis võimaldab Euroopa Liidul võtta vastu õigusnorme

---

³⁴ Lapse õigusi käsitleva Euroopa õiguse käsiraamat. Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja Euroopa Nõukogu, 2015, lk 78.

³⁵ Euroopa Kohtu 11. juuli 2008. otsus kohtuasi C-195/08 PPU – Inga Rinau, p 82.

tsiviilkohtumenetluse reguleerimiseks. Euroopa Liidu seadusandja on aga tuginedes siseturu toimimisele ja õigusaktide ühtlustamise vajadusele kehtestanud siseriiklikke tsiviilkohtumenetlusi mõjutavaid õigusakte ka ETL artiklis 114 sätestatud alustel. Seega kui õigusakti peamine eesmärk on tsiviilkohtumenetluse ühtlustamine, peaks Euroopa Liidu tegevus põhinema ETL artikkel 81 lõikes 2 sätestatud. Kui aga õigusakt on peamiselt seotud siseturu reguleerivate eeskirjade ühtlustamisega ning tsiviilkohtumenetlus on kõrvalaspekt, siis peaks Euroopa Liidu tegevus põhinema ETL artikkel 114 sätestatud.³⁶ Euroopa Liit arendab õigusala koostööd piiriülelts luues kiireid ja tõhusaid tunnustamis- ning täidetavaks tunnustamise menetlusi just eesmärgiga tagada kodanikele kõrgel tasemel õiguskindlus piiriüleltes suhetes ja seeläbi ka siseturu efektiivne toimimine. Seega võib õiguslik alus Euroopa Liidu poolt täitemenetluslikesse küsimustesse sekkumiseks tuleneda just ETL artiklist 114.

Haagi lapseröövli konventsioon ja Brüssel IIA määrus käsitlevad kohtulahendi tegemist, kuid jätavad lahtiseks küsimuse, kuidas peaks toimuma lapse tagastamise otsustanud kohtulahendi tegemisele järgnev täitemenetlus. Kohtulahendi täitmine on jäetud hetkel siseriikliku õiguse reguleerida, kuid teatavas määras võib magistriltöö autori hinnangul osutada vajalikuks ka Euroopa Liidu sekkumine täitemenetluslikesse aspektidesse. Täitemenetlus on jätk lapse õigusi puudutavas asjas tehtud kohtumenetlusele, kohtulahendi täidetavus on täielikult sõltuv täitemenetluse tulemuslikkusest.

1.2 Võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtted Euroopa Liidu õiguse kohaldamisel

Liikmesriikide menetlusautonoomia ei ole piiritlemata fenomen, menetlusautonoomia on allutatud võrdväarsuse ja tõhususe järelvalvele. Üleüldine mure tõhusate siseriiklike õiguskaitsevahendite olemasolu pärast on kaasa toonud Euroopa Kohtu järjest suurema sekkumise siseriiklike menetlusõiguste kohaldamisse.³⁷

---

³⁶ P. Cortés. *The New Regulatory Framework for Consumer Dispute Resolution*. Oxford University Press, 2016, p. 43.

³⁷ H. G. Schermers, D. F. Waelbroeck. *Judicial Protection in the European Union*. Kluwer Law International, 2001, p 200.

Euroopa Kohtu õigus sekkuda menetlusõiguslikesse aspektidesse põhineb ELTL artikkel 10 kohaldamisel, mis paneb siseriiklikele kohtutele kohustuse tagada Euroopa Liidu õiguse täielik tõhusus.³⁸ Tuginedes tõhususe põhimõttele tuleb jätta kõrvale kõik siseriiklikud menetlusnormid, mis võiksid muuta Euroopa Liidu õiguse realiseerumise võimatuks või raskendatuks. Lisaks menetlusnormidele, peab õigussüsteem looma adekvaatsed õiguskaitsevahendid Euroopa Liidu õiguse rikkumiste puhuks. Lingvistiliselt määratletakse Euroopa Liidu õiguse täieliku tõhususe tagamist võttes aluseks meetme, mida rakendati üksikisiku õiguste kaitseks, ning milline on teise õiguse täielik mõju, samuti vastavad aluslepingute artiklid või Euroopa Liidu poliitika selles valdkonnas, ja võrreldakse nende epitomiseerumist võrdväarsuse ja tõhususe nõudega.³⁹

Võrdväarsuse põhimõte on üks fundamentaalsetest põhimõtetest, mis tuleneb diskrimineerimise keelu põhimõttest - vaidluste lahendamisel Euroopa Liidu õiguse alusel tuleb tagada sama menetluslik kohtlemine nagu siseriiklike vaidluste puhul.⁴⁰ Euroopa Liidu õigusest tulenevate üksikisiku õiguste kaitseks loodud menetluskord olema võrdne siseriiklikust õigusest tulenevate samaväärsete õiguste kaitsmiseks loodud süsteemiga.⁴¹ Siseriiklik kohus on kohustatud hindama asjaomaste hagide sarnasust, võttes arvesse nende eset, alust ja olulisi tunnuseid, samuti isikute seisundit menetluses tervikuna, selle menetluse kulgemist ning menetlusnormide eripära.⁴²

Tõhususe põhimõtte kohaselt ei tohi liikmesriigi õigus ühenduse õiguse rakendamist takistada, ülemäära raskeks või praktiliselt võimatuks muuta. Nii näiteks on Euroopa Kohus märkinud, et siseriiklikud õigustlõpetavad tähtajad, sh nende kohaldamise viisid,

---

³⁸ H. G. Schermers, D. F. Waelbroeck. *Judicial Protection in the European Union*. Kluwer Law International, 2001, p 200.

³⁹ B. de Witte, J. A. Mayoral jt. *National Courts and EU Law New Issues, Theories and Methods*. Edward Elgar Publishing, 2016, p 68.

⁴⁰ H. G. Schermers, D. F. Waelbroeck. *Judicial Protection in the European Union*. Kluwer Law International, 2001, p 200.

⁴¹ Euroopa Kohtu 26. jaanuari 2010. aasta otsus kohtuasi C- 118/08, *Transportes Urbanos y Servicios Generales SAL v Administración del Estado*.

⁴² Vt näiteks Euroopa Kohtu 08. septembri 2011. aasta otsus kohtuasi C-177/10, *Francisco Javier Rosado Santana v Consejería de Justicia y Administración Pública de la Junta de Andalucía*.

ei tohi muuta praktiliselt võimatuks või üleliia raskeks huvitatud isiku õiguste kasutamist.⁴³

Erialakirjanduses on leitud, et võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtet on tihedalt seotud ühe konkreetse ühenduse õiguse kontseptuaalse lähenemisega - integratsioon õiguse kaudu ("integration through law"). Viidatud lähenemise kohaselt, esiteks, ühenduse peamine funktsioon on edendada üha tihedamat koostööd Euroopa rahvaste seas, ja teiseks, Euroopa Liidu õigussüsteemi eesmärk ongi edendada seda lõimumisprotsessi luues siduvad õigusnormid, mida kohaldatakse efektiivselt kõikides liikmesriikides.⁴⁴ "Integratsioon õiguse kaudu" viitab, et siseriiklik menetlusõigus ja sellest tulenevad meetmed kujutavad endast ohtu Euroopa Liidu aluslepingutest tulenevatele majanduslikele ja sotsiaalpoliitilistele põhimõtetele ning lahendus sellele probleemile on ühtse kohtuliku kaitse süsteemi loomine. Ühest küljest saavutatakse kooskõla aluslepingutest tulenevate võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtetega, teisest küljest aga ka sobiv tasakaal liikmesriikide konkureerivate huvide vahel, eelkõige mis puudutab õiguskindlust ja õiglast õigusmõistmist.⁴⁵

Haagi lapseröövi konventsioon ja enamik Euroopa Liidu poolt loodud meetmeid (sh Brüssel IIa määrus) on traditsioonilised rahvusvahelise eraõiguse reguleerimise vahendid. Need meetmed on loodud eelkõige piiriüleste vaidluste lahendamiseks, kehtestatud on sarnaste vaidluste lahendamiseks ühtne süsteem ning vastavasisulised menetlusnormid. Rahvusvahelise eraõiguse eesmärk on tegeleda kõigi selliste küsimuste piiriüleste aspektidega, mis on seotud eraisikute vaheliste suhetega. Peamised vahendid piiriülese õiguskaitse kättesaadavuse soodustamiseks on vastastikuse tunnustamise põhimõte, mis tugineb liikmesriikidevahelisele usaldusele, ja otsene õiguslane koostöö riikide kohtute vahel.⁴⁶ Rahvusvahelise eraõiguse normide eesmärgiks ei ole täitemenetluse

---

⁴³ Euroopa Kohtu 11. oktoobri 2007. aasta otsus kohtuasi C-241/06, Lämmerzahl GmbH v Freie Hansestadt Bremen, p 52.

⁴⁴ M. Dougan. National Remedies Before the Court of Justice: Issues of Harmonisation and Differentiation. Bloomsbury Publishing, 2004, p 70.

⁴⁵ M. Dougan. National Remedies Before the Court of Justice: Issues of Harmonisation and Differentiation. Bloomsbury Publishing, 2004, p 111.

⁴⁶ Õiguslane koostöö tsiviilasjades. Euroopa Liidu teemalised teabelehed, Euroopa Parlament, 2018, lk 1.

ühtlustamine, vaid pigem viia kooskõlla erisused õigussüsteemide vahel ning võimaldada õiguslaste dokumentide kehtivust ka piiriülevalt.⁴⁷

Euroopa Liidu õigust võib pidada rahvusvahelise õiguse erivormiks. Rahvusvaheline õigus on eeskirjade kogum, mida riigid või rahvad peavad siduvaks vastastikustes suhetes, sealhulgas suhetes rahvusvaheliste organisatsioonidega.⁴⁸ Euroopa Liit on institutsioonina vaadeldav kui rahvusvaheliste suhete uus vorm, mis läheb kaugemale regulaarsest riikidevahelisest koostööst. Kuna liit on unikaalne moodustis, mis omab nii rahvusvahelisele organisatsioonile kui ka riigile omaseid tunnuseid, iseloomustab antud dilemma ka organisatsiooni õigussüsteemi, mis erineb oluliselt rahvusriigi õigussüsteemist, kuid ei samastu täielikult ka rahvusvahelise õigusega.⁴⁹

Euroopa Liidu seadusandlus kujuneb riikideülese seadusloomeprotsessi tulemusel, mis asetab liikmesriikide kodanikkonna ja selle tegevuse riikideülese võimu konteksti. See tähendab, et liikmesriigid on piiranud oma õigusi teatud valdkondades liidu kasuks. Efektiivselt rakendatav õiguslik raamistik on iga demokraatiku riigi toimimise aluseks. Samasuguse põhimõtte saab üle kanda ka liidu konteksti. Põhiline erinevus seisneb õigussüsteemi eesmärkides. Kui liikmesriikide konstitutsioon määratleb valitsemisinstitutsioonide funktsioonid ja toimimise põhimõtted ning kodanikkonna põhiõigused läbi valitsemisinstitutsioonide tegevuspiiride määratlemise, siis liidu esmane seadusandlus keskendub eelkõige institutsioonide toimimise põhimõtete määratlemisele, jättes kodanikkonna põhiõiguste kaitse seni liikmesriikide pädevusse.⁵⁰

Euroopa Liidu õigussüsteem loob raamistiku kogu õigusprotsessi ja liikmesriikide koostöö toimimise, mistõttu riikideülese põhimõtte rakendamine on nii poliitiliselt kui ka õiguslikust mõõtmest lähtuvalt hädavajalik. Tavapärase valitsustevahelise koostöö puhul on igal liikmesriigil võimalik otsuseid erinevalt ning endale kasulikult tõlgendada,

---

⁴⁷ H. G. Schermers, D. F. Waelbroeck. *Judicial Protection in the European Union*. Kluwer Law International, 2001, p 199.

⁴⁸ Euroopa e-õiguskeskonna portaal - Rahvusvaheline õigus. Arvutivõrgus kättesaadav: https://e-justice.europa.eu/content_international_law-10-et.do, 31.01.2018.

⁴⁹ K. Kasemets, Ü. Sulg, I. Jakobson, H. Lootus. *Euroopa Liidu kujunemine ja õiguslikud alused*. Riigikantselei, 2003, lk 25.

⁵⁰ K. Kasemets, Ü. Sulg, I. Jakobson, H. Lootus. *Euroopa Liidu kujunemine ja õiguslikud alused*. Riigikantselei, 2003, lk 25.

mistõttu muutuks problemaatiliseks ühiste poliitikate elluviimine. Mitmed rahvusvahelised organisatsioonid on osutunud oma eesmärkide täitmisel ebaefektiivseks, kuna neil puuduvad võimalused liikmesriikide tegevuse kontrollimiseks ja suunamiseks. Nii oleks ka Euroopa Liidul ilma liikmesriikide otsustusõigust piirava õigussüsteemita võimatu oma tegevuseesmärkide efektiivselt ellu viia.⁵¹

Euroopa Liidu õigussüsteemi pideva edendamise käigus on tõusetunud küsimus Euroopa menetlusõiguse vajalikkusest. Liidu tasandil on ühtlustamine seni toimunud peamiselt neis valdkondades, mis on siseturu efektiivse toimimisega enim seotud (eelkõige lepinguõigus, aga ka ühinguõigus ja intellektuaalse omandi õigus) ning ühtlustamine on toimunud harmoneerimise teel. Valik miinimumi tasandil või täieliku õiguse harmoneerimise vahel - Euroopa Liidu õigus ei anna selgeid juhiseid, viidet sellele ei leidu ka esmasest õigusest.⁵² Erialakirjanduses on viidatud, et Euroopa Liidu kontekstis ei pruugi eraõiguse ühtlustamine osutada piisavaks, et ületada erinevusi liikmesriikide õigussüsteemide vahel. Menetlusõiguse täielik harmoneerimine võib osutada vajalikuks, et tagatud oleks liikmesriikide poolt väiksem võimalus rikkuda Euroopa Liidu õigust ning laiema eesmärgina ka ühtne Euroopa Liidu õiguse rakendamine kogu Euroopa Liidus.⁵³ Menetlusõiguse harmoneerimine annab adekvaatse juriidilise kaitse kõikidele kodanikele, olenemata nende rahvusest või elukohast ja aitab vältida meelepärase kohtu valimist (nn. *forum shopping*).⁵⁴

Eelnevas alapeatükis tõi magistritöö autor esile, et mitmete Euroopa Liidu õigusaktidega on sätestatud kohtualluvust, kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist puudutav kord ning tsiviilkohtumenetluses tehtava koostöö mehhanismid. Käesoleval ajal puuduvad aga asjakohased regulatsioonid kohtuotsuste täitmise praktiliste meetmete koha - ühtsustatud reeglid ühetaolise täitemenetluse läbiviimiseks kõikides liikmesriikides. Täitemenetlus toimub igas liikmesriigis vastavalt täitmisriigi seadusandlusele, esineb laiaulatuslikke

---

⁵¹ K. Kasemets, Ü. Sulg, I. Jakobson, H. Lootus. Euroopa Liidu kujunemine ja õiguslikud alused. Riigikantselei, 2003, lk 26.

⁵² H. G. Schermers, D. F. Waelbroeck. Judicial Protection in the European Union. Kluwer Law International, 2001, p 200.

⁵³ H. G. Schermers, D. F. Waelbroeck. Judicial Protection in the European Union. Kluwer Law International, 2001, p 200.

⁵⁴ H. G. Schermers, D. F. Waelbroeck. Judicial Protection in the European Union. Kluwer Law International, 2001, p 199.

erisusi nii institutsioonilises kui ka menetluslikus korras. Otsuse tõhus täitmine sõltub täitmise tagamiseks paika pandud siseriiklikest struktuuridest. Perekonnaõiguse valdkonnas tehtud otsuste täitmisega seotud õiguslikud ja praktilised menetlused on liikmesriigiti erinevad, seda eelkõige täitemeetmete osas. Pärast otsuse tegemist on oluline, et olemas on otsuse täitmiseks vajalikud täitemeetmed. Ühtlasi peab lastega seotud otsuste täitmisel olema võimalik kiirelt reageerida lapse huvidele tekkivate mis tahes ajutiste või alaliste ohtude suhtes, mida otsuse täitmine põhjustada võib.⁵⁵

Kokkuvõtvalt jõudis magistritöö autor esimeses peatükis seisukohale, et menetlusautonoomia on tihedalt seotud subsidiaarsuse põhimõttega, mis tugineb liikmesriikide identiteeti austamisel - Euroopa Liit austab liikmesriikide rahvuslikku identiteeti ning neile omaseid põhistruktuure. Nii mõnedki liikmesriigid võivad pidada Euroopa Liidu poolt siseriiklikesse menetlusstruktuuridesse sekkumist oma suveräänsuse rikkumiseks. Euroopa Liidu poolt perekonnaõiguse ja kohtulahendite täitmist puudutava reguleerimine saab toimuda üksnes juhul, kui selle valdkonna eesmärke on parem saavutada meetmetega liidu tasandil. Euroopa Liidu seisukohast on perekonnaõiguse reguleerimine ja menetlusõiguse ühtlustamine liidu tasandil vajalik tagamaks tõrgeteta isikute vaba liikumine. Euroopa Liidu kodanike seisukohast lähtuvalt on keskne õiguskindlus ja õiglane õigusmõistmine liidu tasandil – liikmesriikide õigussüsteemides tehtavad otsused on võrdsed nii tunnustamise kui täidetavuse poolest. Kuigi eeltoodu põhjal võib tõdeda, et perekonnasjades tehtavate kohtulahendite täitmiseks on täitemenetluse harmoniseerimine vajalik, on seda keeruline saavutada just menetlusliku autonoomia piiridest tulenevalt.

---

⁵⁵ Ettepanek: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapserööve (uuesti sõnastatud). Brüssel, 30.06.2016, lk-d 3-4. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/ET/1-2016-411-ET-F1-1.PDF>, 28.02.2018.

2. Lapseröövi puudutava piiriülese täitemenetluse õiguslik raamistik Euroopa Liidus

2.1 Haagi 25.10.1980.a rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise konventsioon

Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverents on ülemaailmne valitsustevaheline organisatsioon, millel on 83 liiget (82 riiki ja Euroopa Liit)⁵⁶ ja 68 osalisriiki⁵⁷, hõlmates seejuures kõiki kontinente. Organisatsioon koosneb erinevatest õiguskultuuridest pärinevatest riikidest, arendades ja pakkudes mitmepoolseid õiguslikke regulatsioone, mis vastavad globaalsetele vajadustele.

Haagi lapseröövi konventsioon on üks Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi poolt loodud õigusnormide kogumitest, mille eesmärgiks on kaitsta lapsi lapseröövi kahjulike tagajärgede eest ja tagada õigusvastaselt äraviidud või kinnihoitava lapse viivitamatu tagastamise tema harilikku viibimiskoha riiki. Konventsioon jõustus 01.12.1983. aastal. Märkimist väärib, et tegemist on esimese laste õigusi käsitleva konventsiooniga maailmas. Lapseröövi konventsiooni loetakse üheks kõige edukamaks Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi poolt koostatud konventsiooniks, kuna sellega ühinenud arvukalt riike.⁵⁸ Eesti suhtes jõustus konventsioon 01.07.2001.⁵⁹

Konventsiooni artikkel 4 kohaselt kohaldatakse konventsiooni lapse suhtes, kelle harilik viibimiskoht oli lepinguosalisel riigis vahetult enne hooldusõiguse või suhtlusõiguse rikkumist. Kui laps saab 16-aastaseks, siis tema suhtes konventsiooni enam ei kohaldata. Kuivõrd laste täisealiseks saamise vanus erineb riigiti, sätestati ühtne vanusepiirang, mil

---

⁵⁶ Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi kodulehekül, lapseröövi konventsiooni alajaotus. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/specialised-sections/child-abduction>, 31.01.2018.

⁵⁷ Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi kodulehekül, mitteosalisriikide alajaotus. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.hcch.net/en/states/other-connected-states>, 13.04.2018.

⁵⁸ Rahvusvaheline õigusabi tsiviil- ja kaubandusajades EL liikmelisuse tingimustes. Teaduslik uurimistö. 20.12.2002, lk 33. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.riigikantselei.ee/valitsus/valitsus/et/riigikantselei/euroopa/arhiiv/uuringud/2002-2003-tellitud-uurimused/uurimus_4.pdf, 31.01.2018.

⁵⁹ Lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise rahvusvahelise konventsiooniga ühinemise seadus - RT II 2001, 6, 33.

laps on piisavalt arenenud ja võimeline oma arvamust avaldama nii vanematele kui ka erinevatele asutustele.⁶⁰

Konventsiooni artikkel 1 kohaselt on konventsiooni eesmärgiks tagada: a) lepinguosalisse riiki õigusvastaselt viidud või lepinguosalises riigis õigusvastaselt kinni hoitava lapse viivitamatu tagastamine ja b) ühe lepinguosalise riigi õigusega ette nähtud hooldus- ja suhtlusõiguse austamine teistes lepinguosalistes riikides.

E. Pérez-Vera poolt koostatud lapseröövi konventsiooni saateportri kohaselt lähtub konventsioon eeldusest, et üldjuhul on just lapse viivitamatu tagastamine tema parimates huvides ning küsimus, kuidas tuleks lahendada lapse suhtes käiv hooldusõiguslik vaidlus, tuleks otsustada riigis, kus oli lapse harilik viibimiskoht enne tema õigusvastast äraviimist või kinnipidamist. Konventsioon üritab ennetada olukordi, kus lapse teise riiki viimine annaks lapsega koosolevale vanemale eeliseid hooldusõiguse jagamisel, arvestades riikide vanema õiguste ja kohustuste regulatsioonide eripärasid.⁶¹ Seega konventsiooni läbivaks mõtteks on, et hooldusõiguse ja suhtlusküsimused tuleks lahendada lapse alalise elukoha järgsetes kohtutes, mitte selle riigi kohtutes, kuhu laps on õigusvastaselt ära viidud.⁶²

Ka Riigikohus on enda 06.12.2006. aasta kohtulahendis tsiviilasjas nr 3-2-1-123-06 (p. 17)⁶³ laiemalt käsitlenud konventsiooni eesmärke selgitades, et „konventsiooni mõtte kohaselt on eelduslikult lapse huvides lapse viivitamatu tagastamine lapse harjumuspärasesse elukeskkonda. Lapse tagastamine tagab ka vanemate huvide kaitse, sest säilib vanemate õigus pöörduda lapse hooldusõiguse küsimuse lahendamiseks lapse esialgse elukoha järgsesse kohtusse ning takistab ühel vanemal saada lapse õigusvastase

---

⁶⁰ E. Pérez-Vera. The Explanatory Report on the Hague Convention of October 25, 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction. 1981, p 450. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=2779>, 14.05.2018.

⁶¹ E. Pérez-Vera. The Explanatory Report on the Hague Convention of October 25, 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction. 1981, pp 429-430. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=2779>, 14.05.2018.

M.-L. Kuus. Magistritöö. Haagi lapseröövi konventsiooni alusel lapse viivitamatu tagastamise saavutamise võimalused Eestis, Tartu Ülikool. Õigusteaduskond, Tartu 2015.

⁶² Lapse õigusi käsitleva Euroopa õiguse käsiraamat. Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja Euroopa Nõukogu, 2015, lk 84.

⁶³ RKTko 06.12.2006, 3-2-1-123-06.

äraviimisega teises riigis eeliseid lapse hooldusõiguse määramisel. Samuti on lapse tagastamise otsustusel üldpreventiivne toime, mis peab tagama selle, et vanemad ei vii last õigusvastaselt ühest riigist teise. Sellest tulenevalt saab jätta lapse tagasi toomata vaid erandlikel asjaoludel.“

Eeltoodu pinnal võib magistritöö autori hinnangul asuda seisukohale, et konventsioon juhindub lapse parimatest huvidest lähtumise põhimõttest. Eeldatakse, et lapse õigusvastane äraviimine on last ning mahajäänud vanemat kahjustav ja õigusvastase olukorda vältimiseks tuleks endine olukord võimalikult kiiresti taastada. Seega ei ole lapseröövi menetluse esmane eesmärk mitte lapse huvide üksikasjalik väljaselgitamine, vaid üksnes kiirendatud menetluse raames otsuse tegemiseks, kas tagastamisotsus tuleb teha või mitte, vajalike asjaolude väljaselgitamine.

Enne konventsiooni jõustumist olid võimalused röövitud lapse asukoha kindlakstegemiseks ja tagastamise saavutamiseks väga piiratud. Kui laps üles leiti, pidasid kohtud tavaliselt vajalikuks eelkõige selgitada välja, mis oleks lapse huvides. Seetõttu venis kohtumenetlus väga pikaks. Kuigi eesmärgiks oli lapse jaoks parima lahenduse leidmine, siis mida rohkem aega möödus, seda vähem oli tõenäoline, et lapsel ka tegelikult oleks tagastamisest kasu.⁶⁴

Rahvusvaheline lapserööv tähendab lapse riigist äraviimist või teises riigis kinnihoidmist, rikkudes kehtivaid hooldusõiguse kokkuleppeid. Lapsrerööviga kaasneb nii lapse kui ka vanema intensiivne õiguste riive.⁶⁵ Haagi lapsreröövi konventsiooni artikkel 3 kohaselt on lapse äraviimine või kinnihoidmine on õigusvastane, kui a) sellega rikutakse ühis- või ainuhooldusõigust, mis oli antud isikule, asutusele või muule organile selle riigi õiguse alusel, kus oli lapse harilik viibimiskoht enne äraviimist või kinnihoidmist, ning b) äraviimise või kinnihoidmise ajal teostati ühis- või ainuhooldusõigust või seda oleks tehtud, kui last ei oleks ära viidud ega kinni hoitud.

---

⁶⁴ P. R .Beaumont, P. E. McEleavy. The Hague Convention on International Child Abduction. Oxford Monographs in Private International Law. 1999, lk 3.

⁶⁵ Lapse õigusi käsitleva Euroopa õiguse käsiraamat. Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja Euroopa Nõukogu, 2015, lk 29.

Lapse tagastamise taotlemiseks peab konventsiooni artikli 8 kohaselt isik või asutus või muu institutsioon, kes teatab, et laps on ära viidud või kinni hoitud hooldamisõigust rikkudes, taotlema lapse alalise elukoha järgselt keskasutuselt või riigi muult asjaomaselt asutuselt abi lapse tagasipöördumiseks. Kui taotluse saanud keskasutusel on alust arvata, et laps viibib teises riigis, peab ta artikli 9 kohaselt viivitamata edastama taotluse selle osalisriigi, kus ta arvab laps viibivat, keskasutusele ja teavitama taotlevat keskasutust või taotluse esitajat asjade käigust.

Konventsiooni artikkel 2 kohaselt võtavad lepinguosalisel riigid sobivaid meetmeid, et tagada konventsiooni eesmärkide täitmine oma territooriumil. Nad kasutavad selleks kõige kiiremat võimalikku menetlust. Eelviidatud sätetet tõlgendades leiab magistritöö autor, et osalisriigi siseriikliku õiguse määratlenda on menetluslikud tingimused, mis peaksid tagama konventsioonist tulenevate üksikisikute õiguste realiseerumise. Seejuures puuduvad asjakohased selgitused, milliseid meetmeid peaksid riigid kohaldama saavutamaks konventsioonist tulenevaid eesmärke.

Euroopa Inimõiguste Kohus on mitmetes asjades käsitlenud lapseröövi juhtumeid ja juhindub neis asjades inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni⁶⁶ (Euroopa inimõiguste konventsioon) artikli 8 tõlgendamisel üldiselt Haagi lapseröövi konventsiooni sätetest. Euroopa Inimõiguste Kohus on oma otsustes järjekindlalt deklareerinud, et kui Haagi lapseröövi konventsiooni osalisriigi ametiasutused on leidnud, et konventsiooni kohaselt on laps seadusevastaselt ära viidud, on nad kohustatud tegema lapse tagasitoomise tagamiseks piisavaid ja tõhusaid pingutusi. Seda nõuet eirates rikuvad nad Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklit 8.⁶⁷ Euroopa inimõiguste konventsiooni artikkel 8 kohaselt on igal inimesel õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu ja kodu. Kõik osalisriigid peavad konventsiooni artiklis 8 sätestatud kohustuste täitmiseks ette nägema piisavad ja tõhusad vahendid.⁶⁸

Kõigepealt on Haagi lapseröövi konventsiooni artikli 10 kohaselt selle riigi keskasutusel, kus laps viibib, kohustus rakendada abinõusid, et laps tagastataks vabatahtlikult.

---

⁶⁶ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon - RT II 2000, 11, 57.

⁶⁷ Euroopa Inimõiguste Kohtu 29. juuli 2003. aasta otsus kohtuasi nr 56673/00, p. 62.

⁶⁸ Vt näiteks Euroopa Inimõiguste Kohtu 07. juuni 2013. aasta otsus kohtuasi nr 10131/11.

Arvestades osalisriikide institutsionaalseid erinevusi, loodi õiguskindluse tagamiseks keskasutused. Keskasutused on teadlikud õigussüsteemide eripäradest ning selliselt ka võimelised leidma parimaid lahendusi.⁶⁹ Konventsiooni artikkel 6 kohustab lepinguosalisi riike määratama konventsiooniga pandud ülesannete täitmiseks üks või enam keskasutust, mis võivad rakendada sobivaid meetmeid, et a) tuvastada õigusvastaselt ära viidud või kinni hoitud lapse asukoht; b) vältida ajutiste abinõude kohaldamise või kohaldamise algatamise abil edasist kahju lapsele või huvitatud isikute huvide kahjustamist; c) jõuda kokkuleppele lapse vabatahtlikus tagastamises või tekkinud olukorrale rahumeelse lahenduse tagamises; d) vajaduse korral vahetada teavet lapse sotsiaalse tausta kohta; e) anda üldteavet konventsiooni kohaldamisega seotud oma riigi õiguse kohta; f) algatada kohtu- või haldusmenetlus või seda hõlbustada lapse tagastamiseks ja astuda vajaduse korral samme, et korraldada või tagada suhtlusõiguse tõhus teostamine; g) vajaduse korral anda õigusabi ja -nõu või korraldada selle andmine, sealhulgas õigusnõustaja või advokaadi osalemine menetluses; h) võtta vajalikke ja kohaseid haldusmeetmeid lapse ohutu tagastamise tagamiseks; i) hoida üksteist kursis konventsiooni kohaselt tehtud toimingutega ja võimaluste piires kõrvaldada kõik konventsiooni kohaldamise takistused.⁷⁰

Kohtumenetluse algatamisel peab lepinguosalise riigi kohus või haldusorgan lapse tagastamise menetluses viivitamata tegutsema.⁷¹ Selle riigi kohtud, kust laps on ära viidud, peaksid tegema otsuse tema tagastamise kohta kuue nädala jooksul pärast tagastamistaotluse esitamise kuupäeva. Kui asjaomane kohus või haldusorgan ei ole menetluse algusest arvates kuue nädala jooksul otsust teinud, võib avaldaja või avalduse saanud riigi keskasutus ise taotleda või paluda avalduse esitanud riigi keskasutust taotleda selgitust viivitamise põhjuste kohta.⁷² Selliselt on magistritöö autori hinnangul tagatud menetlusosalistele võimalus kohtumenetluse kiirendamiseks olukorras, kus menetluse kestvus on ületanud konventsioonis sätestatud ajapiirangut.

---

⁶⁹ E. Pérez-Vera. The Explanatory Report on the Hague Convention of October 25, 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction. 1981, pp 429-430. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=2779>, 14.05.2018.

⁷⁰ Haagi lapseröövi konventsiooni artikkel 7 lg 2.

⁷¹ Haagi lapseröövi konventsiooni artikkel 11.

⁷² Haagi lapseröövi konventsiooni artikkel 11 teine lause.

Lapse tagastamise avalduse lahendamisel tuleb tuvastada, kas tegemist on lapse õigusvastase äraviimise või kinnipidamisega konventsiooni mõttes, ning selle tuvastamiseks peavad olema täidetud konventsiooni artikli 3 lõikes 1 punktides a ja b sätestatud mõlemad eeldused. Lapse võib tagastamata jätta vaid juhul, kui tuvastatakse piisavalt konkreetne ja tõenäoline oht lapse heaolule. Konventsiooni artiklites 12, 13 ja 20 on sätestatud mitu tagasitoomise süsteemi suhtes kohaldatavat piiratud erandit.⁷³

Konventsiooni artikkel 12 sätestab, et kui lapse äraviimine või kinnihoidmine on õigusvastane artikli 3 järgi ja kohtu- või haldusmenetluse alguseks lapse asukohariigis on lapse õigusvastasest äraviimisest või kinnihoidmisest möödunud alla aasta, nõuab asjaomane asutus lapse viivitamatut tagastamist. Kui menetlust alustatakse pärast eelmises lõikes nimetatud aja möödumist, nõuab kohus või haldusasutus siiski lapse tagastamist, kui ei ole tõendatud, et laps on uue keskkonnaga kohanenud. Viivitused lapse tagastamise menetluses võivad avaldada tõsiseid tagajärgi lapse heaolule ning lapse ja vanema suhtele. Ajal, mil laps viibib välisriigis röövitud vanema juures, on ta eemaldatud oma tavapärasest keskkonnast, sealhulgas mahajäänud lapsevanemast. Kui liiga palju aega möödub enne kui laps tagasi tagastatakse, ei pruugi lapse tagastamine alalisel elukohta olla enam lapse parimates huvides, sest laps on kohanenud keskkonnaga teises riigis. Samas kui last ei tagastada, on lapse ja vanema suhe mahajäänud vanemaga kahjustunud.⁷⁴

Konventsiooni artikkel 13 sisaldab sätteid, mille põhjal on algatatud enamik kohtuvaidlusi nii riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasandil. See näeb ette, et riik, kuhu laps on viidud, võib keelduda last tagastamast, kui lapse tagasitoomine võib talle põhjustada tõsist kahju või muul viisil asetada lapse ebakindlasse olukorda.⁷⁵ Tagasi toomisest võib keelduda ka juhul, kui laps on juba piisavalt küps, et on õige tema arvamusega arvestada, ning ta ei soovi tagasi tulla.⁷⁶

---

⁷³ RKTCo 06.12.2006, 3-2-1-123-06 (p 16).

⁷⁴ Ettepanek: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapserööve (uuesti sõnastatud). Brüssel, 30.06.2016.

⁷⁵ Haagi lapseröövi konventsiooni artikkel 13 esimese lõigu punkt b.

⁷⁶ Haagi lapseröövi konventsiooni artikkel 13 teine lõik.

Kui selliseid erandlikke asjaolusid ei tuvastata, mis tingiksid lapse tagastamata jätmise, otsustab kohus lapse tagastamise. Konventsiooni artikkel 14 kohaselt, et tuvastada, kas lapse äraviimine või kinnipidamine on õigusvastane artikli 3 tähenduses, võib taotluse saanud riigi kohus või haldusamet järgida otse seadust ning kohtu- või haldusametuse seda otsust, mida lapse asukohariik on ametlikult tunnustanud, korraldamata menetlust välisriigi sellise seaduse või otsuse tunnustamiseks, mida võib kohaldada ka teisiti. Eeltoodust tulenevalt järeldeb magistritöö autor, et lapse tagastamise menetluses tuleb lähtuda välisriigi kohtulahendist ja selles kohaldatud seadusest ilma, et kohtulahendit oleks nõuetekohaselt tunnustatud. Samuti ei nõuta konventsiooni artikkel 23 kohaselt dokumentide legaliseerimist ega muid selliseid formaalsusi.

Euroopa Inimõiguste Kohus on väikese arvu kohtuasjade puhul leidnud, et lapse tagasitoomine pärast ebaseaduslikku äraviimist või kinnipidamist võib kujutada endast artikli 8 rikkumist, aga enamasti tulenevad need juhtumid erakorralistest asjaoludest.⁷⁷ Eeskätt siis, kui tagasitoomise korralduse tegemise ja selle täitmise vahepeal on asjaolud väidetavalt muutunud, on Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuse aluseks nendes asjades see, et asjaomased kohtud on kohustatud arvesse võtma lapse parimaid huve, kui nad otsustavad, kas teha tagasitoomise korraldus või seda täita. On oht, et kui selline mõtlemisviis läheb liiga kaugemale, võib see kõigutada Haagi lapseröövi konventsiooni ühte aluspõhimõtet, nimelt et laste pikaajaliste huvide kohta peaksid otsuse tegema nende hariliku viibimiskoha järgse riigi kohtud ning et ebaseaduslik äraviimine ja kinnipidamine ei tohiks seda põhimõtteliselt muuta, välja arvatud sellistel asjaoludel nagu on sätestatud määruse artiklis 10.⁷⁸

Euroopa Inimõiguste Kohus on rõhutanud ka seda, et laste tagasitoomise ja vanemliku vastutuse määramise, sealhulgas lõpliku otsuse täitmisega seotud menetlusi, kus kõne all on lapse tagasitoomine, tuleb toimetada kiiresti, kuna aeg võib parandamatult kahjustada lapse suhteid selle vanemaga, kelle juures ta ei ela. Seetõttu saab mingi meetme piisavuse üle otsustada selle rakendamise kiiruse järgi.⁷⁹ Lapsi puudutavate juhtumite puhul on

---

⁷⁷ Vt näiteks Euroopa Inimõiguste Kohtu 26. novembri 2003. aasta otsus kohtuasi nr 27853/09.

⁷⁸ Praktiline juhend Brüsseli IIa määruse kohaldamiseks. Euroopa Komisjon. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2015, lk 19. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/68088>, 07.01.2018.

⁷⁹ Vt näiteks Euroopa Inimõiguste Kohtu 07. juuli 2003. aasta otsus kohtuasi nr 10131/11.

kiirus ja tõhusus vajalikud ka seepärast, et lapse huvides on tema tulevikuga seotud küsimuste kiire lahendamine, vähendamaks ebakindlust eeskätt juhtumites, mis hõlmavad laste ebaseaduslikku äraviimist ja kinnipidamist.⁸⁰

Liikmesriikide poolt sõlmitud rahvusvahelised lepingud on rahvusvahelise õiguse ja liikmesriigi põhiseadusliku korra osad ning kuuluvad täitmisele. Asjaolu, et teatud rahvusvaheline leping kehtib kõigis liikmesriikides ei tähenda veel, et see mõjutab ka Euroopa Liidu õigust. Brüssel IIa määruse artikkel 60 kohaselt on liikmesriikide vahelistes suhetes määrus ülimuslik Haagi lapseröövi konventsiooni suhtes niivõrd kui see käsitleb määrusega reguleeritud küsimusi. Käesoleval juhul määrus täiendab sätteid, mis parandavad konventsiooni toimimist liikmesriikide vahel. Välistatud ei ole aga ka liidu õigusega vastuolus olevate liikmesriikide rahvusvaheliste lepingute kohaldamise piiramine.

2.2 Menetluse eripära Euroopa Liidus - Brüssel IIa määrus

Määrust, mida tuntakse ka Brüssel IIa või mõnikord Brüssel II bis määrusena, on peetud Euroopa Liidus perekonnaasjades tehtava õiguslaselise koostöö nurgakiviks. Vanemliku vastutuse küsimustes on määruse reguleerimisala võrdlemisi lai. Määrust kohaldatakse kõigi vanemliku vastutuse tekkimise, teostamise, üleandmise, piiramise või äravõtmisega seotud tsiviilasjade suhtes. Vanemliku vastutuse küsimustes on määrusega kehtestatud kohtualluvuse määramist, tunnustamist ja täitmisele pööramist ning keskasutuste vahelist koostööd reguleerivad normid. Määrus sisaldab erinorme lapseröövi asjades.⁸¹

Lapseröövi asjades on nii 1980. aasta Haagi lapseröövi konventsiooni kui ka Brüssel IIa määruse ühine eesmärk tõkestada lapserööve, mille panevad toime vanemad liikmesriikide vahel. Kui need siiski aset leiavad, üritatakse tagada lapse kohene tagasitoomine tema päritoluliikmesriiki. Määrus sisaldab sätteid, mis parandavad konventsiooni toimimist liikmesriikide vahel. Nende sätete eesmärk on tagada nii

---

⁸⁰ Vt näiteks Euroopa Inimõiguste Kohtu 07. juuli 2003. aasta otsus kohtuasi nr 10131/11.

⁸¹ Praktiline juhend Brüsseli IIa määruse kohaldamiseks. Euroopa Komisjon. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2015, lk 19. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/68088>, 07.01.2018.

konventsiooni kui ka määruse keskse põhimõtte, mille kohaselt laste ebaseaduslik äraviimine nende alalise elukoha riigist või kinnipidamine väljaspool seda riiki on vastuolus laste parimate huvidega. Seda põhimõtet toetab omakorda menetluslik põhimõte, et kui selline äraviimine või kinnipidamine leiab aset, tuleb asjaomased lapsed tuua võimalikult kiiresti tagasi nende alalise elukoha riiki, kui kohus nii otsustab, ning selle riigi kohus teeb lapse parimates huvides otsuse selle kohta, kellega need lapsed edaspidi koos elama hakkavad ning kellega suhtlema ja millistel alustel. Määrusega reguleeritud küsimustes on määruse sätted konventsiooni sätete suhtes ülimuslikud.⁸²

Määrus kehtib kõigis Euroopa Liidu liikmesriikides peale Taani.⁸³ Määrus on tervikuna siduv ja liikmesriikides vahetult kohaldatav. Määrust hakati kohaldama 1. märtsist 2005 kahekümne neljas tollases liikmesriigis ja seejärel alates kuupäevast, mil järgmised uued riigid liiduga ühinesid.⁸⁴ Erinevalt Haagi lapseröövi konventsioonist, ei ole määruses sätestatud selle alla kuuluvate laste vanuse ülempiiri, vaid see on jäetud liikmesriigi õigusega reguleeritud küsimuseks.⁸⁵ See ei tähenda, et lapseröövi võib Euroopa Liidu siseselt kuni 18. aasta isikutele laiendada.

Kuigi Haagi lapseröövi konventsioon on endiselt peamine lapseröövi suhtes kohaldatav õigusakt, on Brüsseli IIa määrus tõhustanud teatavates punktides kohtualluvuse reegleid päritoluriigi/ alalise elukoha riigi kohtute kasuks. Nagu Haagi konventsiooniski kuuluvad lapseröövi juhtumid selle riigi kohtute pädevusse, kus oli lapse alaline elukoht vahetult enne lubamatut äraviimist / kinnihoidmist.⁸⁶ Lapseröövi korral reguleerib kohtualluvust liidus erisäte - artikkel 10. Et takistada vanemaid last röövimast ja teise liikmesriiki viimast, on artikliga 10 ette nähtud, et selle liikmesriigi kohtute pädevus, kus oli enne röövimist lapse alaline elukoht („päritoluliikmesriik”), säilib sisulistes küsimustes ka pärast röövi. Kohtualluvuse võib uue liikmesriigi („taotluse saanud liikmesriik”)

---

⁸² Õiguslane koostöö tsiviilasjades Euroopa Liidus: juhend õiguspraktikutele. Euroopa Komisjon. Õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat, 2015, lk 54-55.

⁸³ Brüssel IIa määruse artikkel 2 lg 3.

⁸⁴ Brüssel IIa määruse artikkel 72.

⁸⁵ Praktiline juhend Brüsseli IIa määruse kohaldamiseks. Euroopa Komisjon. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2015, lk 5, 19. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/68088>, 07.01.2018.

⁸⁶ Lapse õigusi käsitleva Euroopa õiguse käsiraamat. Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja Euroopa Nõukogu, 2015, lk 85.

kohtutele üle anda üksnes väga rangetel tingimustel.⁸⁷ Teinekord viivad vanemad lapse ühest liikmesriigist teise, tahtes tuua lapsega seotud vanemliku vastutuse asja arutamiseks näiteks oma rahvusest kohtuniku ette, lootes soodsamale kohtlemisele. Vanemaid, kes arvavad, et nad saavad lapse ühepoolsest teise liikmesriiki viimisest kasu lõigata, heidutatakse sel viisil seda tegemast, sest Euroopa Liidus on ilmselge, et niisugune tegevus ei muuda kohtualluvust vanemliku vastutuse küsimustes.⁸⁸

Kui liikmesriigi kohtule esitatakse lapse tagasitoomise taotlus, hindab kohus esmalt, kas aset on leidnud ebaseaduslik äraviimine või kinnipidamine. Konventsioonis ja määruses hõlmab lapserööv nii ebaseaduslikku äraviimist kui ka kinnipidamist. Mõiste “ebaseaduslik äraviimine või kinnipidamine” tähendab määruse artikkel 2 lg 11 kohaselt lapse äraviimist või kinnipidamist juhul, kui: a) sellega rikutakse kohtuotsusega, seaduse alusel või õigusliku toimega kokkuleppe põhjal saadud eestkosteõigust liikmesriigi seaduse alusel, kus laps alaliselt elas vahetult enne äraviimist või kinnipidamist; ning b) seda eestkosteõigust teostati tegelikult äraviimise või kinnipidamise ajal üksi või ühiselt või seda oleks teostatud, kui äraviimist või kinnipidamist ei oleks toimunud. Eestkosteõigust loetakse ühiselt teostatavaks, kui vastavalt kohtuotsusele või seaduse alusel ei saa üks vanemliku vastutuse kandja ilma teise vanemliku vastutuse kandja nõusolekuta otsustada lapse elukohta. Määruse artikli 2 lg-s 11 esitatud mõiste on väga sarnane Haagi lapseröövi konventsiooni artikli 3 mõistele ja hõlmab lapse äraviimist või kinnipidamist juhul, kui sellega rikutakse eestkosteõigust selle liikmesriigi seaduse alusel, kus laps vahetult enne röövimist alaliselt elas.⁸⁹

Kohtul on kohustus selgitada välja lapse huvid ning kõik asjaolud, mis on olulised lapse tagastamise üle otsustamisel. Lapsele ja taotluse esitanud osapoolle antakse võimalus saada ära kuulatud.⁹⁰ Kohus võib taotleda, et teise liikmesriigi pädev kohus tõendeid koguks, või koguda ise vahetult teises liikmesriigis tõendeid. Kohus riigis, kuhu röövitud

---

⁸⁷ Praktiline juhend Brüsseli IIa määruse kohaldamiseks. Euroopa Komisjon. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2015, lk 51. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/68088,07.01.2018>.

⁸⁸ Õigusalane koostöö tsiviilasjades Euroopa Liidus: juhend õiguspraktikutele. Euroopa Komisjon. Õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat, 2015, lk 54.

⁸⁹ Praktiline juhend Brüsseli IIa määruse kohaldamiseks. Euroopa Komisjon. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2015, lk 53. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/68088,07.01.2018>.

⁹⁰ Brüssel IIa määruse artikkel 11 lg-d 2 ja 5.

laps viidi, võib olla lapse tagasisaatmise vastu üksnes juhul, kui valitseb tõsine oht, et lapse tagasisaatmine põhjustab talle füüsilisi või psüühilisi kannatusi. Ei piisa üksnes sellest, kui päritoluliikmesriigis on kehtestatud lapse kaitsmiseks mingi kord, vaid peab olema ka teada, et päritoluliikmesriigi ametiasutused on võtnud konkreetseid meetmeid lapse kaitsmiseks. Üldjuhul on kohtunikul raske päritoluliikmesriigis esinevaid faktilisi asjaolusid hinnata. Et uurida, kas nimetatud riigis on kaitsemeetmeid rakendatud ja kas need tagavad tagasi pöördunud lapse piisava kaitse, on ülimalt vajalik koostöö keskasutuse vahel.⁹¹

„Kui taotluse saanud liikmesriigi kohus otsustab konventsiooni artiklis 13 sätestatud alustel mitte anda korraldust lapse tagasitoomiseks, edastab ta selle otsuse koopia kohe päritoluliikmesriigi pädevale kohtule („menetluse algatanud kohus”), kes võib ühe osapoole taotlusel uurida eestkosteõiguse küsimust, kui seda ei ole talle otsustamiseks juba esitatud. Kui menetluse algatanud kohus teeb otsuse, mis hõlmab ka lapse tagasitoomist, on see otsus taotluse saanud liikmesriigis vahetult tunnustatav ja täitmisele pööratav ilma välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlust läbimata.“⁹²

Kohus peab rakendama kõige kiiremat menetlust, mida liikmesriigi õigusaktid võimaldavad, ja tegema otsuse kuue nädala jooksul pärast taotluse saamist.⁹³ Seda tähtaega võib ületada ainult juhul, kui erakorralised asjaolud ei võimalda sellest kinni pidada.

Lapse tagasitoomist nõudvate otsuste puhul ei ole artikli 11 lg-s 3 täpsustatud, kas niisugused otsused, mis tuleb langetada kuue nädala jooksul, pööratakse ka täitmisele sama aja jooksul. See on aga ainuke tõlgendus, mis võimaldaks tõhusalt täita eesmärki tagada lapse viivitamatu tagasitoomine kindla tähtaja jooksul. Selle eesmärgi täitmisel võib tekkida takistusi, kui liikmesriigi õigusaktid võimaldavad lapse tagasitoomise korralduse edasikaebamist ja peatavad vahepeal otsuse täitmise, seadmata edasikaebamismenetlusele mingeid tähtaegu. Neil põhjustel tuleks püüda liikmesriikide

---

⁹¹ Haagi lapseröövi konventsiooni artikli 13 punkt b.

⁹² Praktiline juhend Brüsseli IIa määruse kohaldamiseks. Euroopa Komisjon. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2015, lk 49. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/68088,07.01.2018>.

⁹³ Brüssel IIa määruse artikkel 11 lg 3.

õigusaktidega tagada, et ettenähtud kuue nädala jooksul väljastatud kohtu korraldus oleks täitmisele pööratav. Selle eesmärgi saavutamise viis kehtestatakse liikmesriigi õigusega. Selleks võib ette näha erinevaid menetlusi, näiteks: a) liikmesriigi õigusega võib välistada lapse tagasitoomist nõudva kohtuotsuse edasikaebamise võimaluse või b) liikmesriigi õigus võimaldab otsuse edasikaebamist, kuid näeb ette lapse tagasitoomist nõudva kohtuotsuse täitmisele pööramise enne mis tahes apellatsioonkaebuse lahendamist; c) kui liikmesriigi õigus näeb ette edasikaebamise võimaluse ja peatab otsuse täitmisele pööratavuse, tuleks liikmesriikidel kehtestada menetlused, millega kuulutada otsus täitmisele pööratavaks, kui üksikjuhtumid seda nõuavad ja tagada edasikaebuse kiirendatud arutamine, et oleks tagatud kinnipidamine kuuenädalasest tähtajast. Eelkirjeldatud kiirendatud menetluse nõuet tuleks mutatis mutandis rakendada ka tagasitoomisest keeldumise otsuste puhul, et lapse olukorda kiiresti selgus tuua.⁹⁴

Täitmismenetlust reguleerib kohtuotsuse täitmise liikmesriigi õigus.⁹⁵ Kiire täitmisele pööramine on eriti tähtis seoses suhtlusõiguse ja lapse tagasitoomisega pärast tema röövimist, mille puhul on menetluse kiirendamiseks tühistatud välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlus.⁹⁶ Kui taotluse saanud kohus otsustab lapse tagasitoomise kasuks, pööratakse üldjuhul kohtuotsus täitmisele vahetult selles liikmesriigis. Lisaks on määruuses sätestatud, et artikkel 11 lõige 8 alusel lapse tagasitoomise kohtuotsust tunnustatakse ja täidetakse teises liikmesriigis ilma täidetavaks tunnustamise vajaduseta ning ilma võimaluseta selle tunnustamist vastustada, kui kohtuotsus on päritoluliikmesriigis tõendatud vastavalt lõikele 2. Seega kehtiva Brüssel IIa määruse kohaselt ringlevad vabalt lapserööviasjades artikkel 11 lõige 6-8 raames tehtud lahendid artikkel 42 kohaselt päritoluliikmesriigi ja taotluse saanud liikmesriigi vahel.

Kui kohtud kohaldavad artikli 47 lõige 2 tingimusi eesmärgiga pöörata ühes liikmesriigis tehtud kohtuotsus teises täitmisele samadel tingimustel, nagu see oleks tehtud selles liikmesriigis, peavad nad väga hoolikalt jälgima sättes sisalduvaid väga rangeid piiranguid ega tohiks menetluse algatanud kohtu otsust kahtluse alla seada ega püüda selle

---

⁹⁴ Praktiline juhend Brüsseli IIa määruse kohaldamiseks. Euroopa Komisjon. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2015, lk 56. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/68088>, 07.01.2018.

⁹⁵ Brüssel IIa määruse artikkel 47 lg 1.

⁹⁶ Praktiline juhend Brüsseli IIa määruse kohaldamiseks. Euroopa Komisjon. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2015, lk 69. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/68088>, 07.01.2018.

täitmist vältida. Tegelikuses võib teises liikmesriigis tehtud kohtuotsuse täitmisele pööramine samadel tingimustel, nagu see oleks tehtud kohtuotsuse täitmise liikmesriigis, osutada ainult menetluskorrale, mille alusel lapse tagasitoomine peab toimuma, ega saa mingil juhul olla aluseks pädeva kohtu otsuse vaidlustamisele.⁹⁷

Euroopa Kohus on seisukohal, et kui lapse päritoluliikmesriigi kohus on pärast tagasitoomisest keeldumise otsust, mis tehti selles liikmesriigis, kuhu laps viidi või kus teda kinni peeti, andnud lapse tagasitoomise korralduse, ei ole võimalik selle teise liikmesriigi kohtutel otsust selle täitmisele pööramise takistamise eesmärgil läbi vaadata.⁹⁸ Euroopa Kohus on lausa leidnud, et seda ei ole võimalik teha isegi siis, kui on tõendeid, et kohtu poolt artikli 42 alusel väljaantud tõend sisaldab valeandmeid.⁹⁹

2015. aasta mais viis Euroopa Komisjon läbi laiahaardelise uuringu hindamaks Brüssel Iia määruse senist kohaldamist ja tõhusust praktikas.¹⁰⁰ Uuringus käsitletakse nii küsimusi, mis puudutavad Brüssel Iia määruse asjakohasust, sidusust, tulemuslikkust, tõhusust kui ka vahendi sobilikkust ja Euroopa Liidu poolt pakutavad lisaväärtust valdkonna reguleerimisel. Uuringu tulemusel ilmnisid mitmed puudujäägid vanemlikku vastustust hõlmavate menetluste läbiviimisel. Üheks probleemseimaks kitsaskohaks võib magistr töö autori hinnangul pidada lapse tagasitoomise otsuste täitmist.

Menetlus ja täitemeetmed erinevad liikmesriigiti ja viivitused on levinud. Tagasitoomise menetluse ebatõhususe põhjuseid on mitmeid. Tagasitoomise otsused on tihti kas täidetud hilinemisega või jäetud üldse täitmata ebaefektiivsete täitmismeetmete tõttu või määruse ebaõige kohaldamise ja otsuste vaidlustamise tõttu.¹⁰¹

---

⁹⁷ Praktiline juhend Brüsseli Iia määruse kohaldamiseks. Euroopa Komisjon. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2015, lk 70. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/68088>, 07.01.2018.

⁹⁸ Euroopa Kohtu 11. juuli 2008. aasta otsus kohtuasi C-195/08 PPU – Inga Rinau, p 82.

⁹⁹ Euroopa Kohtu 22. detsember 2010. aasta otsus kohtuasi C-491/10 PPU Aguirre Zarraga - Pelz.

¹⁰⁰ Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment, Final report, Evaluation. European Commission, May 2015. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/bxl_iaa_final_report_evaluation.pdf, 10.12.2017.

¹⁰¹ Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment, Final report, Evaluation. European Commission, May 2015. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/bxl_iaa_final_report_evaluation.pdf, 10.12.2017.

Kuue nädala pikkuse tähtaja kohaldamise osas esineb teatav ebaselgus, kas kuus nädalat kehtib iga kohtuastme suhtes ja kas see hõlmab edasikaebamist või isegi tagasitoomise otsuse täitmist. Seejuures ei kehtesta määrus ka ajalist piirangut vastuvõtva keskasutuse poolt taotluse käsitlemisele.¹⁰² Selle tulemusel ei ole ka menetlusosalistele ettenähtav, millal võib eeldada lapse tagastamist pärast tema röövimist. Ühtlasi juhib uuring tähelepanu selle, et taoline ajaline piirang ei ole osutunud efektiivseks. Ainult 15% taotlusest esitatud ajavahemikul 2008-2012. aasta lahendati liikmesriikides kuue nädalase ajalimiidi vältel. Samuti on leitud, et taoline ajaline piirang on liiga lühike ning ei võimalda menetleda lapseröövi puudutavat asja korralikult. Magistritöö autori hinnangul on vajalik kehtestada ühesed ajalised piirangud nii kohtueelse, kohtumenetluse kui ka täitemenetluse läbiviimiseks. Ajalise piirangu määratlemine aga lapse vabatahtlikuks tagastamiseks ei pruugi osutada võimalikuks, kuivõrd lapse tagastamisele kuluv aeg on sõltuv kaasuse spetsiifilistest asjaoludest. Nii näiteks võib lapse tagastamine Saksamaale toimuda vähem kui nädalaga Euroopa Liidus valitseva liikumisvabaduse tõttu, samas kui lapse reisi korraldamine Austraaliasse võib võtta nädalaid. Kohtul tuleb iga üksjuhtumi puhul välja selgitada, milline on optimaalne aeg lapse välisriiki tagasitoomiseks ja teisele vanemale üleandmiseks ning millised asjaolud võivad takistada kiiret kohtulahendi täitmist ja kuidas neid asjaolusid välistada.

Viiivitusi asjade arutamisel võib põhjustada ka see, et mitmetes liikmesriikides ei ole tagasitoomist arutavad kohtud selleks piisavalt spetsialiseerunud. Piiriülesed lapseröövi juhtumid on võrdlemisi keerulised ning leiavad kohtuasjade kogumahtu arvestades käsitlust üsna vähe. Sellest tulenevalt ei ole kohtunikud lapseröövi puudutava menetluse ja sätetega piisavalt tuttavad ning neil on vähem võimalusi teha järjepidevat koostööd Euroopa Liidu teiste kohtutega, mis aitaks kaasa vastastikuse usalduse tekkimisele.¹⁰³ Kohtunike spetsialiseerumist on Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverents üritanud edenedada oma raamistiku piires, Haagi lapseröövi konventsiooni hea tava juhendis on

---

¹⁰² Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment, Final report, Evaluation. European Commission, May 2015. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/bxl_iaa_final_report_evaluation.pdf, 10.12.2017.

¹⁰³ Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment, Final report, Evaluation. European Commission, May 2015. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/bxl_iaa_final_report_evaluation.pdf, 10.12.2017.

seada soovitatud ning spetsialiseerumist ka mitmetes liikmesriikides rakendatakse.¹⁰⁴ Siiski võib uuringu põhjal tõdeda, et määrusega seatud eesmärkide saavutamiseks oleks spetsialiseerumist tarvis kõigis liikmesriikide kohtutes.

Tähtajast kinnipidamisega seotud probleemidel on otsene seos ka sellega, et siseriiklikes õigusaktides ei piirata edasikaebeõiguse teostamist, mida võib tagasitoomise määruste peale esitada. Mõningates liikmesriikides võib menetlus kesta üle aasta, sest edasikaebeõiguse teostamisel vaatavad lapse tagasitoomise otsustust läbi kõik kohtuinstantsid. Lisaks eeltoodule võib viibida kohtulahendi täitmine ka täidetavaks tunnistamise otsuste andmise või sellest keeldumise peale edasikaebuse esitamisel. Täidetavaks tunnistamise otsuse andmise või sellest keeldumise edasikaebemenetlus võib mõnedes liikmesriikides kesta isegi kuni kaks aastat. See aga ei ole kooskõlas määruse eesmärkidega. Viivitused avaldavad tõsiseid tagajärgi lapse heaolu ja vanema ja lapse vahelisele suhtele.¹⁰⁵

Brüssel IIa määrus ei sätesta mingisugust kiirmenetlust selliste juhtumite puhuks, kui lapse tagastamist kohustavat lahendit on tarvis tunnustada ja täidetavaks tunnustatada kolmandas liikmesriigis. Olukorras, kus laps viiakse edasi järgmisesse liikmesriiki, ei tohiks lapse äraviimine teise liikmesriiki mõjutada esimesena arutanud kohtu otsuse täitmist. Lapse tagastamiseks ei ole vajalik algatada uut menetlust, vaid piisab asja esimesena arutanud kohtu otsuse täitmisele pööramisest.¹⁰⁶ Lapseröövi puudutavad kohtulahendid ei ringle käesoleval ajal vabalt, sest ei ole käsitletavad otsustena vanemlike vastutuste asjades. Teises liikmesriigis tehtud otsuse täidetavaks tunnistamise menetlus takistab jätkuvalt otsuste vaba ringlemist ja põhjustab piiriülestes menetlustes osalevatele vanematele ja nende lastele tarbetuid kulusid ja viivitusi. Täidetavaks tunnistamise otsuse saamiseks kuluv aeg on liikmesriigiti erinev, see võib ulatuda paarist päevast mitme

---

¹⁰⁴ C. Honorati. The Commission's Proposal for a Recast of Brussels IIa Regulation. 2017, International Family Law, Issue No. 2, 2017. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ssrn.com/abstract=2964268>, 11.03.2018.

¹⁰⁵ Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment, Final report, Evaluation. European Commission, May 2015. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/bxl_ii_a_final_report_evaluation.pdf, 10.12.2017.

¹⁰⁶ Ettepanek: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapserööve (uuesti sõnastatud). Brüssel, 30.06.2016. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/ET/1-2016-411-ET-F1-1.PDF>, 28.02.2018.

kuuni, sõltuvalt kohtualluvusest ja asja keerukusest. See ei hõlma taotluseks vajalike dokumentide kogumiseks ja tõlkimiseks kuluvat aega. Vanemad aga ootavad, et nende lapsi käsitlevad otsused jõustuksid ilma tarbetu viivitusega.¹⁰⁷

Palju kriitikat on väljendatud määruse üldsõnalisuse kohta, määrus ei sisalda täpsemaid suuniseid selle osas, milliseid meetmeid peaks kasutama saavutamaks määruse eesmärkidega kooskõlas täitemenetluse läbiviimine. Ühtlasi, puuduvad määruses tõhusad sanktsioonid määruse sätete rikkumiste puhuks (st näiteks olukordades, kus kohtulahendeid ei täideta).¹⁰⁸

30.06.2016. aastal tuli Euroopa Komisjon välja ettepanekuga sõnastada uuesti Brüssel IIa määrus eesmärgiga kaitsta lapse huve, lihtsustades menetlusi ning suurendades nende tõhusust. Autor tuleb eelpool kirjeldatud lapse tagasitoomise otsuste täitmist puudutavate probleemkohtade juurde tagasi peatükis 4 käsitledes neid Brüssel IIa muudatusettepanekute valguses.

---

¹⁰⁷ Ettepanek: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapserõõve (uuesti sõnastatud). Brüssel, 30.06.2016, lk 3. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/ET/1-2016-411-ET-F1-1.PDF>, 28.02.2018.

¹⁰⁸ Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment, Final report, Evaluation. European Commission, May 2015. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/bxl_ii_a_final_report_evaluation.pdf

3. Siseriiklikud meetmed lapserööviasjades tehtud kohtulahendite täitmiseks - Eesti ja Saksamaa võrdlev analüüs

Sundtäitmine on riigi loodud mehhanism sundimaks inimest oma kohustust täitma. Erasikutevahelises suhtlemises realiseerub sundtäitmise kaudu riigi kohustus tagada isikutele nii nende õiguste kaitse kui ka vahendid selle kaitse reaalseks elluviimiseks.¹⁰⁹

Burkhard Hess on jaganud Euroopa täitesüsteemid nelja rühma:

- kohtutäituritele orienteeritud süsteemid, kus sundtäitmine on koondunud kõrge kvalifikatsiooniga spetsialistide kätte, kes tegutsevad väljaspool kohtusüsteemi ja reeglina majandavad oma tegevust ise, riigilt tasu saamata (sh näiteks Eesti ja Prantsusmaa).
- kohtule orienteeritud süsteemid, kus täitmine on täielikult kohtu pädevuses ja kohus nii-öelda vastutab selle eest, et otsused saaksid täidetud (sh näiteks Austria ja Taani).
- Segasüsteemid, kus sundtäitmine on jagatud kohtu ja osaliselt iseseisva ametniku vahel (sh näiteks Saksamaa ja Inglismaa).
- Administratiivsed süsteemid, kus sundtäitmist korraldab täitevvõimu hulka kuuluv administratiivorgan väljaspool kohut (sh näiteks Soome ja Rootsi).¹¹⁰

Magistritöös tõstatatud õigusliku uurimisülesande lahendamiseks võrdleb magistritöö autor siseriiklike võimalusi lapseröövi puudutavate kohtulahendite täitmise tagamiseks Eesti näitel, kus täitemenetlust viib läbi vabakutseline kohtutäitur, ja Saksamaa näitel, kus täitemenetlus toimub riigiametnikest kohtutäiturite (*Gerichtsvollzieher*) kaudu, kes tegutsevad kohtute juures.

Eesti täitemenetlusõigus on valdkond, mille liigitamine mõne õigusharu hulka on keeruline: vormiliselt on täitemenetlus eraldatud eriseaduse kaudu ning organisatoorselt eraldiseisva menetlusorgani - vabakutselise kohtutäituri - kaudu. Kohtutäitur on avalik-

---

¹⁰⁹ A. Alekand. Täitemenetlusõigus. Juura, 2011, lk 11.

¹¹⁰ M. Andenas, B. Hess, P. Oberhammer. Enforcement Agency Practice in Europe. British Institute of International and Comparative Law, 2005, lk 34-36. A. Alekand. Proportsionaalsuse printsiip põhiõiguste riive mõõdupuuna täitemenetluses. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2009, lk 83.

õiguslikku ametit pidav sõltumatu isik, kellele riik on delegeerinud osa riigivõimu teostamisest.¹¹¹ Saksa kohtutäiturid on oma juriidilisest seisundist tulenevalt riigiametnikud, kes tegutsevad kohtute juures. Kuigi kohtutäitur on riigiametnik, on tal siiski teatud iseseisvus büroo pidamise üle otsustamisel, samuti makstakse kohtutäiturile tasu vaid osaliselt riigi poolt.¹¹² Kohtutäitur Saksamaal tegeleb üksnes eraõiguslike nõuete sissenõudmisega. Eesti kohtutäitur tegeleb nii avalik-õiguslike kui ka eraõiguslike nõuete sundtäitmisega.¹¹³ Kuigi Eesti seadusandja vaatas nõukogude õiguse asendamisel kaasaegse õigusega peamiselt Saksamaa poole, mis oli nii ka täitemenetluse regulatsiooni väljatöötamisel, siis 2000ndate aastate alguses toimunud täitemenetluse reformi tulemusel liikus Eesti täitemenetluse regulatsioon osaliselt prantsuse süsteemi laadseks.¹¹⁴ Eeltoodust tulenevalt on kohtutäituri õiguslik positsioon ja sellega kaasnevad õigused ja kohustused täitemenetluse läbiviimisel Eestis ja Saksamaal mõneti erinevad.

3.1 Metodoloogia ja valimi kirjeldus

Magistritöö teises peatükis selgitas magistritöö autor Euroopa Liidus lapserööviasjades kohalduvate regulatsioonide sisu. Käesolevas peatükis analüüsib magistritöö autor siseriiklike võimalusi lapseröövi puudutavate kohtulahendite täitmise tagamiseks. Lähtuvalt püstitatud hüpoteesist, mille kohaselt on Euroopa Liidus vaja täitemenetlust ühtlustada rahvusvahelistes lapseröövi asjades, leidis magistritöö autor, et uurimuse läbiviimiseks on sobiv kasutada õigusteaduslikku juhtumiuuringut. Robert K. Yin'i juhtumiuuringu põhimõtte kohaselt on juhtumiuuring empiiriline uurimus, mis uurib tänapäevast fenomeni päriselu kontekstis. See on sobiv meetod, kui piirid fenomeni ja konteksti vahel pole selgepiirilised.¹¹⁵ Kvalitatiivse uurimuse eripära on see, et tulemusteni ei jõuta statistilise analüüsi või andmete kvantifitseerimise kaudu, vaid põhirõhk on uurimisandmete tähendustel, mida vahendavad keel ja käitumine.¹¹⁶

---

¹¹¹ A. Alekand. Täitemenetlusõigus. Juura, 2011, lk-d 14, 21.

¹¹² A. Alekand. Proportsionaalsuse printsiip põhiõiguste riive mõõdupuuna täitemenetluses. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2009, lk 36.

¹¹³ A. Alekand. Täitemenetlusõigus. Juura, 2011, lk 11.

¹¹⁴ A. Alekand. Täitemenetlusõigus. Juura, 2011, lk 11.

¹¹⁵ R. K. Yin. Case Study Research: Design and Methods (second edition). California: Sage Publications, 1994.

¹¹⁶ I. Dey. Qualitative Data Analysis: A User-friendly Guide for Social Scientists. Routledge, 1993.

Kvalitatiivsed uurimismeetodid on erinevalt kvantitatiivsest lähenemisest keskendunud pigem nähtuste selgitamisele¹¹⁷ ning seetõttu on antud lähenemisviis sobiv eelkõige nende uuringute puhul, mille eesmärgiks on nähtuse tähenduse, tunnete, mõtteprotsesside ja kogemuste väljaselgitamine. Taoline lähenemine pakub võimaluse uurida ning analüüsida erinevate protsesside tausta ning selgitada välja, miks on mingi tulemus tekkinud, mis on seda põhjustanud tegurid, milliseid eeliseid ja puudusi see kaasa toob jne.¹¹⁸ Magistritöö autori hinnangul annab juhtumianalüüs hea võimaluse võrrelda, kuidas erineb liikmesriikide praktika ühe määruse kohaldamise raames, ja esile tuua, millistes küsimustes võiks praktika ühtlustamine osutada vajalikuks, luues seejuures seoseid teooriaga ja selgitades, missugust uut teadmist liikmesriikide kogemuste võrdemine toob.

Juhtumiuuringu puhul on oluline eelnevalt määratleda uurimuse disain ja töö valim.¹¹⁹ Analüüsi lähtealuseks oli juhtumite kirjeldamine ning nende omavaheliste seoste määratlemine. Käesolev uurimus on läbi viidud kolmes etapis.

Töö esimeses etapis määratles magistritöö autor uurimuse eesmärgi, milleks on liikmesriikide lapseröövi puudutavate kohtulahendite täitmise praktika uurimine. Magistritöö autor selekteeris kaks sobivat liikmesriiki, mis võimaldasid antud uurimishuvile keskenduda. Autor on võrrelnud Eesti regulatsiooni Saksamaa regulatsiooniga eelkõige kahel põhjusel. Esiteks, Saksamaa ja Eesti täitemenetlussüsteemide institutsionaalsed ja regulatiivsed erinevused lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmisel. Võrdleva analüüsi pinnalt kujundab autor üldistava hinnangu, milline on kahe siseriikliku täitemenetlussüsteemi mõju lapserööviasjades tehtud kohtulahendite täitmise tulemuslikkusele ning lisaks, kas kehtiv regulatsioon on piisav määrusega seatud eesmärkide saavutamiseks. Saksamaa ja Eesti täitemenetlussüsteemide institutsionaalsete ja regulatiivsete erinevuste võrdlus on relevantne uurimisprobleemi seisukohalt, kuivõrd toob esile, milliste põhimõtete ja meetmete osas esineb märkimisväärseid erinevusi kahe liikmesriigi puhul lapseröövi puudutavate kohtulahendite täitmisel ning võimaldab üldistada, millises ulatuses on

---

¹¹⁷ I. Dey. *Qualitative Data Analysis: A User-friendly Guide for Social Scientists*. Routledge, 1993.

¹¹⁸ A. Strauss, J. M. Corbin. *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. SAGE Publications, 1998.

¹¹⁹ R. K. Yin. *Case Study Research: Design and Methods (second edition)*. California: Sage Publications, 1994.

vajalik Euroopa Liidus täitemenetlust ühtlustada lapseröövi asjades. Teiseks, on magistritöö autori hinnangul teave Eesti ja Saksamaa õigusüsteemide kohta kõige detailsemalt kättesaadav, mis eeldatavasti võimaldab põhjalikumalt uurimisprobleemi analüüsida ja püstitatud uurimisküsimusele selgeid vastuseid saada. Magistritöö autor on seisukohal, et Eesti ja Saksamaa näited annavad piisava aluse Euroopa Liidu tasandi regulatsiooni analüüsiks, kuivõrd Euroopa Liidu kui terviku toimimine sõltub iga üksiku liikmesriigi tegevusest Euroopa Liidu õiguse rakendamisel. Selleks, et selgitada välja, kas Euroopa Liidus on tarvis täitemenetlust ühtlustada, ei ole vajalik tuvastada täitemenetluslikud erinevused kõigis liikmesriikides. Piisab asjaolu kindlakstegemisest, et Euroopa Liidus esineb liikmesriike, kus regulatsioonidest tulenevad erisused takistavad Euroopa Liidu õigusest tulenevate üksikisikute õiguste realiseerumist. Teadustöö tulevikus võiks keskenduda kõikide liikmesriikide regulatsioonide analüüsile.

Uurimuse teises etapis määratles magistritöö autor relevantseid võrdlusdimensionid. Uurimuse raames võttis magistritöö autor vaatluse alla kohtulahendi täitmise tõhususe seisukohalt olulised aspektid üritades vastata järgmistele küsimustele: kuidas toimub valitud liikmesriikides lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmine ning millised meetmeid kasutatakse, et tagatud oleks lapse viivitamatu tagastamine tema päritoluriiki. Magistritöö autor üritas välja selgitada, (1) kuidas järgitakse valitud riikides 6 nädala pikkust tähtaega kohtulahendi tegemisel ja täitemenetluses, (2) kas edasikaebeõigust on piiratud, (3) kas esinevad spetsialiseeritud kohtud, (4) kuidas toimub täitemenetlus siseriiklike õigusaktide alusel, milliseid viise ja sunnimeetmeid rakendatakse, et saavutada lapse viivitamatu tagastamine ja kohtulahendi täitmine.

Uurimuse kolmandas, mis oli ühtlasi viimane etapp, kogus magistritöö autor vajalikku teavet erialakirjandusest ja asutuste kodulehekülgedelt, analüüsides ja sidudes saadud teabe teooriaga. Viimasena märkis magistritöö autor kirja analüüsitulemused - kahe liikmesriigi siseriiklikku regulatsiooni tutvustamine ja nende sobivuse hindamine Brüssel IIa määruse eesmärkide täitmiseks.

3.2 Eesti siseriiklik regulatsioon ja kohtupraktika lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmise tagamiseks

Justiitsministeeriumi statistiliste andmete kohaselt on Eestis lapseröövide, suhtlusõiguse tagamise ja eestkoste taotluste arv 2010-2016 lõikes valdavalt tõusnud. Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna rahvusvahelise justiitskoostöö talituse poolt menetleti 2016. aasta Eestis 19 uut taotlust lapse tagastamiseks, nendest 9 sissetulevat ning 10 väljaminevat taotlust. Väljaminevatest taotlustest 7 ei läinud riigist välja taotleja hooldusõiguse puudumise, lapse vabatahtliku tagastamise või taotleja poolse taotluse tühistamise tõttu. Eestist saadeti välja 3 taotlust lapse tagastamiseks. 2016. aastal jätkus 2015. aastal või varem alanud taotluste menetlemine, nendest 4 sissetulevat ja 2 väljaminevat. Kokku menetleti 2016. aastal 25 lapse tagastamise taotlust.¹²⁰ Võrdluseks esitati Haagi lapseröövi konventsiooni alusel Eestile 2003. aastal 1 taotlus ja 2008. aastal 5 taotlust lapse tagastamiseks.¹²¹ Uurimuse tulemusel on tõdetud, et Haagi lapseröövi konventsioonist ja Brüssel IIa määrusest tulenevatest õigustest ning lapse tema harilikku viibimiskoha riiki tagasitoomise võimalusest ollakse aasta-aastalt teadlikumad.

Arvestades kohtuasjade kogumahtu on lapserööviasjad leidnud käsitlust üsna vähe. Esimese ja teise astme kohtute 2016. aasta menetlusstatistika kohaselt oli aasta jooksul saabunud asjade koguarv kohtutes 30 452 (neist hagita perekonnaõigust puudutavate asjade arv 2 616).¹²²

Eestis on nii Haagi lapseröövi konventsioon kui ka Brüssel IIa määrus otsekohalduvad.¹²³ Eesti seadusandja ei ole kehtestanud eraldi regulatsiooni lapseröövi puudutava

---

¹²⁰ Rahvusvahelise justiitskoostöö talituse statistika 2016. aasta rahvusvahelisest õigusabist. Kriminaalpoliitika osakond, 2017. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/rahvusvahelise_oigusabi_statistika_2016.pdf, 19.02.2018.

¹²¹ Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi kodulehekül, lapseröövi konventsiooni alajaotus, statistika. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/publications1/?dtid=32&cid=24>, 09.03.2018.

¹²² Eesti kohtute kodulehekül, alajaotus kohtute statistika. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumentid/2016.a_menetlusstatistika_koond_0.pdf, 19.02.2018.

¹²³ Põhiseaduse § 123 sätestab, et Eesti Vabariik ei sõlmi välislepinguid, mis on vastuolus põhiseadusega. Kui Eesti seadused või muud aktid on vastuolus Riigikogu poolt ratifitseeritud välislepingutega, kohaldatakse välislepingu sätteid. Euroopa Liidu määruseid kohaldatakse ELTL artikli 288 kohaselt üldiselt, need on tervikuna siduvad ja vahetult kohaldatavad kõikides liikmesriikides.

kohtumenetluse ega täitemenetluse läbiviimiseks. Lapse tagastamise avaldus vaadatakse kohtus läbi hagita menetluses.¹²⁴ TsMS § 5 lg-s 3 ning TsMS § 477 lg-tes 5 ja 7 väljendub hagita menetlusele omane uurimispõhimõte, mille kohaselt ei ole kohus seotud menetlusosaliste esitatud taotluste ega asjaoludega ega nende hinnangutega asjaoludele. Kohus peab välja selgitama avaldaja nõuded ja menetlusosaliste seisukohad ning vajadusel koguma omal algatusel tõendeid. Riigikohus on rõhutanud ametiasutuste koostöö olulisust asjaolude väljaselgitamisel märkides, et enne lapse tagastamise otsustamist peavad asjaomaste riikide ametiasutused (sh kohtud ja keskasutused) omavahel suhtlema, et määrata kindlaks lapse turvalise tagastamise praktilised ja õiguslikud küsimused enne kui kohus teeb lahendi lapse tagastamise kohta.¹²⁵

Eestis on kohtumenetlus üldjuhul orienteeritud kompromissi saavutamisele. TsMS § 4 lg-s 4 sätestatud üldpõhimõtte kohaselt peab kohus kogu menetluse ajal tegema kõik endast sõltuva, et asi või selle osa lahendataks kompromissiga või muul viisil poolte kokkuleppel, kui see on kohtu hinnangul mõistlik. Seejuures TsMS § 561 lg 1 rõhutab, et last puudutavas menetluses peab kohus nii vara kui võimalik ja igas menetlusstaadiumis püüdma suunata asjaosalisi asja kokkuleppel lahendama. Kohus peab asjaosalised võimalikult aegsasti ära kuulama ja juhtima nende tähelepanu võimalusele kasutada perenõustaja abi eelkõige ühise seisukoha kujundamiseks lapse hooldamisel ja tema eest vastutamisel. Eelviidatud sätetest nähtuvalt peaks kohtumenetlus lapse tagastamise korral püüdlema eelkõige lapse vabatahtliku tagastamise saavutamise suunas. Konkreetselt perelepitust puudutavad reeglid on toodud TsMS §-s 563, mille esmane eesmärk on saavutada lapsega suhtlemist korraldava kohtumääruse või notariaalselt tõestatud vormis sõlmitud kokkuleppe nõuetekohane täitmine.

Eestis puuduvad spetsialiseerunud kohtud, magistritöö autorile teadaolevalt on üksnes Harju Maakohus tagatud kohtunikele võimalus eraldi spetsialiseeruda perekonnaõiguse valdkonnale. Võttes arvesse eelviidatud statistikat, ei ole magistritöö autori hinnangul lapse tagastamise taotluste arv ja ka perekonnaõigust käsitlevate kohtuasjade arv sedavõrd märkimisväärne, et spetsialiseerunud kohtute loomine oleks otstarbekas. Teisalt

---

¹²⁴ TsMS § 550 lg 1 p 6¹.

¹²⁵ RKTko 18.02.2015, 3-2-1-146-14. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://rikos.rik.ee/?asjaNr=3-2-1-146-14>, 25.02.2018.

teatud hulga kohtunike spetsialiseerumine lapseröövi puudutavate asjade lahendamisele võiks osutada tulemuslikuks. Tsiviilasju lahendavate kohtunike töökoormus Eestis on üsna suur, mistõttu ei pruugi kohtunikel olla piisavalt aega jooksvalt lapseröövi puudutava spetsiifikaga enese täiendamiseks. Seetõttu võib esineda olukordi, kus esmakordselt lapse tagastamise asja lahendav kohtunik vajab täiendavalt aega õigusaktide ja kohtupraktika ning nende eripäraga tutvumiseks, mis põhjustab asjatu viivituse lapse tagastamise taotluse lahendamisel.

Eesti senisest kohtupraktikast ei ole kahjuks võimalik tuvastada ühtset arusaama selle kohta, kuidas kohaldatakse lapseröövi asjades kuue nädalast tähtaega, kas kuus nädalat kehtib iga kohtuastme suhtes ja kas see hõlmab edasikaebamist või isegi tagasitoomise otsuse täitmist. Menetluslikult ei ole iseenesest lapserööviasjades edasikaebeõigust piiratud. Eesti kohtusüsteem on kolmeastmeline, lapseröövi asjas tehtud lahendit on võimalik vaidlustada kahel korral - Ringkonnakohtus ja Riigikohtus.¹²⁶ Seejuures on Riigikohtul TsMS § 691 p-de 2 ja 4 alusel võimalik saata lapse tagastamise asi uueks läbivaatamiseks ringkonna- või maakohtule. Uuel läbivaatamisel madala astme kohtus on võimalik tehtud lahendit uuesti ka vaidlustada. Seetõttu on üsnagi ebatõenäoline, et edasikaebeõiguse teostamisel on kohtutel ka viivituseeta menetlemise korral võimalik lapse tagastamise või tagastamata jätmise otsus teha kuue nädalase tähtaja jooksul.

Lapse tagastamise lahendit saab täita alles pärast seda, kui asjas on jõustunud lõplik lahend. Hagita menetluses tehtud määrus, mille peale saab kaebuse esitada, jõustub TsMS § 478 lg 3 ja § 466 lg 3 järgi siis, kui seaduse järgi ei saa selle peale enam edasi kaevata või kui määruskaebus jäetakse jõustunud lahendiga rahuldamata või läbi vaatamata. TsMS § 550 lg 3 järgi kuulub hagita perekonnaasjas tehtud määrus täitmisele alates jõustumisest, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. L. Arrak on leidnud, et lapse tagastamise asjas on kaheldav, kas sellise lahendi võiks tunnistada ka viivitamata täidetavaks ja täita enne, kui lahend jõustub. Seadus ei näe otseselt ette, mille alusel seda

---

¹²⁶ TsMS § 661 lg 2 esimese lause kohaselt on määruskaebuse esitamise tähtaeg Ringkonnakohtule nii hagimenetluses kui ka hagita menetluses tehtud määruste puhul 15 päeva määruse kättetoimetamisest alates, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. TsMS § 689 lg 2 sätestab määruskaebuse esitamise tähtaja Riigikohtule. Nimetatud sätte kohaselt on määruskaebuse esitamise tähtaeg 15 päeva määruse määruskaebuse esitajale kättetoimetamisest alates, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti.

otsustada tuleb, seega saab siin ainsaks kriteeriumiks olla lapse huvi.¹²⁷ Kohtul ei ole iseenesest seadusest tulenevat alust lapse tagastamise asjas tunnistada lahend omal algatusel või poolte taotlusel viivitamata täidetavaks, lapse tagastamise kohtulahendi viivitamatu täitmine on võimalik vaid poolte kokkuleppel. Pooled võivad TsMS § 661 lg 4 kohaselt välistada määruskaebuse esitamise õiguse, mille tagajärjel jõustub lahend pooltele kättetoimetamisel. Magistritöö autori hinnangul võiksid lapse tagastamist kohustavad kohtulahendid kuuluda viivitamata täitmisele. TsMS § 665 lg 1 esimese lause kohaselt määruskaebuse esitamine ei peata vaidlustatud määruse täitmist, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. Sama paragrahvi lg 2 kohaselt võib kohus, mille määrus vaidlustatakse, ja määruskaebust läbivaatav ringkonnakohus enne määruskaebuse lahendamist määruskaebust tagada, muu hulgas peatada vaidlustatud määruse täitmise või kohaldada muid esialgse õiguskaitse vahendeid. Eeltoodust tulenevalt oleks lahendi viivitamata täitmisel kohtul võimalik kaaluda, kas määruskaebus on perspektiivikas ning kas lapse huvides on vaidlustatud kohtulahendi kohene täitmine põhjendatud. Vajadusel saaks kohus vaidlustatud määruse täitmise peatada. Kui lapse tagastamist kohustav määrus tunnistatakse viivitamatult täidetavaks, on märksa tõenäolisem, et kohus jõuab lahendini ja see suudetakse ka täita kuue nädalase tähtaja jooksul.

Eesti praktika näitel ei ole üheselt arusaadav, milline on mõistlik tähtaeg lapse vabatahtlikult välisriiki tagastamiseks. Eesti varasemas kohtupraktikas määrasid kohtud lihtsalt, et lapsed tuli välisriiki tagastada viivitamatult.¹²⁸ Mõnevõrra hiljem ei ole antud lapseröövi toime pannud isikule üldse tähtaega lapse tagastamiseks; tähtaeg on antud üksnes lapse teisele vanemale üleandmiseks. M. Torga on pidanud kohtupraktikas määratud tähtaegu kas 7¹²⁹ või kogunisti 15¹³⁰ päeva lapse teisele vanemale üleandmiseks küllaltki pikaks ajaks.¹³¹

---

¹²⁷ Kohtute aastaraamat. 2009, lk 162. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/dokumendid/kohtute_aastaraamat_2009.pdf, 27.02.2018.

¹²⁸ Harju MKm 29.04.2009, 2-08-71977; Harju MKm 31.08.2010, 2-10-31882; Tartu MKm 07.10.2011, 2-11-9953.

¹²⁹ Harju MKm 06.08.2013, 2-13-30981; Tln RgKm 22.01.2013, 2-12-41576.

¹³⁰ Viru MKm 20.06.2013, 2-11-23207.

¹³¹ M Torga. Kuidas tagada lapserööviasjas tehtud kohtulahendi täitmine? Haagi 1980. aasta lapseröövi konventsiooni kohaldamise praktiline külg. *Juridica* 2015,(3), lk 219-225.

M. Torga on leidnud, et arvestades asjaolu, et lapseröövi asjades tehtud kohtulahendite resolutsioone ei ole senises kohtupraktikas just ülearu täpselt sõnastatud, on üllatav, et lapseröövi lahendite täitmise küsimused ei ole praktikas rohkem vaidlusi tekitanud. Ilmselt saab sellist vaidluste vähesust põhjendada Eesti keskasutuse eduka tööga lapseröövi toime pannud isikute suunamisel kohtulahendit vabatahtlikult täitma.¹³²

Kohtulahendi vabatahtlikul täitmata jätmisel tuleb sissenõudjal ise pöörduda lapse tagastamise lahendi täitmiseks kohtutäituri poole. Tulenevalt TMS § 23 lg-st 1 viib kohtutäitur täitemenetluse läbi sissenõudja avalduse alusel. Lapseröövi lahendite täitmisel lähtub kohtutäitur eelkõige lapseröövi asjas tehtud kohtulahendi resolutsioonist ja TMS-st. TMS § 179 sisaldab sätteid lapse üleandmise ja lapsega suhtlemise võimaldamise kohta, mis kuuluvad kohaldamisele riigisisese täitemenetluse läbiviimisel. TMS § 179 reguleerib kahesuguse iseloomuga lahendite täitmist. Lapse üleandmise all peetakse silmas otsuseid, mille kohaselt on ühelt või mõlemalt lapsevanemalt ära võetud vanemlikud õigused või on otsustatud lapse lahutamine perekonnast vastavalt perekonnaseaduse (PKS)¹³³ §-le 135¹³⁴, mille tõttu tuleb laps ühe või mõlema vanema juurest viia mujale. Tegemist on ühekordse toiminguga. Samuti täidetakse TMS § 179 alusel lahendeid, mis reguleerivad lahus elavate vanemate suhtlemist lapsega PKS § 143¹³⁵ alusel. Lapsega suhtlemine on perioodiline ja sellise lahendi täitmine eeldab korduvat tegevust.¹³⁶

Kuivõrd TMS § 179 ei reguleeri eraldiseisvalt lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmist, esineb magistritöö autori hinnangul mõningane ebaselgus kohtutäituri õiguste ja kohustuste kohta lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmisel. Haagi lapseröövi konventsioon, Brüssel IIa määrus ega siseriiklikud õigusaktid (TMS, TsMS) ei reguleeri

---

¹³² M. Torga. Kuidas tagada lapserööviasjas tehtud kohtulahendi täitmine? Haagi 1980. aasta lapseröövi konventsiooni kohaldamise praktiline külg. *Juridica* 2015,(3), lk 219-225.

¹³³ Perekonnaseadus - RT I, 09.05.2017, 28. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/109052017028>, 19.02.2018.

¹³⁴ PKS § 135 lg 1 sätestab, et kohus võib lapse vanematest eraldada ainult juhul, kui lapse huvide kahjustamist ei ole võimalik ära hoida vanemate ja lapse suhtes kasutusele võetud muude toetavate abinõudega.

¹³⁵ PKS § 143 lg 2¹ sätestab, et vanemate lahusele korral lepivad vanemad kokku lahuselava vanema ja lapse suhtlemises. Vanemate vaidluse puhul määrab vanema ja lapse suhtlemise korra vanema nõudel kohus.

¹³⁶ A. Alekand. Täitemenetlusõigus. Juura, 2011, lk 163.

üksikasjalikult lapse tagastamise menetluse praktilisi küsimusi. Magistritöö autor on kahtleval seisukohal, kas lapse üleandmist puudutavas asjas on tegemist juriidilise probleemiga, millele seadusandja saaks pakkuda ühetaolist lahendust, või pigem on tegemist emotsionaalse probleemiga, mille keskseks probleemiks on vanemate vaheliste suhtlemisraskuste ületamine. Teisalt ei saa kohtulahendi täitmine takerduda suhtlemisprobleemide lahendamise taha ning peab teenima eesmärki laps võimalikult kiiresti tagastada tema õigusvastasele äraviimisele eelnenud harilikku viibimiskohariiki.

Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverents on konventsiooni kohaldamise kohta avaldanud nn hea tava praktika juhise¹³⁷, mille p. 4 erinevatest alapunktidest tulenevalt peab lapse tagastamise määrus olema nii detailne kui võimalik, sisaldama kõiki lapse tagastamise praktilisi küsimusi ning vajadusel ka sunnivahendeid. Vajadusel peavad lahendis olema hierarhiliselt märgitud viisid, kuidas lahendit tuleb täita. M. Torga on samuti tähtsustanud kohtute rolli märkides, et efektiivne täitemenetlus algab olemuslikult juba kohtulahendi selge resolutsiooni vormistamisega. Edukas ja probleemivaba täitemenetlus kohtulahendi selge ja täpse resolutsiooni vormistamisega. Kohtulahend peab andma juhiseid kohtutäiturile ning muuhulgas vastama sellistele küsimustele nagu milline on viivitamatu aeg lapse tagastamiseks; kes peab lapse viivitamatult teise riiki tagastama; kuidas toimub lapse tagastamise praktiline külg (nt kelle kulul peaks lapse tagastamine toimuma); kas keegi peab lapsega välisriiki kaasa minema; kuhu täpselt tuleb laps välisriigis tagastada; mis saab juhul, kui last viivitamatult ei tagastatud; milliseid sunnivahendeid saab kohtutäitur üleandmise kohustuse täitmise tagamiseks kohaldada; või kohustatud pool ei anna koos lapsega üle lapse dokumente, mis võimaldaksid lapsel riigist lahkuda; kuidas (mil viisil, ajal ja kohas) peaks täpselt toimuma lapse üleandmine teisele isikule jne.¹³⁸ Riigikohus on 28.09.2016. aasta lahendi nr 3-2-1-64-16 p.-s 11 märkinud, et kuivõrd jõustunud kohtumäärus on menetlusosalistele täitmiseks kohustuslik (TsMS § 457 lg 1, § 461 lg 1 ja 463 lg 2) ning lapse tagastamisega seotud täitemenetluses tekkinud küsimused saab kohtutäitur lahendada TMS §-dest 8 ja 179

---

¹³⁷ Hague Conference on Private International Law. Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child 87 Abduction. Part I – Central Authority Practice. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=2780>, 25.02.2018.

¹³⁸ M. Torga. Kuidas tagada lapserööviasjas tehtud kohtulahendi täitmine? Haagi 1980. aasta lapseröövi konventsiooni kohaldamise praktiline külg. *Juridica* 2015,(3), lk 219-225.

lähtudes, siis ei ole täitedokumendi selgitamiseks esitatud tuvastushagiga võimalik taotleda kohtumääruse täiendamist ja selle täitmise viisi kindlaksmääramist ning hagi tuleb jätta menetlusse võtmata. Eeltoodust tulenevalt saab Eestis lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmine olla tulemuslik üksnes juhul, kui lapse tagastamist kohustava kohtulahendi resolutsioon on sõnastatud piisava detailsusega.

TMS § 5 lg 1 järgi on täitemenetluse osalisteks isik, kes on täitmiseks esitanud nõude (lapseröövi asjades lapseröövi avalduse esitanud isik), ning isik, kelle vastu on täitmiseks esitatud nõue (lapseröövi asjades lapseröövi toime pannud isik), ja muud isikud, kelle õigusi täitemenetlus puudutab (lapseröövi asjades eelkõige laps). Lisaks menetlusosalistele tuleb lapse röövi asjade puhul täitemenetlusse aga kaasata ka muid isikuid. Kaasustes, kus lapseröövi toime pannud isikule on kohtulahendiga pandud kohustus laps avalduse esitanud isikule üle anda, peab selline üleandmine toimuma eriteadmistega isiku osavõtul. TMS § 179 lg 1 järgi peab kohtutäitur tegema täitetoimingut lapse üleandmiseks üksnes lapse elukoha järgse või erandina kohustatud isiku elukohajärgse kohaliku omavalitsuse sellise esindaja osavõtul, kellel on eriteadmised lastega suhtlemiseks. Kuigi TMS sellist kohustust ette ei näe, tuleks Eesti kohtupraktika kohaselt lapseröövi asjades täitemenetluse juurde kaasata ka Justiitsministeerium lapseröövi konventsiooni kohase keskasutusena.¹³⁹

Lapseröövi konventsioon ei reguleeri keskasutuste pädevust, mis on jäetud riigisisese õiguse reguleerida. Eestis on rahvusvahelise õiguslase koostöö korraldamine Justiitsministeeriumi pädevuses. Sellega tegeleb kriminaalpoliitika osakonna rahvusvahelise justiitskoostöö talitus. Justiitsministeeriumi kodulehel avaldatud teabest nähtuvalt töötab rahvusvahelise justiitskoostöö talituses 5 ametnikku.¹⁴⁰ Märkimist väärib, et lisaks lapserööviasjadele täidab rahvusvahelise justiitskoostöö talitus erinevate õigusaktide alusel¹⁴¹ keskasutusele määratud ülesandeid. Eestis rakendab keskasutus

---

¹³⁹ M. Torga. Kuidas tagada lapserööviasjas tehtud kohtulahendi täitmine? Haagi 1980. aasta lapseröövi konventsiooni kohaldamise praktiline külg. *Juridica* 2015,(3), lk 219-225.

¹⁴⁰ Teave arvutivõrgus kättesaadav Justiitsministeeriumi kodulehel, alajaotus ministeerium, kontakt: <https://www.just.ee/et/kontakt>, 14.05.2018.

¹⁴¹ Näiteks kriminaalasjades Euroopa Liidu liikmesriikide vaheline kriminaalasjades vastastikuse õigusabi konventsioon - RT II 2004, 16, 69; või tsiviilasjades Nõukogu määrus (EÜ) nr 4/2009, 18. detsember 2008, kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes – ELT L 7,10.01.2009, lk 1–79.

meetmeid lapse vabatahtliku tagastamise saavutamiseks koostöös kohaliku omavalitsuse sotsiaal- ja lastekaitsetöötajatega. Justiitsministeerium võtab ühendust lapseröövi toime pannud isikuga ning asja materjalid edastatakse lapse viibimiskoha järgsele sotsiaal- ja lastekaitsetöötajatele. Sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad võtavad ka ühendust lapseröövi toime pannud isikuga ning püüavad saavutada lapse vabatahtliku tagastamise.¹⁴²

Täitemenetlus on sissenõudja huvides läbiviidav menetlus¹⁴³, mitte enam lapse huvides läbiviidav menetlus. Täitemenetluses kehtivast formaliseerituse põhimõttest¹⁴⁴ lähtuvalt eeldab kohtutäitur lahendi täitmisel, et kohtumenetluses tehtud lahend vastab lapse parimatele huvidele. Lapse välisriiki tagastamisel on keskseks küsimuseks, milliste meetmetega on võimalik saavutada lapseröövi puudutavast kohtulahendist tulenevate kohustuste täitmine. Kui kohtulahendiga kohustub lapseröövi toimepannud isik lapse välisriiki viima lahendis määratud tähtaja jooksul ning kohustatud isik last ei tagasta, saab kohtutäitur kohaldada tema suhtes sunniraha. TMS § 179 lg 2 sätestab, et kui kohustatud isik takistab sundtäitmist, võib tema suhtes kohaldada käesoleva seadustiku § 183 sätteid. TMS § 183 kohaselt kui toimingut saab teha üksnes võlgnik ise, kuid ta ei tee seda määratud tähtpäevaks või kui võlgnik rikub kohustust teatud toimingut taluda või toimingust hoiduda, võib kohtutäitur määrata võlgnikule sunniraha. Tegemist on ainsa mõjutusvahendiga, mis peaks last tagastama kohustatud isikut sundima kohustuse täitmisele. Sunniraha võib määrata korduvalt kuniks kohustus täidetakse, sunniraha tasumine ei vabasta kohustatud isikut täitedokumentis toodud kohustuse täitmisest.¹⁴⁵ TsMS § 26¹ lg 9 kohaselt võib kohtutäitur isikule määrata sunniraha korduvalt kuni kohustus täidetakse või sunniraha määramise kohta tehtud otsuse peale esitatakse kaebus. Sunniraha määramine ei pruugi osutada efektiivseks, kuivõrd on sõltuv võlgniku majanduslikust olukorrast ning sunniraha vaidlustamisega on võimalik sunniraha

---

¹⁴² Hague Conference on Private International Law. Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction. Country Profile. Estonia. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.hcch.net/upload/abduct2013cp_ee.pdf, 14.05.2018.

M.-L. Kuus. Magistritöö. Haagi lapseröövi konventsiooni alusel lapse viivitamatu tagastamise saavutamise võimalused Eestis, Tartu Ülikool. Õigusteaduskond, Tartu 2015.

¹⁴³ Sellele viitab TMS § 8 lg 1, mille kohaselt on kohtutäitur kohustatud viivitamata tarvitusele võtma kõik seadusega lubatud abinõud täitedokumendi täitmiseks, koguma täitemenetluseks vajalikku teavet ning selgitama täitemenetluse osalistele nende õigusi ja kohustusi.

¹⁴⁴ Kui kohtutäiturile esitatakse täitmiseks nõuetele vastav täitedokument, on ta kohustatud algatama täitemenetluse ilma selle sisu õiguspärasust kontrollimata. Vt lähemalt RKTko 28.04.2003, 3-2-1-47-03.

¹⁴⁵ TMS § 26¹ lg 9.

tasumist või korduvat kohaldamist teatud perioodi jooksul vältida. TMS § 8 kohaselt on kohtutäitur kohustatud muu hulgas võtma viivitamata tarvitusele kõik seadusega lubatud abinõud täitedokumendi täitmiseks. Sunniraha on TMS kohaselt ainuke meede, mida kohtutäitur saab rakendada ilma kohtu loata motiveerimaks kohustatud isikut kohustust vabatahtlikult täitma.

Täitemenetluses sunniraha määramise esmaseks eelduseks on asjaolu, et kohtulahendit, mille täitmiseks soovib kohtutäitur sundi kohaldada, saab kohtutäitur täitemenetluse korras täita ning selle täitmist kohustatud isikult nõuda. Sunniraha määramisel tuleb kohtutäituril kontrollida TMS § 179 lg-s 2, §-s 183 ja §-s 26¹ sätestatud sunniraha kohaldamise eeldusi. Sunniraha määramisele peab eelnema sunniraha määramise hoiatus. TMS § 26¹ lg 3 kohaselt peab hoiatusega otsuse vabatahtlikuks täitmiseks antud tähtaeg võimaldama adressaadil kohtulahendiga kindlaks määratud kohustust täita. Lapse tagastamiseks kohustava lahendi puhul peab tähtaeg olema piisav lapsega ühest riigist teise reisimiseks. Riigikohtu üldkogu seisukohast tuleneb, et „kohtulahendi täitmise takistamiseks ei saa pidada seda, kui kohustatud isik ei ole asunud lahendit määratud tähtaja jooksul täitma. Lapse üleandmise puhul peab kohtutäitur sunniraha kohaldamise eeldusena tuvastama, et lapse üleandmiseks kohustatud isik takistab sundtäitmist. Kohtutäitur peab sunniraha määramisel kindlaks tegema, et vanem takistas lapse ja teise vanema suhtlemist sunniraha määramise hoiatuses antud tähtaja jooksul, ega saa lähtuda üksnes sellest, et lapse ja vanema suhtlemist ei ole kohtulahendis määratud ajal, kohas ja viisil toimunud.“¹⁴⁶ Viidatud seisukohast tulenevalt ei saa sunniraha eeldused olla näiteks täidetud, kui lapse üleandmine ebaõnnestub lapsest tulenevatel põhjustel (sh laps ei soovi naasta oma hariliku viibimiskoha riiki või lapse kehvast tervislikust seisundist tulenevalt). Eeltoodust tulenevalt võivad lapse tagastamise asjades esineda mitmed asjaolud, mille tõttu ei pruugi sunniraha määramise eeldused olla täidetud.

Lapse tagastamise lahendi resolutsioonis tuleks seetõttu esile tuua ka sunnivahendite rakendamise võimalus kui kohustatud isik lahendit ei täida. Tulenevalt TMS § 179 sätestatust, võib kohtutäitur kasutada lapse või lapse üleandmiseks või suhtlemise võimaldamiseks kohustatud isiku suhtes jõudu üksnes kohtulahendi alusel. Kohus lubab

---

¹⁴⁶ RKÜKm 17.12.2013, 3-2-1-4-13.

lahendi täitmiseks jõudu kasutada üksnes juhul, kui muude vahendite rakendamine on jäänud või jääb tulemusteta või kui on vajalik lahendi kiire täitmine ning jõu kasutamist õigustab vajadus tagada lapse heaolu, mida ei ole muul viisil võimalik saavutada. Seega on seadusandja erandliku võimalusega taganud võimaluse kasutada jõudu kohtulahendi täitmiseks kui muud vahendid on ammendunud ning kohus on lapse huvidest lähtuvalt sellise võimaluse sätestanud kohtulahendis. Kuigi lapseröövi asjades tehtud lahendite puhul on jõu kasutamine, arvestades vajadust selliseid lahendeid viivitamatult täita, ühelt poolt õigustatud, ei tohiks selline jõu kasutamine olla lapse jaoks ülearu traumeeriv.¹⁴⁷ Täitemenetluses jõu kasutamise lubamine on kohtu diskretsiooniotsus. Riigikohus on märkinud, et „jõu kasutamise võimaluse üle otsustades tuleb kaaluda, kas jõu kasutamine on asjaolusid arvestades proportsionaalne, mõõdukas ja eesmärgipärane.“¹⁴⁸ Eesti kohtud on mitmetes lahendites märkinud, et kui lapseröövi toimepannud isik ei anna kohtu määratud tähtjaks last teisele vanemale üle, lubatakse kohtutäituril kasutada kohtulahendi täitmiseks täitmise juures viibiva ametniku (sh sotsiaaltöötaja, politseiniku) abi sunni rakendamiseks.¹⁴⁹ Sunni rakendamine saab aga magistritöö autori hinnangul kõne alla tulla üksnes olukorras, kus lapse tagastamist taotlenud isik avaldab valmisolekut ise lapse tagasitoomiseks. Võttes arvesse TMS § 4 lg-s 4 sätestatud, mille kohaselt teeb kohtutäitur täitetoiminguid vaid Eesti Vabariigi territooriumil, puudub Eesti kohtutäituril pädevus lapse ise lapseröövi toime pannud isiku asemel välisriiki viimiseks. Sarnaselt puuduvad keskasutuse ametnikul vahendid ja pädevus lapse välisriiki viimiseks.

Lapse tagastamise kohtulahendit ei ole võimalik täita, kui lapse viibimiskoht ei ole teada. TMS § 26 lg-te 1 ja 2 kohaselt on kohtutäituril õigus nõuda võlgnikult täitemenetluses vajalikku suulist ja kirjalikku teavet ning täitemenetluseks vajaliku dokumendi või muu eseme ettenäitamist ning pöörduda nimetatud teabe saamiseks kolmanda isiku poole. Lisaks võimaldab TMS § 28 lg 2 kohtutäituril taotleda luba siseneda lapseröövi toime pannud isikute nõusolekuta lapse tagastamise kohtulaheni täitmiseks nende valduses olevatesse ruumidesse või viibida nende valduses oleval maatükil ja need läbi otsida. Vastavasisulise taotluse saab kohtutäitur esitada kohtule täitemenetluse raames.

---

¹⁴⁷ M. Torga. Kuidas tagada lapserööviasjas tehtud kohtulahendi täitmine? Haagi 1980. aasta lapseröövi konventsiooni kohaldamise praktiline külg. *Juridica* 2015,(3), lk 219-225.

¹⁴⁸ RKTkm 29.10.2014 nr 3-2-1-95-14.

¹⁴⁹ Tln RgKm 22.01.2013, 2-12-41576; Viru MKm 20.06.2013, 2-11-23207; Harju MKm 06.08.2013, 2-13-30981.

Kokkuvõtvalt nähtub eelnevast, et kuigi Eestis on esinenud lapseröövi juhtumeid võrdlemisi vähe, tuleb senise praktika ja regulatsiooni seisukohalt esile mitmeid kitsaskohti. Kuivõrd rahvusvahelised ega siseriiklikud õigusaktid Eestis ei reguleeri üksikasjalikult lapse tagastamise menetluse praktilisi küsimusi, sõltub kohtulahendi täitmise efektiivsus täielikult eelnenud kohtumenetlusest, täpsemalt kohtuniku pädevusest asja lahendamisel ja kohtulahendi resolutsiooni sõnastusest. Olukorras, kus kohtulahend on ebaselge või osaliselt isegi puudulik, on kohtutäituri võimalused lahendi täitmisel ja sunnimeetmete rakendamisel piiratud.

3.3 Saksamaa siseriiklik regulatsioon ja kohtupraktika lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmise tagamiseks

Saksamaa keskasutus koostab iga-aastaselt ulatusliku statistika rahvusvahelist lapseröövi puudutavate menetluste kohta. Eestis ja Saksamaal menetletud taotluste arv 2016. aasta kohta erineb märkimisväärselt. 2016. aasta menetleti Saksamaal Haagi lapseröövi konventsiooni alusel 451 taotlust ja Brüssel IIa määruse alusel 801 taotlust. Võrreldes 2012. aastaga, mil Haagi lapseröövi konventsiooni alusel menetleti 343 taotlust (neist 152 sissetulevat ja 191 väljaminevat), võib asuda seisukohale, et Haagi lapseröövi konventsiooni alusel esitatud taotluste arv on aastate lõikes suurenenud. Lapse tagastamise kasuks tehti 2016. aasta I astmes 36 lahendit ja II astmes 14 lahendit.¹⁵⁰ Siiski statistika kohaselt ei tehtud esimeses ega teises kohtuastmes ühtegi tagastamise otsust Brüssel IIa määruse artikkel 11 lg 8 alusel.

Saksamaa siseriiklik seadus, millega nähakse ette menetlusnormid Haagi lapseröövi konventsiooni ja Brüssel IIa määruse kohaldamiseks, on rahvusvahelise perekonnaõiguse menetluse seadus (IntFamRVG¹⁵¹). IntFamRVG on spetsiaalselt loodud ja kehtestatud

---

¹⁵⁰ Statistika Saksa Justiitsameti - Bundesamt für Justiz koduleheküljel. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.bundesjustizamt.de/EN/Topics/citizen_services/HKUE/Statistics/Statistics_node.html, 09.03.2018.

¹⁵¹ Gesetz zur Aus- und Durchführung bestimmter Rechtsinstrumente auf dem Gebiet des internationalen Familienrechts (Act to Implement Certain Legal Instruments in the Field of International Family Law). Inglisekeelne versioon arvutivõrgus kättesaadav: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_intfamrvg/englisch_intfamrvg.html#p0216, 25.02.2018.

selleks, et rakendada rahvusvahelisi meetmeid perekonnaõiguse valdkonnas. Selle õigusaktiga on sätestatud muu hulgas, milline kohus on pädev lapseröövi puudutavat asja lahendama, millised tähtajad kohalduvad, kas ja kuidas saab otsuseid edasi kaevata ning kuidas otsuseid täidetakse. IntFamRVG eesmärk on kiirendada rahvusvahelise lapseröövi menetlust, koostööd keskasutuste¹⁵² ja kohtute ahel, sätestada edasikaebeõiguse teostamise, tõendite ja taotluste esitamise ning menetluskulude jaotuse korra.¹⁵³

Saksa õiguse kohaselt saavad nagu Eestiski lapse hooldusõiguslikke küsimusi määrata kindlaks vaid kohtud. Seetõttu on muude ametiasutuste poolt pakutavate kohtuväliste meetmete mõju osutunud senini vähetähtsaks lapseröövi kontekstis. Saksamaal on keskasutuseks Justiitsamet¹⁵⁴, kus rahvusvahelise lapserööviga tegelevas osakonnas on ametnikud spetsialiseerunud riikide kaupa. Sellega on tagatud, et ametnikud omavad põhjalikke teadmisi asjaomastest õigussüsteemidest.¹⁵⁵ IntFamRVG sõnastusest nähtuvalt võib asuda seisukohale, et Saksamaa keskasutus ei ole otseselt kaasatud kohtumenetlusse, kuivõrd kohus kohustub teavitama keskasutust tehtud otsusest.¹⁵⁶

Saksamaal toetatakse suuresti lapseröövi puudutavate vaidluste lahendamisel alternatiivseid vaidluste lahendamise võimalusi. Kõige olulisemaks kohtuväliseks meetmeks on vahendusmenetlus, mida Saksamaa Justiitsamet soovib kui vastastikune mõistmine on tõenäoline. Saksamaa Justiitsameti kodulehel soovitatakse võtta ühendust kahe mittetulundusühinguga Mikk e.V.¹⁵⁷ või ZAnk¹⁵⁸, kes tegelevad piiriüleste

---

¹⁵² Esmased keskasutuse kohustused tulenevad siiski rahvusvahelistest õigusaktidest ja siseriiklikud normid vaid täiendavad neid kohustusi.

¹⁵³ European Parliament. Cross-border parental child abduction in the European Union. Study for the LIBE Committee. 2015, lk 142-163. Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510012/IPOL_STU\(2015\)510012_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510012/IPOL_STU(2015)510012_EN.pdf), 26.02.2018.

¹⁵⁴ Saksa Justiitsameti - Bundesamt für Justiz kodulehekül. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.bundesjustizamt.de>, 25.02.2018.

¹⁵⁵ European Parliament. Cross-border parental child abduction in the European Union. Study for the LIBE Committee. 2015, lk 142-163. Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510012/IPOL_STU\(2015\)510012_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510012/IPOL_STU(2015)510012_EN.pdf), 26.02.2018.

¹⁵⁶ Vt IntFamRVG § 39 sätestatut.

¹⁵⁷ Internationales Mediationszentrum für Familienkonflikte und Kindesentführung (International Mediation Centre for Family Conflict and Child Abduction). Kodulehekül arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.mikk-ev.de/en/>, 25.02.2018.

¹⁵⁸ Zentrale Anlaufstelle für grenzüberschreitende Kindschaftskonflikte beim Internationalen Sozialdienst im Deutschen Verein (Central Contact Point for Cross-border Family Conflicts based at the German Branch

hooldusõigusi puudutavate vaidlustega.¹⁵⁹ 2011. aastal sõlmis Justiitsministeerium mittetulundusühinguga Mikk e.V. lepingu, mille alusel Mikk e.V. osutab rahvusvahelistes lapserööviasjades vahendusmenetlust. Samal aastal viidi läbi 7 vahendusmenetlust, milles kõigis saavutati kohtuväline kokkulepe.¹⁶⁰

Lisaks sellele osaleb Saksamaa Justiitsamet vahendusmenetluse töögrupis, mis alates 2011. aastast toimub Euroopa Justiitskoostöövõrgustiku¹⁶¹ algatusel. Saksamaa Justiitsministeeriumi ametnikud töötavad selle nimel, et arendada ja tugevdada kahepoolset koostööd piiriüleses vahendusmenetluses. Koostöös mittetulundusühinguga Mikk e.V loodi piiriüleste vahendusmenetluste läbiviijate võrgustik, kuhu kuulub üle 70 Euroopa vahendaja, kes on spetsialiseerunud rahvusvahelistele lapserööviastadele.¹⁶² Kuigi eelnevast nähtub, et vahendusmenetluse edendamist võetakse üsna tõsiselt, nõustuvad võrdlemisi väike arv vanemaid sellise menetluse läbimisega.

Mikk e.V. selgitab vahendusmenetluse etappe rahvusvahelistes lapserööviastades järgmiselt. Esmalt, tutvustatakse vahendusmenetlust töötades välja vahendusmenetluse raamid. Seejärel pooled lepivad kokku teemades ja küsimustes, mida arutama hakatakse. Kolmanda etapina, üritatakse piiritleda vaidluse kese, arutades kaasuse asjaolusid ja tõusetunud emotsioone. Neljandaks, pakutakse välja võimalikud lahendused ja nende kriteeriumid. Viimasena, vaadeldakse kogu menetlust eneserefleksiooni meetodil ja koostatakse eraõiguslik leping.¹⁶³

---

of International Social Service within the “Deutscher Verein”). Kodulehekülj arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.zank.de/en-website/zank/index.php>, 25.02.2018.

¹⁵⁹ Rohkem teavet Saksa Justiitsameti - Bundesamt für Justiz koduleheküljel, alajaotus notes on the return of abducted children and on cross-border conflicts concerning rights of access and rights of custody.

Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.bundesjustizamt.de/EN/Topics/citizen_services/HKUE/Notes/Notes_node.html#doc3454458bodyText26, 26.02.2018.

¹⁶⁰ European Parliament. Cross-border parental child abduction in the European Union. Study for the LIBE Committee. 2015, lk 142-163. Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510012/IPOL_STU\(2015\)510012_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510012/IPOL_STU(2015)510012_EN.pdf), 26.02.2018.

¹⁶¹ Euroopa Justiitskoostöövõrgustik tsiviil- ja kaubandusastades. Kodulehekülj arvutivõrgus kättesaadav: https://beta.e-justice.europa.eu/21/ET/european_judicial_network_in_civil_and_commercial_matters?init=true; 09.03.2018.

¹⁶² Cross-Border Family Mediators. Kodulehekülj arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.crossbordermediator.eu/>, 25.02.2018.

¹⁶³ Informatsioon kättesaadav Mikk e.V. koduleheküljel, alajaotus mediation: <https://www.mikk-ev.de/en/mediation/process-of-an-mediation/>, 27.02.2018.

Eestis kasutusel olev lepitusmenetlus perevaidluste lahendamiseks on vahendamisele sarnane meetod, kuivõrd mõlema menetluse eesmärgiks on konfliktsete suhete neutraliseerimine ja kokkulepete saavutamine. Magistritöö autorile teadaolevalt kasutatakse Eesti õigussüsteemis lepitusmenetlust vähe, kuigi lapseröövi puudutavates asjades võib see mitmetel põhjustel kasulikuks osutada. Magistritöö autor nõustub A. Alekand'ri poolt esile toodud seisukohaga, et lapse üleandmist puudutavas asjas ei ole sisuliselt tegemist juriidilise probleemi lahendamisega, vaid emotsionaalselt ja psühholoogiliselt pingelise olukorraga, kus probleemide allikaks on inimestevahelised suhtlemisraskused.¹⁶⁴ Vahendusmenetlus suunab pooli kompromissile võimaldades läbi arutada esile kerkinud probleemid. Vahendusmenetluse eesmärgiks on mõlemaid pooli rahuldava lahendi saamine ja inimsuhete taastamine. Lapse huvides on see, kui vanemad suudavad saavutada lapse edaspidise kasvatamise osas rahumeelsed kokkulepped. Magistritöö autori hinnangul on kokkulepe saavutamisel vähem tõenäolisem, et vanemad hoiduksid kõrvale kokkulepe täitmisest ja vajalikuks võiks osutada sunnimeetmete kasutamine. Isegi kui pooled kohtueelset kokkulepet ei saavuta, võib taoline lähenemine vähendada asjaosaliste vahelisi erimeelsusi ning lihtsustada seeläbi kohtumenetluse läbiviimist ning lapse tagastamise kohtulahendi täitmist. Kohtumenetluses toimub eelkõige faktiliste asjaolude väljaselgitamine ja vastava õigusnormi rakendamine. Kohtulahend teenib eesmärki laps võimalikult kiiresti tagastada tema õigusvastasele äraviimisele eelnenud harilikku viibimiskohariiki. Kohus peab üsnagi piiratud aja jooksul selgitama välja, kas esinevad asjaolud lapse tagastamiseks ning eelduste esinemisel määrama kindlaks kriteeriumid, kuidas ja millise aja jooksul tagastamine toimuma peaks, millised on sanktsioonid kohtulahendi täitmata jätmisel. Kuigi näiteks Eesti kohus kohustub kogu menetluse ajal tegema kõik endast sõltuva, et asi lahendataks kompromissiga, ei pruugi ajalise piirangu tõttu kõigi asjaolude väljaselgitamiseks piisavalt aega olla.¹⁶⁵ Ühtlasi Euroopa Liidu õigusaktides soovitakse kasutada vahendusmenetlust alternatiivina kohtumenetlusele nii riigipiire ületavate vaidluste puhul kui ka siseriiklikul tasandil.¹⁶⁶ Kuivõrd lapseröövi puudutavate kohtulahendite täitmine

---

¹⁶⁴ A. Alekand. Täitemenetlusõigus. Juura, 2011, lk 163.

¹⁶⁵ TsMS § 4 lg 4.

¹⁶⁶ Rahvusvahelise lapseröövi tsiviilõiguslikke küsimusi käsitleva 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooniga seotud hea tava juhend. Vahendamine. Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi

on praktikas osutunud üsna probleemseks, on lahendused, mis suunavad lapseröövi toime pannud isikut kokkulepet vabatahtlikult täitma, igati asjakohased.

Üheks oluliseks ametiasutuste poolt pakutavaks kohtuväliseks meetmeks Saksamaal on kohtueestkostja (*Guardian ad litem*) määramine. Need kohtueestkostjad nõustavad eelkõige lapsi tagades nende õigust ja vajaduste realiseerumise kogu menetluse vältel. Kohtueestkostja selgitab lapsele kogu menetluse käiku ja olulisi asjaolusid võttes arvesse lapse vanust ja küpsust ja üritab saada selgust lapse arvamuse kohta. Kohtueestkostja peab ühtlasi võtma ühendust vanematega ning aitama kaasa selle, et poolte vahel saavutada mõistlik kokkulepe.¹⁶⁷ Eestis on kohtueestkostjale sarnaseks isikuks elukohajärgse kohaliku omavalitsuse esindaja, kellel on eriteadmised lastega suhtlemiseks.¹⁶⁸

Saksamaal on enam kui 600 perekonnaõigusele spetsialiseerunud kohtu, nende seas on 22 ainupädevuses lapserööviasjade lahendamine.¹⁶⁹ Kohus tegeleb lapse tagastamise menetlustega esmajärjekorras kõikides kohtuastmetes, seejuures kohustub kohus kohaldama kõiki menetluse kiirendamiseks vajalikke meetmeid, et otsus tehtaks kuue nädalase piirangu sees.¹⁷⁰ Vältimaks lapse korduvat viimist ja toomist ühest riigist teise, täidetakse lapse tagastamise otsus selle jõustumisel. Otsus jõustub, kui sellele enam edasi kaevata ei saa.¹⁷¹ Edasikaebamine on võimalik ühel korral 2 nädala jooksul pärast tagastamist kohustava lahendi kättesaamist.¹⁷² Apellatsioonikohus peab kaebuse saamisel hindama vaidlustatud otsuse viivitamata täidetavust. Otsus peaks olema viivitamata täidetav olukorras, kus kaebus on ilmselgelt põhjendamatu või kui lapse tagastamine enne

---

alaline büroo, 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=31a7dbbf-e719-447f-a68c-b668f2ef4d20>, 28.02.2018.

¹⁶⁷ European Parliament. Cross-border parental child abduction in the European Union. Study for the LIBE Committee. 2015, lk 142-163. Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510012/IPOL_STU\(2015\)510012_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510012/IPOL_STU(2015)510012_EN.pdf), 26.02.2018.h

¹⁶⁸ TMS § 179 lg 1.

¹⁶⁹ Rohkem teavet Saksa Justiitsameti - Bundesamt für Justiz koduleheküljel, alajaotus competent German courts. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.bundesjustizamt.de/EN/Topics/citizen_services/HKUE/Courts/Courts_node.html, 25.02.2018.

¹⁷⁰ IntFamRVG § 38 lg 1.

¹⁷¹ IntFamRVG § 40 lg 1.

¹⁷² IntFamRVG § 40 lg 2.

kaebuse lahendamist vastab lapse huvidele, võttes arvesse menetlusosaliste õigustatud huve.¹⁷³ Millise aja jooksul otsus tuleb täide viia, sellele IntFamRVG vastust ei anna.

Keskasutus tegutseb vahendajana kohtute ja asutuste vahel. Keskasutus aga ei vastuta mingil määral otsuste täitmise eest. Kõrgem piirkondlik kohus (*Oberlandesgericht*) vastutab kohtuotsuste täitmise eest.¹⁷⁴ Kui laps tuleb tagastada, peab kohus otsuse täitma *ex officio*¹⁷⁵, välja arvatud juhul, kui tagastamist taotlenud isik soovib teisiti.¹⁷⁶

Kui aga vanem keeldub last tagastamast, on IntFamRVG §-s 44 sätestatud meetmed otsuse täitmiseks. Kohtuotsuse täitmisest hoiduvat vanemat tuleb trahvida. Erinevalt Eesti õigussüsteemist läheb Saksamaa õigussüsteem sunnimeetmete rakendamisega veelgi kaugemale. Kui trahvi sissenõudmine ebaõnnestub, peaks kohus määrama sunniviisilise kinnipidamise - aresti.¹⁷⁷ Euroopa Inimõiguste kohus on kinnitanud, et lapseröövi toime pannud isiku suhtes aresti kohaldamine saamaks andmeid lapse viibimiskoha kohta võib olla proportsionaalne meede. Asjas *Paradis vs. Germany* kohaldas Saksamaa kohus lapseröövi toime pannud isiku suhtes aresti, kuivõrd isik oli keeldunud laste viibimiskoha kohta vabatahtlikult teavet andmast. Saksamaa kohus tugines sellele, et laste tagastamine oli otsustatud juba pea aasta tagasi, mistõttu tuli vältida viivitusi lahendi täitmisel. Lapseröövi toime pannud isik viibis vahi all kuus kuud ning ei avaldanud sellele vaatamata andmeid laste viibimiskoha kohta. Euroopa Inimõiguste Kohus võttis arvesse lapseröövi konventsiooni eesmärki, milleks on lapse viivitamatu tagastamine, ning asjaolusid, et aresti kohaldamise hetkeks olid lapsed olnud isast lahus juba kolm aastat ning laste ema oli tagastamisele vastu. Kokkuvõtvalt asus Euroopa Inimõiguste Kohus seisukohale, et aresti kohaldamine ei tundunud ebaproportsionaalselt koormav.¹⁷⁸ Eesti õigussüsteemis on TMS § 11 lg 1 p-de 1 ja 2 kohaselt täitemenetluses trahvi määramine,

---

¹⁷³ IntFamRVG § 40 lg 3.

¹⁷⁴ IntFamRVG § 44 lg 2.

¹⁷⁵ *Ex officio* on ladinakeelne väljend, mis tähendab 'oma kohustusi täites'. Õigusteaduses nimetatakse *ex officio*'ks olukorda, kus isikul on ametikohustuste tõttu pädevus, kohustus. Vt lähemalt M. Ristikivi kokkuvõtet ladina päritolu juriidilisteterminite kohta eesti õiguskeeles internetiaadressil http://www.ut.ee/klassik/isikud/mag/ristikivi_mag.html, 10.03.2018.

¹⁷⁶ IntFamRVG § 44 lg 3.

¹⁷⁷ IntFamRVG § 44 lg 1.

¹⁷⁸ Euroopa Inimõiguste Kohtu 04. september 2007. aasta otsus kohtuasi nr 4065/04.

M.-L. Kuus. Magistritöö. Haagi lapseröövi konventsiooni alusel lapse viivitamatu tagastamise saavutamise võimalused Eestis, Tartu Ülikool. Õigusteaduskond, Tartu 2015.

samuti isiku sundtoomise, kinnipidamise ja isikule aresti kohaldamise määruse tegemine maakohtu pädevuses. Sundtoomine ning vajadusel aresti kohaldamine on TMS § 62 lg 1 kohaselt võimalik vara nimekirja esitamiseks või vande andmise kohustamiseks. Seega aresti määramist lapseröövi puudutavates asjades ette nähtud ei ole. Magistritöö autori hinnangul võiks riigisisene õigus võimaldada mõjutusvahendina kohustatud isiku suhtes aresti kohaldamist. Kuivõrd sunniraha määramine ei pruugi tihti osutada võimalikuks, sest sunniraha määramise eeldused ei ole täidetud, või ei täida oma eesmärki isiku suunamisel kohustuse täitmisele, peaks seadus võimaldama alternatiivset vahendit.

Haagi lapseröövi konventsioonis ja Brüssel IIa määruses sätestatakse eeskätt materiaalsoigustlikud normid lapseröövi asjades isikute õiguste, kohustuste ja tagajärgede kohta. Viidatud õigusaktides aga puuduvad asjakohased selgitused, milliseid meetmeid peaksid riigid kohaldama saavutamaks konventsioonist ja määrusest tulenevad eesmärgid. Teisalt võib menetluslike aspektide reguleerimine osutada keeruliseks mitmepoolsetes suhetes. Kohtumenetlus ja ametivõimud on liikmesriikides erinevad ja seda ei saa kergesti muuta, kuna see mõjutab kogu menetluslikku süsteemi. Seetõttu on jäetud liikmesriikide kehtestada Haagi lapseröövi konventsiooni ja Brüssel IIa määruse rakendamiseks siseriiklikud õigusnormid. Erinevalt Eestist, kus vastavasisulised õigusnormid puuduvad, on Saksamaal lapse tagastamise taotluste lahendamiseks loodud IntFamRVG. Eesti ja Saksamaa võrdleva analüüsi pinnal võib tõdeda, et erisusi esineb nii kohtumenetluslikus küljes kui ka täitemenetluse läbiviimisel. Nii näiteks on Saksa õigussüsteemis võimalik apellatsiooni esitamisel siiski kuulutada lahend viivitamata täidetavaks vastavate eelduste esinemisel, samas kui Eestis ei ole edasikaebeõigust mingil viisil piiratud, või rakendada täitemenetluses lisaks sunnirahale aresti kohaldamist, mida Eesti õigussüsteem ette ei näe. Kui lapse tagastamist puudutavat lahendit tuleb täita teises liikmesriigis, võib esineda olukord, et tehtud otsust tuleb täpsustada või kohandada, et seda saaks otsuse täitmise liikmesriigi siseriikliku õiguse alusel täita. Eeltoodust tulenevalt ei ole tegemist puudujäägiga, mida oleks võimalik kõrvaldada kohandades siseriiklikku regulatsiooni. Probleemi kese seisneb liikmesriikide menetlussüsteemide erinevuses, mida on vaja piiriülevalt koordineerida. Magistritöö autori hinnangul rõhutab võrdlev analüüs vajadust rahvusvaheliselt tunnustatud ühtsetele normidele, millised on kohased meetmed ja sanktsioonid lapseröövi lahendite täitmise tagamiseks.

4. Ettepanekud kehtiva Euroopa Liidu õigusliku regulatsiooni muudatusteks

4.1 Brüssel IIa määruse muudatuseettepanekutest

Isikute vaba liikumise tõttu Euroopa Liidus on vägagi lihtne viia laps ühest liikmesriigist õigusvastaselt teise liikmesriiki ja vältida lapse tagastamist tema päritoluriiki. Seetõttu on oluline luua õigusnormid, mis võimaldaksid kiiresti taastada õigusrikkumisele eelnenud olukorda. Käesoleval ajal töötatakse jõudsalt Brüssel IIa määruse uuenduste läbiviimise nimel, selline õigusakti uuenduste läbivaatamine ja kooskõlastamine on aga võrdlemisi pikk ning tülikas protsess. Euroopa Komisjon avaldas mais 2015. aasta laiahaardelise uuringu tulemused määruse toimimise kohta ning 2016. aasta juunis ettepaneku määruse uuesti sõnastamiseks. Euroopa Parlament ja Nõukogu on käesoleval ajal arutlemas kavandatud muudatuste üle. Rahvusvahelise lapseröövi sätetest on määruuses moodustatud eraldi peatükk. Ettepanek hõlmab mitmeid ulatuslikke muudatusi, mille eesmärk on tõsta röövitud lapse tagasitoomise menetluse tõhusust ning lahendada probleeme, mis on seotud määruuses sätestatud „kohustava menetluse“ keerukusega.¹⁷⁹

Üks oluline muudatuste valdkond hõlmab rahvusvahelist lapseröövi puudutavate tsiviilkohtumenetlust reguleerivate eeskirjade ümberkorraldamist. Kavandatavad meetmed hõlmavad liikmesriikide jaoks kohustust koondada lapseröövi juhtumite puhul pädevus piiratud arvu kohtutesse, järgides seejuures asjaomase õigussüsteemi struktuuri. Sellega tagatakse, et selles väga spetsiifilises menetluses tegeleksid asjade arutamisega vastava kogemusega kohtunikud.¹⁸⁰ Tegelikult ei ole selline nõue liikmesriikidele uudne. Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverents on üritanud sellist lähenemist edendada oma raamistiku piires, Haagi lapseröövi konventsiooni hea tava juhendis¹⁸¹ on

---

¹⁷⁹ Ettepanek: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapserööve (uuesti sõnastatud). Brüssel, 30.06.2016, lk 12. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/ET/1-2016-411-ET-F1-1.PDF>, 28.02.2018.

¹⁸⁰ Ettepanek: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapserööve (uuesti sõnastatud). Brüssel, 30.06.2016, lk 13. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/ET/1-2016-411-ET-F1-1.PDF>, 28.02.2018.

¹⁸¹ Rahvusvahelise lapseröövi tsiviilõiguslike küsimusi käsitleva 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooniga seotud hea tava juhend. Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi alaline büroo, 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=31a7dbbf-e719-447f-a68c-b668f2ef4d20>, 28.02.2018.

sega soovitatud ning spetsialiseerumise tõhusus on kinnitust leidnud liikmesriikides, kus sellist soovitusi juba rakendatakse. Spetsialiseerumise edukust kinnitab ka Saksamaa näide, kus algselt lapseröövi juhtumeid lahendati kõigis 620-s perekonnaõiguse kohtutes, kuid 2001. aasta uuendatud süsteemi kohaselt piirati kohtualluvust 24 perekonnaõiguse kohtu vahel. Sellegipoolest on esmakordselt Euroopa Liidu õigusaktis sidusalt ja süstemaatiliselt sõnastatud selline kohtute spetsialiseerumise nõue.¹⁸²

Lapse tagastamist puudutavate menetluse kiirendamiseks on seatud piiranguid edasikaebelõiguse teostamiseks. Ettepaneku kohaselt võiks tagasitoomise otsuse suhtes esitada apellatsioonkaebuse ainult üks kord, ja kohtunikku kutsutakse selgesõnaliselt üles kaaluma, kas tagasitoomise otsus peaks olema esialgselt täitmisele pööratav. Ettepanekus sätestatakse ka, et otsuse teinud kohus võib kuulutada otsuse esialgselt täitmisele pööratavaks isegi siis, kui siseriiklik õigust seda võimalust ette ei näe. See on kasulik õigussüsteemidele, kus otsust ei saa täita enne, kui selle suhtes on võimalik esitada edasikaebust. Selle tulemusena oleks vanemal õigus saada lapse suhtes suhtlusõigus ajutiselt täidetavaks kuulutatud otsuse alusel nii kaua kui kõnealust otsust käsitlev teise vanema algatatud edasikaebemenetlus on veel pooleli.¹⁸³

Mitmetasandilise kaebelõigusega kohtumenetlus on loodud olulisel põhjusel - see tagab isiku põhiõiguste tõhusa kaitse. „Üldtunnustatud arusaama kohaselt saab nüüdisaegset demokraatlikku kohtusüsteemi üles ehitada vaid astmelisena, tagades selle kaudu kõrgema astme kohtu kontrolli madalama astme kohtu lahendite üle. Kohtukaebelõiguste ja -menetluste vajalikkus on tingitud eeskätt sellest, et kohtunik nii nagu iga teinegi inimene võib eksida. Kuna demokraatlikus ja kohtuvõimu sõltumatust väärtustavas riigis on just kohtu ja ainult kohtu funktsiooniks õigusvaidluste siduvalt lõplik lahendamine, siis peab eeskätt kohtusüsteem ise tagama kohtulahendi õigsuse kontrolli. Seetõttu võib edasikaebelõigust käsitada ka kompleksse põhiõiguse – õigusliku

---

¹⁸² H. Costanza. The Commission's Proposal for a Recast of Brussels IIa Regulation. (Feb 6, 2017). International Family Law, Issue No. 2, 2017. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ssrn.com/abstract=2964268>, 18.03.2018.

¹⁸³ Ettepanek: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapserööve (uuesti sõnastatud). Brüssel, 30.06.2016, lk 14. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/ET/1-2016-411-ET-F1-1.PDF>, 28.02.2018.

konflikti kohtuliku lahendamise õiguse – allsüsteemina. Edasikaebeõiguse piirang on menetlusökoonomia saavutamiseks sobiv ja vajalik abinõu, kui pole alternatiive, millega soovitud eesmärki saavutada sama tõhusalt, kuid mis riivaksid menetlusosaliste põhiõigusi vähem intensiivselt.¹⁸⁴ Selline põhiseadusega tagatud edasikaebe- ja ärakuulamisõiguse piiramine võib osutuda vastuolus olevaks õigusriiklike põhimõtetega.

Edasikaebeõiguse piiramine on olnud Saksamaal kasutusel. Eelnevas alapeatükis toodud analüüsi tulemusel tõdes magistritöö autor, et edasikaebeõiguse piiramine toetab lapse viivitamatu tagastamise kohustust vähendades seejuures menetlusosaliste võimalust venitada menetluse kestvust ja kuritarvitada edasikaebesüsteemi. Seega on magistritöö autori hinnangul tegemist sobiva abinõuga menetlusökoonomia saavutamiseks. Sätestades piiranguid edasikaebeõiguse teostamisele, riivatakse oluliselt liikmesriikide menetlusautonoomiat ja suveräänsust. Senini on edasikaebeõiguse piiritlemine olnud liikmesriikide endi pädevuses. Juba 2005. aasta avaldas Euroopa Komisjon, et apellatsioonimenetlus ei tohiks takistada otsuse kiiret täitmist. On soovitatav, et liikmesriigid keelaksid lapse tagastamist nõudvate otsuse puhul edasikaebeõiguse teostamise või näeksid ette muud viisid, et olenemata apellatsioonkaebuse esitamisest muutuksid lapse tagastamist nõudvad otsused viivitamatult täidetavaks. Samuti on võimalik rakendada piiratud tähtajaga apellatsioonimenetlust.¹⁸⁵

Magistritöö autori hinnangul on kaheldav, kas liikmesriigid võiksid olla nõus oma menetlusautonoomiast loobuma, pidades seejuures silmas lapserööviasjade sensitiivset iseloomu. Arvestades Brüssel IIa muudatusettepanekute senist arengukäiku ja peetud läbirääkimisi, on magistritöö autor seisukohal, et liikmesriigid ei ole nõus kergekäeliselt piirama oma suveräänsust otsustusõigust menetluslikes küsimustes Euroopa Liidule pädevuse andmisega. Liikmesriikide seisukohad menetlusnormide ühtlustamise vajaduse osas erinevad märkimisväärselt. Eeltoodu aga põhjustab raskusi lapseröövi puudutavate lahendite täitmiseks sobiva õigusallika kindlaksmääramisel, kas kohaseks regulatsiooniks on liidu tasandil kehtestatud eeskirjad, konventsioonipõhised reeglid või siseriiklikud

---

¹⁸⁴ Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne. 2017. § 24 kommentaarid, p.-d 36, 45. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.pohiseadus.ee/index.php?sid=1&p=24>, 02.05.2018.

¹⁸⁵ H. Costanza. The Commission's Proposal for a Recast of Brussels IIa Regulation. (Feb 6, 2017). International Family Law, Issue No. 2, 2017. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ssrn.com/abstract=2964268>, 18.03.2018.

autonoomsed reeglid. Nii näiteks tõdeti 08.12.2017. aasta justiits- ja siseküsimuste nõukogu istungil, et välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise menetluse kaotamisega seoses on arutletud mitut erinevat formaalset menetluse läbiviimise viisi kokkuleppele jõudmata. On väga ebatõenäoline, et ühehäälsust on võimalik saavutada neid väljapakutud lahendusi arvestades.¹⁸⁶

Lisaks täpsustatakse ettepanekuga täitmisele pööratava tagasitoomise otsuse tegemise tähtaega vastavalt nende liikmesriikide hulgas levinud nägemusele, kes käsitlevad tagasitoomise juhtumeid Haagi lapseröövi konventsiooni alusel kõige kiiremini. Menetluste suhtes kohaldataks eraldi kuuenädalast tähtaega nii esimese astme kohtus kui ka apellatsioonikohtus. Lisaks sellele kohustatakse ettepanekuga keskasutusi võtma kuue nädala jooksul taotlus vastu, seda arutama, tegema kindlaks kostja ja lapse asukoht, edendama lepitamist, tagades samal ajal, et see ei venitaks menetlust, ning suunama taotleja pädeva juristi juurde või algatama kohtuasja (sõltuvalt siseriiklikust kohtusüsteemist). Praegu keskasutustele selliseid tähtaegu seatud ei ole. Uus 6+6+6 tähtaeg tähendab seda, et menetluse kõigile etappidele kuluks kokku maksimaalselt 18 nädalat, praegu aga kestavad menetlused keskmiselt kuni 165 päeva.¹⁸⁷

Esmapilgul võiks asuda seisukohale, et taoliste menetlustähtaegade kehtestamisega astutakse samm tagasi esialgselt võrdlemisi optimistlikust 6 nädalasest tähtajast, kuid eelneva analüüsi pinnal tuleb tõdeda, et tähtaega on piiratud realistikult üritades tagada isikute õigust õiglasele kohtulikule arutamisele, piirates samal ajal selle kestvust nii lühikeseks kui realselt võimalik. Ettepanekus sätestatakse kogu menetluse üldine kestvus, kehtestades ühtsed siduvad ajapiirangud kõikidele liikmesriikidele. Juhul kui kohtulahendit ei õnnestu täita 6 nädala jooksul, kohustub kohus teavitama keskasutust või

---

¹⁸⁶ Council of the European Union. Proposal for a Council Regulation on jurisdiction, the recognition and enforcement of decisions in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, and on international child abduction (recast). Brussels, 24 November 2017. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14810-2017-INIT/en/pdf>, 18.04.2018.

¹⁸⁷ Ettepanek: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapserööve (uuesti sõnastatud). Brüssel, 30.06.2016, lk 11. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/ET/1-2016-411-ET-F1-1.PDF>, 28.02.2018.

avalduse esitajat põhjustest, mis on tinginud viivituse kohtulahendi täitmisel.¹⁸⁸ Selliselt annab määrus siiski võimaluse kohtulahendi täitmise 6 nädalasest tähtajast kõrvale kalduda kui esinevad erandlikud asjaolud.

Üks kõige uuenduslikumaid ettepanekuid on valikuline vahendamine. Vahendamine on senini jäänud paljudele liikmesriikidele kaugeks (sh Eesti), samas kui liikmesriikides, kus on vahendamine olnud laialdaselt kasutusel (sh Saksamaa), on leitud, et tegemist on vägagi kasuliku vanematevahelist konflikti vähendava meetmega. Eelmises alapeatükis jõudis magistritöö autor Saksamaa analüüsi pinnal seisukohale, et isegi kui pooled kohtueelset kokkulepet ei saavuta, võib vahendamine vähendada asjaosaliste vahelisi erimeelsusi ning lihtsustada seeläbi kohtumenetluse läbiviimist ning kohtulahendi täitmist. Magistritöö autori hinnangul on siiski kaheldav, kas vahendamine peaks olema osa kohustuslikust kohtueelsest menetlusest. P. Beaumont on seisukohal, et poolte kokkuleppel vahendusmenetluse läbiviimise võimaldamine on mõistlik ettepanek kui see ei pikenda põhjendamatult lapserööviasjade menetlust. Sarnaselt edasikaebeõiguse kuritarvitamisele, võib lapseröövi toimepannud lapsevanem üritada vahendusmenetluse läbi venitada kogu asja lahendamise kestvust.¹⁸⁹ Magistritöö autor selle seisukohaga ka nõustub. Vahendusmenetluse läbiviimisesse tuleb suhtuda teatava ettevaatlikusega, et pikaleveniv vahendusmenetluse läbiviimine ei õõnestaks määruse ja konventsiooniga seatud põhimõtet, mille kohaselt tuleb õigusvastaselt ära viidud laps viivitamatult tagastada tema päritoluriiki. Vahendamise katsetamine peaks kestma väga lühikest aega.

Ettepanekus nähakse ette ka ühe olulise muudatusena välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnustamise menetluse kaotamine kõigi määruse kohaldamisalasse kuuluvate otsuste puhul. Välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnustamise nõude kaotamine võimaldaks Euroopa Liidu kodanikel säästa piiriüleste kohtumenetluste puhul suure osa menetlusega

---

¹⁸⁸ Ettepanek: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapserööve (uuesti sõnastatud). Brüssel, 30.06.2016. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/ET/1-2016-411-ET-F1-1.PDF>, 28.02.2018.

¹⁸⁹ P. Beaumont jt. Parental responsibility and international child abduction in the proposed recast of Brussels IIa Regulation and the effect of Brexit on future child abduction proceedings. *International Family Law Journal* (4). pp. 1369-5762, 2016. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.abdn.ac.uk/law/documents/CPIL_Working_Paper_No_2016_6_revised.pdf, 18.03.2018.

praegu kaasnevatest kuludest (taotluse arutelu maksab keskmiselt 2 200 eurot) ning vältida viivitusi, mis mõnede juhtumite puhul ulatuvad paari kuuni.¹⁹⁰

Kohtulahendite vaba ringlemine on olnud üks Euroopa Liidu õigusosalase koostöö suurimaid eesmärke. Tsiviil- ja kaubandusajades tehtava õigusosalase koostöö poliitika nurgakivi on vastastikuse tunnustamise põhimõte. Kohtulahendite ja -otsuste tõhustatud vastastikuse tunnustamisega ja õigusaktide vajaliku ühtlustamisega hõlbustatakse asutustevahelist koostööd ning üksikisiku õiguste kohtulikku kaitset. Vastastikuse tunnustamise põhimõtte eesmärk on see, et tsiviil- ja kaubandusajades tehtud lahendid ringleksid vabalt kõigis liikmesriikides ja neid tunnustatakse ja täidetakse teistes liikmesriikides ilma vaheetappideta. Euroopa Liidu õiguse arengus on kesksel kohal liikmesriikide kohtusüsteemide vaheliste takistuste järkjärguline kaotamine kohtuotsuste tunnustamisel ja täitmisel.¹⁹¹ Praeguseks on liikmesriikide õigusosalase koostöö ja usalduse tase jõudnud küpsusastmele, mis võimaldab liikuda otsuste liikumise lihtsama ja vähem kuluka süsteemi suunas, kõrvaldades liikmesriikide vahel kehtivad vorminõuded. Selline välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnustamise menetluse kaotamine on aset leidnud juba mitmes valdkonnas, sealhulgas perekonnaõiguse valdkonnas (suhtlusõigus, teatavad tagasitoomise määrused, ülalpidamiskohustused).¹⁹² 08.12.2017. aasta justiits- ja siseküsimuste nõukogu istungil arutasid ministrid Brüssel IIa määruse muutmist. Nad toetasid välisriigi kohtuotsuste täidetavaks tunnustamise menetluse kaotamist seoses kõigi ülejäänud vanemlikku vastutust puudutavate otsustega ning märkisid kaitsemeetmete tähtsust selles valdkonnas.¹⁹³

Ettepanekuga pakutakse välja mõnevõrra erinev lähenemine tavapärasele kohtulahendite vaba ringlemisele - selline, mis on sobiv vanemliku vastutuse asjades, pöörates erilist

---

¹⁹⁰ Ettepanek: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapserõve (uuesti sõnastatud). Brüssel, 30.06.2016, lk 13. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/ET/1-2016-411-ET-F1-1.PDF>, 28.02.2018.

¹⁹¹ Õigusosalane koostöö tsiviilasjades Euroopa Liidus: juhend õiguspraktikutele. Euroopa Komisjon. Õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat, 2015, lk 7.

¹⁹² Ettepanek: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapserõve (uuesti sõnastatud). Brüssel, 30.06.2016, lk 14. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/ET/1-2016-411-ET-F1-1.PDF>, 28.02.2018.

¹⁹³ Euroopa Liidu Nõukogu ja Euroopa Ülemkogu kodulehekül, alajaotus koosolekud. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.consilium.europa.eu/et/meetings/jha/2017/12/07-08/>, 16.04.2018.

tähelepanu lapse parimate huvide kaitsmisele. Välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnustamise menetluse kaotamisega nähakse ette menetluslikud tagatised, millega kindlustatakse kostja õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele, mis on tagatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta¹⁹⁴ artikliga 47. Kostjast vanema kasutuseks oleks õiguskaitsevahendid, millega vältida erandolukorras ühe liikmesriigi tehtud otsuse täitmist muus liikmesriigis. Kui tekib oht, et kohaldatakse mittetunnustamise põhjuseid või konkreetsete täitemeetmete vaidlustamise põhjuseid, võib kostja vaidlustada tunnustamise ja/või täitmise otsuse täitmise riigis ühe ja sama menetluse raames. Ettepanekuga määratletakse, millises olukorras on võimalik vaidlustada mitte ainult piiriülene täitmine, vaid ka täitmine kui selline. Viimati nimetatud eeskirju kohaldataks näiteks siis, kui on muutunud asjaolud. Lisaks sellele kirjeldatakse eeskirjades ühtsel viisil olukordi, kus laps on täitmise vastu või täitmine ei ole ajutiste praktiliste takistuste tõttu võimalik. Magistritöö autori hinnangul ilmneb eeltoodust, et lapsest tulenevad kaasuse põhised asjaolud võivad mõningatel juhtudel kaaluda üles huvi võimalikult kiirele otsuse tunnustamisele ja täitmisele. Nagu ka praegune määrus, sisaldab ka ettepanek mitmeid tõendite tüüpvorme, mille eesmärk on välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnustamise menetluse puudumisel lihtsustada välismaal tehtud otsuste tunnustamist või täitmist. Nende tunnistuste abil lihtsustatakse otsuste täitmist pädevate asutuste poolt ning vähendatakse otsuste tõlkimise vajadust.¹⁹⁵

Magistritöö autor on seisukohal, et välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnustamise menetluse kaotamisega suurendatakse lapseröövi puudutavate lahendite täitmise tõhusust, kuid siseriiklikud täitemenetluse regulatsioonid takistavad jätkuvalt kohtulahendite vaba liikumist. Välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnustamise menetluse kaotamisel tekib olukord, kus kohtulahendi täidetavus sõltub 28-st erinevast siseriiklikust menetlusest. Nii võib esineda olukordi, kus kohtulahendite täitmisest keeldutakse täitmisriigis kehtivate täitemenetluse normide tõttu, kuigi otsus kuulunuks täitmisele otsuse teinud liikmesriigis.

---

¹⁹⁴ Euroopa Liidu põhiõiguste harta – ELT C 326/391, 26.10.2012, p. 391–407. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A12012P%2FTXT>, 11.05.2018.

¹⁹⁵ Ettepanek: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapserööve (uuesti sõnastatud). Brüssel, 30.06.2016, lk 14. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/ET/1-2016-411-ET-F1-1.PDF>, 28.02.2018.

Ettepanekus esitatakse mitmeid meetmeid otsuste täitmise tõhustamiseks, kuid ei harmoniseerita siseriiklike täitemenetlusnorme. Ettepaneku kohaselt tuleb otsuse täitmist käsitlev taotlus esitada otsuse täitmise liikmesriigi kohtule, kuid jäetakse menetlus, täitmisviisid ja tingimused otsuse täitmise liikmesriigi õigusaktidest sõltuvaks. See hõlmab eelkõige seda, millist täitemeedet teatava asjaolu puhul kasutada. Kui teises liikmesriigis tehtud otsust tuleb täpsustada või kohandada, et seda saaks otsuse täitmise liikmesriigi siseriikliku õiguse alusel täita, peaks selle liikmesriigi pädev kohus tegema vajalikud täpsustused ja kohandused, otsuse olulisi osi seejuures arvestades. Ettepanekuga nähakse ette ka otsuse tegeliku täitmise esialgne tähtaeg. Kui otsuse täitmist ei toimu 6 nädala jooksul alates täitemenetluse algatamisest, peab otsuse täitmise liikmesriigi kohus sellest teavitama päritoluliikmesriigi taotlevat keskasutust (või taotlejat, kui menetlus toimub ilma keskasutuse kaasabitaga) ning esitama põhjused, miks ei ole otsust tähtaja jooksul täidetud.¹⁹⁶

Saksamaa näite põhjal ilmnes, et esineb liikmesriike, kus kohtutel on aktiivne roll lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmisel. Muudatusettepanekute kohaselt tuleks täitmisavaldus esitada kohtule, kes määratleb sobivad täitemeedmed ning kohustub põhjendama, miks otsust ei ole tulemuslikult täidetud tähtaja jooksul. Selliselt peab erandlikult lapserööviasjades esinema kohtule orienteeritud täitemenetluse süsteem, kus täitemenetluse läbiviimise eest vastutavad kohtunikud. Magistritöö autori hinnangul kaasneksid eelviidatud ettepanekutega ulatuslikud menetlusnormide muudatused eelkõige liikmesriikides, kus sundtäitmine on koondunud spetsialistide kätte, kes tegutsevad väljaspool kohtusüsteemi. Eesti näite põhjal ilmnes, et menetlust lõpetava määrusega (kohtulahend) on kohtumenetlus lõppenud ning kohtulahendi vabatahtlikul täitmata jätmisel tuleb sissenõudjal ise pöörduda lapse tagastamise lahendi täitmiseks kohtutäituri poole. Täitemenetlust juhib vabakutseline kohtutäitur, kellel on kaalutusõigus, milliseid meetmeid võtta tarvitusele kohtulahendi täitmise saavutamiseks. Kohtulik kontroll täitemenetluses läbiviidud toimingute üle saab toimuda üksnes juhul

---

¹⁹⁶ Ettepanek: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapserööve (uuesti sõnastatud). Brüssel, 30.06.2016, lk 14. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/ET/1-2016-411-ET-F1-1.PDF>, 28.02.2018.

kui puudutatud isik esitab kohtule kaebuse kohtutäituri tegevusele.¹⁹⁷ Sellisel juhul hindab kohus kohtutäituri tegevuse õiguspärasust vaidlustatud täitetoimingute läbiviimisel, kuid täitemenetluse läbiviimise eest on siiski vastutav kohtutäitur. Kohtutele on pandud ettepanekuga lisakoormus otsuse täpsustamiseks kui see osutub vajalikuks, et otsust saaks täitmise liikmesriigi siseriikliku õiguse alusel täita. Selliselt on kontrollifunktsioon jäetud täitmisriigi kohtule, kuivõrd kohtutäituril puudub formaliseerituse printsiibist tulenevalt pädevus selliste otsustuste tegemiseks. Kui lapse tagastamist taotlenud isik peab aga hoolimata välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise menetluse kaotamisest pöörduma kohtulahendi täitmise raames kohtusse, lisanduvad täiendavad kohtumenetluse kulud ning ajakulu.¹⁹⁸ Seega ei vähene välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise menetluse kaotamisega kõikidel juhtudel kulud ja viivitus lapseröövilahendite täitmisel. Täitemenetluse normidest tulenevate erinevuste tõttu võib osades liikmesriikides osutada lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmine siiski kulukaks ja aeganõudvaks. Lisaks jõudis magistr töö autor eelnevas peatükis välja toodud võrdleva analüüsi pinnal seisukohale, et esineb vajadus rahvusvaheliselt tunnustatud ühtsetele normidele, millised on kohased meetmed ja sanktsioonid lapseröövi lahendite täitmise tagamiseks. Eesti näitel tõdes autor, et siseriiklikult puuduvad efektiivsed täitemetmed ning sanktsioonid lapseröövilahendite tulemuslikuks täitmiseks. Muudatusettepanekutega on täitemenetlus, täitmisviisid ja sanktsioonid jäetud endiselt täitmise liikmesriigi endi määratleda.

Ühtsuse tagamiseks ja kõigi Euroopa Liidu kodanike jaoks võrdsete tingimuste loomiseks ühtlustatakse ettepanekus täitmisest keeldumise aluseid. Käesoleval ajal on määrusest tulenevate otsuste täitmisest keeldumise põhjuste kõrval võimalik kohaldada ka siseriiklike keeldumise põhjuseid. Kuna kõnealuseid põhjuseid kohaldatakse määruse ja siseriikliku õiguse alusel erinevalt, võivad siseriiklikud keeldumise põhjused tegelikkuses nõrgendada Euroopa Liidu tasandil eeskirjade ühtset ja sujuvat kohaldamist.

---

¹⁹⁷ TMS § 218 lg 1 sätestab, et kaebuse kohta tehtud kohtutäituri otsuse peale võib menetlusosaline esitada otsuse kättetoimetamisest arvates kümne päeva jooksul kaebuse maakohtule, kelle tööpiirkonnas kohtutäituri büroo asub. Kohtutäituri otsuse või tegevuse peale ilma eelnevalt kohtutäiturile kaebust esitamata kohtule kaevata ei saa.

¹⁹⁸ Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment, Final report, Evaluation. European Commission, May 2015. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/bxl_ia_final_report_evaluation.pdf, 28.02.2018.

Ettepanekuga nähakse ette, et täitmisest on võimalik keelduda ainult ühtse ja piiratud põhjuste loetelu alusel. Otsuse täitmisest võib keelduda kui pärast otsuse tegemist muutunud asjaolude tõttu oleks täitmine ilmselgelt vastuolus otsuse täitmise liikmesriigi avaliku korraga, kuna olemas on üks järgmistest põhjustest: a) laps, kes on piisavalt vana ja küps, on sedavõrd otsuse täitmise vastu, et täitmine oleks ilmselgelt vastuolus lapse huvidega; b) teised asjaolud on otsuse tegemisest alates muutunud nii palju, et otsuse täitmine oleks ilmselgelt vastuolus lapse huvidega.¹⁹⁹ Magistritöö autori hinnangul on selliste sätetega tagatud õiguslikud garantiid, et kui lahendit üritatakse täita näiteks 2 aastat hiljem pärast lahendi tegemist või laps on vahetanud viibimiskoha riiki, on võimalik asjaolusid uuesti hinnata ja täitmisest keelduda. Kuigi kavandatav meede mõjutab teatavas ulatuses ka siseriiklikke materiaalõigusnorme, on magistritöö autori hinnangul tegemist asjakohase ettepanekuga, kuivõrd sätestatakse ühtsed selged täitmisest keeldumise alused, millega tugevdatakse mh lapserööviasjades tehtud kohtulahendite täitmisega seonduvat õiguskindlust. Meede on ka magistritöö autori hinnangul võrdlemisi üldine, andes seetõttu võimaluse võtta arvesse ja kaaluda iga juhtumi üksikasjaolusid.

C. Honorati on leidnud, et on vägagi tõenäoline, et mõned riigid võivad pidada nende siseriikliku kohtusüsteemi sekkumist oma suveräänsuse rikkumiseks.²⁰⁰ Magistritöö autor, tutvunud planeeritavate muudatustega, on seisukohal, et ettepanekus toodud tsiviilkohtumenetlust puudutavate sätete reguleerimine on vajalik tagamaks tõhus ja õiglane menetlus tagastamist puudutavate taotluste lahendamisel. Kuigi tegemist on poliitiliselt tundliku küsimusega, kuivõrd sellised sätted võivad olla vastuolus subsidiaarsuse põhimõttega, on meetmed sobivad saavutamaks määrusega seatud eesmärgi. Muudatusettepanekud mitte üksnes ei tugevda laste ja vanemate õigusi piiriülel, vaid arendavad ka ühtset Euroopa menetlusõigust.

---

¹⁹⁹ Ettepanek: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapserööve (uuesti sõnastatud). Brüssel, 30.06.2016, lk 51. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/ET/1-2016-411-ET-F1-1.PDF>, 28.02.2018.

²⁰⁰ H. Costanza. The Commission's Proposal for a Recast of Brussels IIa Regulation. (Feb 6, 2017). International Family Law, Issue No. 2, 2017. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ssrn.com/abstract=2964268>, 18.03.2018.

4.2 Täitemenetluse harmoniseerimine võimaliku meetmena kohtulahendite täitmise tõhususe tõstmiseks

Brüssel IIa muudatusettepanekute valguses võib endiselt probleemseks pidada liikmesriikide täitemenetluse regulatsioonidest tulenevaid erinevusi, mis takistavad kohtulahendite vaba ringlemist. Kuigi täitemenetluse ühtlustamine võib osutuda vajalikuks, on Prof. Dr. Xandra E. Kramer tõdenud, et tegemist on valdkonnaga, kus ühtlustamist on raske saavutada.²⁰¹ Magistritöö autor selle seisukohaga ka nõustub.

Piiriülese täitemenetluse algatamine ei pruugi piirduda kohtulahendi edastamisega pädevale asutusele. Kohtulahendi täitmiseks antavat luba, mida tuntakse ka kui välisriigi kohtuotsuse tunnustamist ja täidetavaks tunnistamist, peetakse tavaliselt teise riigi kohtuotsuse täitmise loomulikuks eelduseks. Selles väljendub rahvusliku suveräänsuse austamine. Välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetluse eesmärk on vaadata läbi kohtuotsuse kokkusobivus selle täitmisele pööramise riigi õiguskorraga või standarditega, mis on sätestatud mõnes konkreetses konventsioonis või Euroopa Liidu kontekstis kehtestatud normides.²⁰² Tegelik täitemenetlus toimub siseriiklikul tasandil, kus täitemenetlust reguleerivad õigusnormid ja läbiviivad asutused ning praktika erinevad oluliselt liikmesriigiti. Välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetluse kaotamine võib veelgi keerulisemaks muuta täitemenetluse läbiviimise, sest siseriiklike täitemenetluse läbiviijate poole tuleb pöörduda ilma välisriigi kohtuotsuse siseriikliku heakskiitmiseta. Välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlus asendub selliselt siseriiklike täitemenetlustega.²⁰³

Brüssel IIa muudatuste eelnõus nähakse ette, et kui teises liikmesriigis tehtud otsust tuleb täpsustada või kohandada, et seda saaks otsuse täitmise liikmesriigi siseriikliku õiguse alusel täita, peaks selle liikmesriigi pädev kohus tegema vajalikud täpsustused ja

---

²⁰¹ X. E Kramer. Cross-Border Enforcement in the EU: Mutual Trust Versus Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure. *International Journal of Procedural Law*, Vol. 2, 2011, lk-d 202-230. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ssrn.com/abstract=1995682>, 31.03.2018.

²⁰² X. E. Kramer. Harmonisation of civil procedure and the interaction with private international law. *Civil Litigation in a Globalising World*, The Hague: T.M.C. Asser Press/Springer, 2012, lk 121-139.

²⁰³ X. E Kramer. Cross-Border Enforcement in the EU: Mutual Trust Versus Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure. *International Journal of Procedural Law*, Vol. 2, 2011, lk-d 202-230. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ssrn.com/abstract=1995682>, 31.03.2018.

kohandused, otsuse olulisi osi seejuures arvestades.²⁰⁴ Magistritöö autor jõudis eelnevas alapeatükis seisukohale, et kui kui lapse tagastamist taotlenud isik peab hoolimata välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise menetluse kaotamisest pöörduma kohtulahendi täitmise raames mingis menetlusetapis kohtusse, lisanduvad täiendavad kohtumenetluse kulud ning ajakulu. Seega ei vähene välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise menetluse kaotamisega kõikidel juhtudel kulud ja viivitus lapseröövilahendite täitmisel.

Kui aga jätta kohus kaasamata tekib välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise menetluse kaotamisel olukord, kus kohtulahendi täidetavus sõltub 28-st erinevast siseriiklikust menetlusest. Nii näiteks võib esineda olukordi, kus kohtulahendite täitmisest keeldutakse täitmisriigis kehtivate täitemenetluse normide tõttu, kuigi otsus kuulunuks täitmisele otsuse teinud liikmesriigis. Kui välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise menetlus kaotatakse ja täitemenetlust algatatakse üksnes sertifikaadi alusel, siis ei pruugi täitmise tõhusus suurened. Seda eelkõige seetõttu, et kohtutel on oluline roll täitemenetluse seisukohast. Esiteks olukorrad, kus lapse tagastamist puudutavad üksikasjad ei ole piisavalt täpselt sõnastatud otsuse teinud kohtu poolt. Üldsõnalised kohtulahendid võivad osutada sobimatuks täitemenetluse läbiviimiseks. Teisalt mitmete liikmesriikide, sealhulgas Saksamaa, kohtud koostavad väga täpseid ja detailseid kohtulahendeid. On aga üsnagi keeruline ennustada kõiki täitemenetluse läbiviimisel tekkida võivatele olukordadele lahendusi. Nii näiteks võib lapse elukoht täitemenetluse läbiviimise ajal vahetuda. Lahendi liigne detailsus võib aga piirata täituri võimalusi täitemenetluse läbiviimisel ja muuta seeläbi lahendi täitmise veelgi keerulisemaks. Teiseks olukorrad, kus kohtulahendis sätestatud täitmise viisid võivad olla vastuolus või ebasobivad meetmetega, mida rakendatakse täitmisriigis. Nii näiteks võib kohtute kaasamata jätmisel mõningates liikmesriikides puududa võimalus kohaldada täitemenetluses sundi. Sunni kasutamine lapse tagastamisel ei ole mõeldud selleks, et soodustada lapse suhet oma vanematega, mistõttu tuleks seda kasutada viimase

---

²⁰⁴ Ettepanek: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapserööve (uuesti sõnastatud). Brüssel, 30.06.2016, lk 15. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/ET/1-2016-411-ET-F1-1.PDF>, 28.02.2018.

võimalusena. Samas võib mõningates liikmesriikides olla sunni kasutamine ainsaks võimaluseks kui kohtud välistatakse kohtulahendi täitmise protsessist.²⁰⁵

Erialakirjandusest võib leida mitmeid kriitilisi argumente selle kohta, et täitmisriigi kohtute kaasamata jätmine lapsi puudutava kohtulahendi täitmisest on viga. Kohtute kaasamine kohtulahendi täitmise protsessi on kooskõlas mitmete liikmesriikide (sealhulgas näiteks ka Saksamaa) siseriiklike õigusaktidega ja arvestades lapseröövi puudutava kohtulahendi sisu on kohtute kaasamine kohane. Täitmisriigi vastutav kohtuametnik peaks olema see isik, kes määratleb, kuidas kohtulahendit tuleb täita. Vanemliku vastutusega seotud lahendid erinevad kohtuotsustest teistes tsiviil- ja kaubandusajades, mis käsitlevad raha või muid elutuid objekte. Lapsi puudutavate kaasuste asjaolud on pidevas muutuses, kuivõrd lapsed kasvavad ja võivad kergesti muuta aja jooksul enda arvamust. Seetõttu on vanemliku vastutusega seotud lahendite täitmine eriliselt keeruline.²⁰⁶

Magistritöö autori hinnangul on üsna selge, et teatud ulatuses on täitemenetluse ühtlustamine Euroopa Liidus vajalik, et oleks võimalik kaotada täielikult välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise menetlus ja selleläbi muuta tõhusamaks lapseröövi puudutavate kohtuotsuste täitmine. Kuniks puudub ühine arusaam ja praktika, milliste meetmetega peaks saavutama Brüssel IIa määruse eesmärkidega kooskõlas oleva täitemenetluse läbiviimise, võib lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmine osutada siiski aeganõudvaks või mõningatel juhtudel ka võimatuks. Alljärgnevalt juurdleb magistritöö autor selle üle, millises ulatuses peaks lapseröövi käsitlevate kohtulahendite täitmine olema reguleeritud Euroopa Liidu poolt ning millistes aspektides piisab siseriiklikust regulatsioonist.

Euroopa Liidu 28 liikmesriigi tsiviilkohtumenetluse normid on pidevas muutumises Euroopa Liidu õiguse järjest suureneva mõju tõttu. Euroopa Liidu õiguse mõju on

---

²⁰⁵ J. M. Scott QC. A question of trust? Recognition and enforcement of judgments. 2015, lk-d 27-35. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://conflictoflaws.net/2015/issue-2015-1-nederlands-internationaal-privaatrecht-nipr/>, 31.03.2018.

²⁰⁶ J. M. Scott QC. A question of trust? Recognition and enforcement of judgments. 2015, lk-d 27-35. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://conflictoflaws.net/2015/issue-2015-1-nederlands-internationaal-privaatrecht-nipr/>, 31.03.2018.

vertikaalne: kuna siseriiklikud kohtud rakendavad Euroopa Liidu õigust siseriiklikke menetlusnorme järgides, võib Euroopa seadusandja õigumõistmisesse sekkuda, tagamaks Euroopa Liidu õiguse ühtne kohaldamine liikmesriikide kohtute poolt.²⁰⁷ Euroopa Liidul on õigus kehtestada piiriüleste vaidluste lahendamiseks menetlusraamistik.²⁰⁸ Euroopa Liidu peamisteks meetmeteks selles valdkonnas ongi olnud kohtualluvuse ja kohalduva õiguse määramine ning piiriüleste kohtuotsute täitmise korra sätestamine. Mis puudutab kohtulahendite vaba liikumist, siis Euroopa Liidu seadusandlik tegevus toimib selles osas horisontaalselt: selle eesmärgiks on kõrvaldada siseriiklikest menetlusnormidest tulenevad takistused kohtulahendite vaba liikumisele.²⁰⁹ Euroopa Liit on läbi aegade kasutanud erinevad õiguslikke meetodeid Euroopa Liidu õiguse reguleerimiseks. Alljärgnevalt toob magistritöö autor esile kolm reguleerimisvõimalust, mis võiksid olla aluseks ka käesolevas magistritöös toodud õigusliku probleemi lahendamisel.

Esiteks, liikmesriikide seisukohast kõige väiksema intensiivsusega regulatiivne valiku võimalus - siseriiklike menetluste kooskõlastamine neid ühtlustamata. Selline lähenemisviis võeti algselt kasutusele Brüssel I konventsioonis²¹⁰ 1968. aastal, kuid seda kasutatakse tänaseni rahvusvahelist tsiviilkohtumenetlust puudutavates asjades (abielulahutus ja perekonna- ning pärimisasjades). Selle lähenemise puhul on Euroopa seadusandja peamine regulatiivne ülesanne piiriülese täitmise lihtsustamine välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise menetluse kaotamisega.²¹¹

---

²⁰⁷ European Parliament. Harmonized Rules and Minimum Standards in the European Law of Civil Procedure. In.depth analysis. 2016. Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/556971/IPOL_IDA\(2016\)556971_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/556971/IPOL_IDA(2016)556971_EN.pdf), 31.03.2018.

²⁰⁸ ETL artiklid 67 ja 81.

²⁰⁹ European Parliament. Harmonized Rules and Minimum Standards in the European Law of Civil Procedure. In.depth analysis. 2016. Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/556971/IPOL_IDA\(2016\)556971_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/556971/IPOL_IDA(2016)556971_EN.pdf), 31.03.2018.

²¹⁰ The Brussels Convention of 27th September 1968 on Jurisdiction and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters. – OJ L304, 30.10.1978; OJ C 27, 26.01.1998, pp 1–34.

²¹¹ European Parliament. Harmonized Rules and Minimum Standards in the European Law of Civil Procedure. In.depth analysis. 2016. Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/556971/IPOL_IDA\(2016\)556971_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/556971/IPOL_IDA(2016)556971_EN.pdf), 31.03.2018.

Brüssel IIA muudatusettepanekud sisaldavad samuti mitmeid meetmeid otsuste täitmise tõhustamiseks, kuid siseriiklike täitemenetlusnorme ei harmoniseerita. Stockholmi programm²¹² viitas, et vastastikuse usalduse tugevdamine toimub liikmesriike toetades nende kohtusüsteemide tõhustamisel. Sellisele tõhususe tõstmisele peaks kaasa aitama parimate praktikate vahetamine liikmesriikide vahel ning innovaatiliste õiguslike projektide läbiviimine.²¹³ Magistritöö autori hinnangul on sellised pehmed meetmed kindlasti kasulikud, kuid ei ole aluseks toimivale õiguslikule raamistikule. Magistritöö autor tõi esile, et kuigi lapse tagastamist puudutava kohtulahendi täitmise tõhustamiseks on näiteks Euroopa Komisjon soovitanud edasikaebeõiguse piiramist ja Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverents kohtunike spetsialiseerumist, ei ole Eesti selliseid meetmeid ei rakendanud. Brüssel IIA muudatusettepanekutest nähtub, et soovituslikest ettepanekutest võib saada kohustuslik kord lapseröövi asjade lahendamiseks. Eeltoodu annab alust arvata, et kuivõrd osa liikmesriike ei võtnud omaalgatuslikult ette meetmeid siseriiklike regulatsioonide täpsustamiseks ja sellega lapseröövi puudutavate kohtulahendite täitmise tõhustamiseks, soovitakse võtta vastavad meetmed vastu Brüssel IIA määrusega kohustuslikus korras. Ühtlasi jõudis magistritöö autor eelnevas alapeatükis seisukohale, et välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise menetluse kaotamisega võib täitemenetluse normidest tulenevate erinevuste tõttu siiski osades liikmesriikides osutada lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmine kulukaks ja aeganõudvaks ning mõningatel juhtudel ka võimatuks. Seetõttu ei osutu lihtne siseriiklike menetluste kooskõlastamine neid ühtlustamata piisavaks, et ületada praktilised takistused lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmisel.

Teiseks, miinimumnõuetele vastavate menetlusnormide kehtestamine. Käesoleval ajal ei sisaldu Euroopa Liidu õiguses miinimumnõudeid siseriiklike tsiviilkohtumenetlust puudutavate normide reguleerimiseks. Esmapilgul võib selline kontseptsioon tunduda vägagi veenev: miinimum standardite kehtestamisega loob Euroopa Liidu seadusandja raamistiku, millega austatakse erinevate menetluskultuuridega õigussüsteeme. Kuid

---

²¹² Stockholmi programm – avatud ja turvaline Euroopa kodanike teenistuses ja nende kaitsel (ELT C 115, 4.5.2010). Arvutivõrgus kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ajl0034>, 31.02.2018.

²¹³ J. M. Scott QC. A question of trust? Recognition and enforcement of judgments. 2015, lk-d 27-35. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://conflictoflaws.net/2015/issue-2015-1-nederlands-internationaal-privaatrecht-nipr/>, 31.03.2018.

siiani ei ole õiguslikku mõistet „miinimumstandard“ piisavalt välja töötatud. Standardid viitavad justkui põhimõtetele, sellistele üldistele eeskirjadele, mida tuleb täpsustada siseriikliku menetlusõiguse tasandil. Samas ei ole välistatud, et miinimumstandarditeks võiks pidada ka konkreetset menetluskorda. Siiani ei saa seega minimaalseid standardeid pidada sellisteks, mis pakuksid ühtse lähenemise menetlusõiguse loomisele, vaid viitavad rohkem üldisematele meetmetele.²¹⁴

Magistritöö autori hinnangul on Brüssel IIa määruse muudatusettepanekutes sätestatud täitmisest keeldumise alused sedavõrd üldiselt, et liikmesriikidel tuleb kaaluda iga juhtumi üksikasjaolusid. Samas ei ole tegemist ka miinimumstandaritega, kuivõrd täitmisest on võimalik keelduda ainult piiratud loetelus toodud tingimuste esinemisel. Lisaks tõdes autor Eesti näitel, et siseriiklikult puuduvad efektiivsed täitemeetmed ning sanktsioonid lapseröövilahendite tulemuslikuks täitmiseks. Miinimumnõuete kehtestamine viitaks siiski üldistele täitemenetluse eeskirjadele, mida tuleb täpsustada siseriiklikes õigusaktides. Kui sellised miinimumnõuded on määratletud vägagi üldsõnaliselt, jäetakse liikmesriikidele lai kaalutusruum, milliseid meetmeid siseriiklikult kasutusele võtta. Seetõttu ei pruugi olukord muutuda, et kohtulahendi täidetavus sõltub 28-st erinevast siseriiklikust menetlusest. Selleks, et kõrvaldada liikmesriikide täitemenetluse regulatsioonides esinevaid erisusi, esineb vajadus ühtsetele normidele, millised on kohased meetmed ja sanktsioonid lapseröövi lahendite täitmise tagamiseks. Euroopa Liidu poolt väljatoodud meetmed peaksid ühendama liikmesriikide menetlusõigusi.

Kolmandaks, iseseisva menetluse kehtestamine. Käesoleval ajal on Euroopa Liidu tasandil kehtestatud näiteks Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus.²¹⁵ Erialakirjanduses on siiski leitud, et Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määrust nr 861/2007 ei saa pidada edukaks vahendiks, kuivõrd menetlust kasutatakse vähe juriidilises praktikas ja see on jäänud liikmesriikidele kaugeks. Euroopa väiksemate

---

²¹⁴ European Parliament. Harmonized Rules and Minimum Standards in the European Law of Civil Procedure. In.depth analysis. 2016. Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/556971/IPOL_IDA\(2016\)556971_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/556971/IPOL_IDA(2016)556971_EN.pdf), 31.03.2018.

²¹⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2007. aasta määrus (EÜ) nr 861/2007, millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus. ELT L 199, 31.07.2007, p. 1–22. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/et/ALL/?uri=CELEX:32007R0861>, 31.03.2018.

kohtuvaidluste menetlus on piiritletud ainult piiriüleste juhtumitega, mida praktikas esineb siiski harva. Seetõttu on määruse praktiline väärtus väike. Lisaks ei sisalda määrus rakendussätteid, kohtualluvuse määramine on jäetud liikmesriigi õiguse reguleerida. Mitmetes liikmesriikide puuduvad sellised rakendussätted, mistõttu pole kohtud piisavalt pädevad sellise Euroopa Liidu poolt pakutavas õiguslikus menetluses. Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse näitel ilmneb, et iseseisva menetluse kehtestamisega peavad kaasnema ka rakendussätted, samuti on vajalik Euroopa Komisjoni poolt teostada järelevalvet õigusakti rakendamise kohta praktikas.²¹⁶ Sarnaselt on Euroopa maksekäsumenetluses jäetud määruse nr 1896/2006²¹⁷ rakendamine olulistest küsimustes siseriikliku õiguse määratlelda. Nii näiteks võivad menetlusedokumentide kättetoimetamise viisid liikmesriigiti erineda. Mõnes liikmesriigis võib kättetoimetamine toimuda efektiivselt ning teises võib dokumentide kättetoimetamine siseriiklikest normidest tulenevalt osutuda võimatuks. Eesti kohtute praktika Euroopa maksekäsumenetluse määruse rakendamisel on olnud küllaltki vastuoluline. Lisaks on Eesti õiguses välja kujunemata ühene arusaam selle kohta, milline peaks olema Euroopa maksekäsumenetluse määruse ja riigisiseste seaduste omavaheline vahekord.²¹⁸

Magistritöö autori hinnangul on vajalik kehtestada lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmiseks iseseisev menetlus. Üheks suhteliselt lihtsaks vormiks iseseisva menetluse kehtestamisel oleks täitemenetluses taotluse esitamise ja vaidlustamise korra ühtlustamine ja lihtsustamine, ajaliste limiitide seadmine ja menetluskulude kindlaksmääramine. Lisaks on oluline, et täitemenetlust läbiviiva ametniku poole pöördutakse hästi äratuntava, lihtsa ja usaldusväärse täitedokumentiga, mis oleks nii ametnikule kui ka võlgnikule arusaadav.²¹⁹ Magistritöö autori hinnangul jätaks aga selline lihtsustatud lähenemine tähelepanuta kesksed küsimused, mis takistavad kohtulahendite

---

²¹⁶ European Parliament. Harmonized Rules and Minimum Standards in the European Law of Civil Procedure. In.depth analysis. 2016. Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/556971/IPOL_IDA\(2016\)556971_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/556971/IPOL_IDA(2016)556971_EN.pdf), 31.03.2018.

²¹⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2006. aasta määrus (EÜ) nr 1896/2006, millega luuakse Euroopa maksekäsumenetlus. ELT L 399, 30.12.2006, p. 1–32. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32006R1896>, 16.04.2018.

²¹⁸ M Torga. Euroopa maksekäsumenetlus – lihtne viis rahvusvaheliste tsiviilnõuete maksmapanemiseks. *Juridica* 2013,(5), lk 329 -338.

²¹⁹ X. E Kramer. Cross-Border Enforcement in the EU: Mutual Trust Versus Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure. *International Journal of Procedural Law*, Vol. 2, 2011, lk-d 202-230. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ssrn.com/abstract=1995682>, 31.03.2018.

vaba ringlemist ja menetluse tõhusust. Lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmiseks kehtestatud menetlus peaks sisaldama loetelu täitmisviisidest ja miinimumnõudeid võimalike täitmisviiside rakendamise kohta. Lisaks tuleks üheselt määratleda, millised sanktsioonid kaasnevad lapseröövi toimepannud lapsevanema suhtes, kes hoidub kohtulahendi täitmisest. Ühtlasi on vajalik sätestada ühised põhimõtted selles osas, kui täpselt peavad olema lapse tagastamist nõudvad lahendid sõnastatud ning millal saab täitmisest keelduda. Samuti tuleks seada ajaline tähtaeg täitemenetluse läbiviimiseks. Brüssel IIa muudatusettepanekutes on täitmisest keeldumise juhtumid ja täitemenetluse läbiviimiseks ettenähtud tähtaeg ka sätestatud. Sellised muudatused tooksid aga endaga kaasa laiaulatuslike muudatusi siseriiklikes täitemenetlussüsteemides. Euroopa täitesüsteemid jagunevad nelja rühma, kus esinevad märkimisväärsed institutsionaalsed ja regulatiivsed erinevused lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmisel.²²⁰

Välisriigi kohtuotsuse tunnustamise nõude kaotamine on üheks rahvusvahelise eraõiguse vahendiks, millega üritatakse edendada piiriüleste kohtuvaidluste lahendamist. Välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnustamise menetluse kaotamine nõuab aga teatavate riigi tsiviilkohtumenetlust puudutavate aspektide ühtlustamist.²²¹ Senised Euroopa Liidu määrused aga ei ürita harmoniseerida, vaid vastupidi annavad ette raamistikku, milles liikmesriigid saavad tegutseda. Kui liikmesriikide vahel on vastastikune usaldus, mis põhineb üldtunnustatud väärtustel, siis ei tohiks välisriigi kohtuotsuse tunnustamine vajalik olla. Käesoleval ajal on Brüssel IIa määrmuses sätestatud kohtulahendite täitmise menetlus, mis põhineb kohtulahendi teinud kohtu poolt väljastatud sertifikaadil. Ühiste miinimumstandardite kehtestamine ja pehmete vahendite kasutamine siseriiklike õigusnormide ühtlustamiseks aitaksid kindlasti mõnevõrra kaasa lapseröövi puudutavate kohtulahendite täitmise probleemide lahendamisele, kuid ei kõrvalda sisulisi takistusi lapseröövi puudutavate kohtulahendite vaba ringlemisel. Vajalik oleks kehtestada ühtne kord täitemenetluse läbiviimiseks.

---

²²⁰ M. Andenas, B. Hess, P. Oberhammer. Enforcement Agency Practice in Europe. British Institute of International and Comparative Law, 2005, lk 34-36.

²²¹ X. E Kramer. Cross-Border Enforcement in the EU: Mutual Trust Versus Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure. International Journal of Procedural Law, Vol. 2, 2011, lk-d 202-230. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ssrn.com/abstract=1995682>, 31.03.2018.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks oli otsida vastust küsimusele, kas ja millises ulatuses on vajalik täitemenetluse ühtlustamine lapse tagastamist hõlmavate kohtulahendite täitmisel Euroopa Liidus. Magistritöös püsitatud hüpoteesi kohaselt on Euroopa Liidus vaja täitemenetlust ühtlustada rahvusvahelistes lapseröövi asjades. Magistritöös analüüsiti lapseröövi lahenditele kohalduvat täitmise regulatsiooni viidates võimalikele positiivsetele aspektidele kui ka kitsaskohtadele. Magistritöös püstitatud uurimisülesande lahendamiseks kasutati õigusteaduslikku juhtumianalüüsi. Siseriiklikest õigusaktidest tulenevaid võimalusi lapseröövi puudutavate kohtulahendite täitmise tagamiseks võrreldi Saksamaa ja Eesti näitel. Analüüsi tulemusel jõuti magistritöös järgmiste järeldusteni.

Esiteks, Haagi lapseröövi konventsioonis ja Brüssel IIa määruses sätestatakse eeskätt õigusnormid lapseröövi asjades isikute õiguste, kohustuste ja tagajärgede kohta. Selliselt sõltub lapse viivitamatu tagastamise saavutamine täielikult siseriikliku õiguskorra poolt pakutavatest meetmetest. Viidatud õigusaktides aga puuduvad asjakohased selgitused, milliseid meetmeid peaksid riigid kohaldama saavutamaks konventsioonist ja määrusest tulenevaid eesmäärke.

Teiseks, Euroopas esinevad märkimisväärsed institutsionaalsed ja regulatiivsed erinevused lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmisel. Eesti ja Saksamaa võrdlev analüüs tõi esile, et lapserööviasjades esineb erisusi nii kohtumenetluslikus küljes kui ka täitemenetluse läbiviimisel. Kuivõrd rahvusvahelised ega siseriiklikud õigusaktid Eestis ei reguleeri üksikasjalikult lapse tagastamise menetluse praktilisi küsimusi, sõltub kohtulahendi täitmise efektiivsus täielikult eelnenud kohtumenetlusest, täpsemalt kohtuniku pädevusest asja lahendamisel ja kohtulahendi resolutsiooni sõnastusest. Olukorras, kus kohtulahend on ebaselge või osaliselt isegi puudulik, on kohtutäituri võimalused lahendi täitmisel ja sunnimeetmete rakendamisel piiratud. Saksamaal on lapse tagastamise taotluste lahendamiseks loodud eraldiseisev õigusakt. Eesti ja Saksamaa võrdlusest nähtub, et lapse tagastamiseks kasutatavad täitemeetmed ja sanktsioonid on erinevad. Magistritöö autori hinnangul rõhutab võrdlev analüüs veelkord vajadust rahvusvaheliselt tunnustatud ühtsetele normidele, millised on kohased meetmed

ja sanktsioonid lapseröövi lahendite täitmise tagamiseks. Käesoleval ajal, kui lapse tagastamist puudutavat lahendit tuleb täita teises liikmesriigis, võib esineda olukord, et tehtud otsust tuleb täpsustada või kohandada, et seda saaks otsuse täitmise liikmesriigi siseriikliku õiguse alusel täita.

Kolmandaks, kuigi lapserööviasjades tehtavate kohtulahendite täitmiseks oleks vajalik ühtlustada täitemenetlust, on seda keeruline saavutada just menetlusliku autonoomia piiridest tulenevalt. Euroopa Liidu poolt perekonnaõiguse ja kohtulahendite täitmist puudutava reguleerimine saab toimuda üksnes juhul, kui selle valdkonna eesmärged on parem saavutada meetmetega liidu tasandil. Euroopa Liidu seisukohast on perekonnaõiguse reguleerimine ja menetlusõiguse ühtlustamine liidu tasandil vajalik tagamaks tõrgeteta isikute vaba liikumine. Euroopa Liidu kodanike seisukohast lähtuvalt on keskne õiguskindlus ja õiglane õiguspõhine liidu tasandil – liikmesriikide õigussüsteemides tehtavad otsused on võrdsed nii tunnustamise kui täidetavuse poolest. Menetlusautonoomia on tihedalt seotud subsidiaarsuse põhimõttega, mis tugineb liikmesriikide identiteeti austamisel - Euroopa Liit austab liikmesriikide rahvuslikku identiteeti ning neile omaseid põhistruktuure. Nii mõnedki liikmesriigid võivad pidada Euroopa Liidu poolt siseriiklikesse menetlusstruktuuridesse sekkumist oma suveräänsuse rikkumiseks. Siseriiklik menetluskord ei tohi aga muuta Euroopa Liidu õigusest tulenevate üksikisikute õiguste maksmapaneku ülemäära keeruliseks või võimatuks ning riigisisesele õigusele ja Euroopa Liidu õigusele tuginevate isikute erinevale kohtlemisele.

Neljandaks, kuigi Brüssel IIa muudatusettepanekutes väljatoodud sätted lapseröövi puudutava kohtumenetluse ja lahendite täitmise tõhususe tõstmiseks võivad olla vastuolus subsidiaarsuse põhimõttega, on meetmed sobivad saavutamaks määrusega seatud eesmärk – lapse viivitamatu tagastamine. Muudatusettepanekud mitte üksnes ei tugevda laste ja vanemate õigusi piiriülel, vaid arendavad ka ühtset Euroopa menetlusõigust. Ettepanekus aga ei harmoniseerita täielikult siseriiklike täitemenetlusnorme. Brüssel IIa muudatusettepanekute valguses võib endiselt probleemseks pidada liikmesriikide täitemenetluse regulatsioonidest tulenevaid erinevusi, mis takistavad kohtulahendite vaba ringlemist. Välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnustamise menetluse kaotamisel olukord, kus kohtulahendi täidetavus

sõltub 28-st erinevast siseriiklikust menetlusest. Nii näiteks võib esineda olukordi, kus kohtulahendite täitmisest keeldutakse täitmisriigis kehtivate täitemenetluse normide tõttu, kuigi otsus kuulunuks täitmisele otsuse teinud liikmesriigis. Üldsõnalised kohtulahendid võivad osutada sobimatuks täitemenetluse läbiviimiseks, lahendi liigne detailsus võib aga piirata täituri võimalusi täitemenetluse läbiviimisel ja muuta seeläbi lahendi täitmise veelgi keerulisemaks. Lisaks olukorrad, kus kohtulahendis sätestatud täitmise viisid võivad olla vastuolus või ebasobivad meetmetega, mida rakendatakse täitmisriigis. Nii näiteks võib kohtute kaasamata jätmisel mõningates liikmesriikides puududa võimalus kohaldada täitemenetluses sundi. Ühiste miinimumstandardite kehtestamine ja pehmete vahendite kasutamine siseriiklike õigusnormide ühtlustamiseks aitaksid kindlasti mõnevõrra kaasa lapseröövi puudutavate kohtulahendite täitmise probleemide lahendamisele, kuid ei kõrvalda sisulisi takistusi lapseröövi puudutavate kohtulahendite vaba ringlemisel. Vajalik oleks kehtestada ühtne kord täitemenetluse läbiviimiseks. Lapseröövi puudutava kohtulahendi täitmiseks kehtestatav menetlus peaks sisaldama loetelu täitmisviisidest ja miinimumnõudeid võimalike täitmisviiside rakendamise kohta. Lisaks tuleks üheselt määratleda, millised sanktsioonid kaasnevad lapseröövi toimepannud lapsevanema suhtes, kes hoidub kohtulahendi täitmisest. Ühtlasi on vajalik sätestada ühised põhimõtted selles osas, kui täpselt peavad olema lapse tagastamist nõudvad lahendid sõnastatud ning millal saab täitmisest keelduda. Samuti tuleks seada ajaline tähtaeg täitemenetluse läbiviimiseks.

Kokkuvõtvalt, leidis magistritöös püstitatud hüpotees kinnitust - Euroopa Liidus on vaja täitemenetlust ühtlustada lapseröövi asjades. Senini ei ole Euroopa Liit soovinud ühtlustada liikmesriikide täitemenetlust, selle korraldust või menetlejaid. Seetõttu on täitemenetlused liikmesriigiti väga erinevad ja lapse tagastamist nõudva kohtulahendi täitmise protsess keeruline. Seda, kas liikmesriigid võiksid olla nõus oma menetlusautonoomiast loobuma lapseröövi asjade sensitiivset iseloomu silmas pidades, on keeruline prognoosida. Lisaks materiaalõigusele ka menetlusõiguse sh täitemenetluse ühtlustamine Euroopa Liidus on oluline nii teoreetiliselt kui ka praktiliselt. Piiriülese koostöö suurendamine ja siseriiklike õiguskordade sisuline ühtlustamine on aga ambitsioonikas eesmärk.

SUMMARY

Harmonization of enforcement procedures in the European Union, the example of the enforcement of child abduction decisions

The aim of the Master's Thesis was analyse whether and to what extent the harmonization of enforcement procedures is necessary in the European Union in terms of the enforcement of child abduction decisions. According to the hypothesis, European Union needs to harmonize member states´ enforcement procedures of child abduction decisions. A legal case study analysis was conducted to solve the research task set in the Master's Thesis. The national options laid out in Estonian and German regulations for securing the prompt return of an abducted child were compared. As a result of the analysis, the following conclusions were made in the Master's Thesis.

Firstly, the Hague Child Abduction Convention and Brussels IIa regulation provide substantive provisions on the rights, obligations and consequences of the persons involved in child abduction matters. However, there are no relevant explanations on what measures states should apply to achieve the objectives of laid out in the convention and the regulation. This way, the immediate return of an abducted child depends entirely on the measures provided by the national legal systems.

Secondly, member states´ enforcement systems fall into four groups with significant institutional and regulatory differences in terms of the enforcement of the child abduction decisions. The comparative analysis of Estonian and German systems highlighted that there are significant differences in the judicial process and enforcement proceedings. As international nor national legislation in Estonia does not regulate in detail the practical issues regarding the return of a child, the effectiveness of the enforcement of a court decision depends entirely on the preceding court process, in particular on the competence of the judge in resolving the case and the wording of the resolution of the court decision. In the event where the court decision is unclear or in part even inadequate, the ability to enforce the decision and to apply coercive measures is limited. In Germany, a separate legal instrument has been created to resolve child abduction claims. The comparative analysis revealed that the enforcement measures and sanctions used to return a child are

different. The comparative analysis emphasized the need for internationally recognized unified standards as to the appropriate measures and sanctions to ensure execution of decisions. At present, when a decision on the return of a child must be enforced in another member state, there may be a situation where the decision must be clarified or adapted in order to be enforceable under the national law of the executing member state.

Thirdly, although it would be necessary to harmonize enforcement procedures of child abduction decisions, it is difficult due to the limits of procedural autonomy. From the point of view of the European Union, regulating family law related procedural law at the union level is necessary to ensure the free movement of persons. From the point of view of the citizens of the European Union, legal certainty and fair trial at union level are central to the decisions taken by the member states' legal systems, both in terms of recognition and enforceability. Procedural autonomy is closely linked to the principle of subsidiarity, which is based on respect of member states identities: the European Union respects the national identities and the basic structures inherent in them. Thus, some member states may consider intervention by the European Union in the national procedural structures as a violation of their sovereignty. However, national procedures must not impede the rights of individuals deriving from the law of the European Union.

Fourthly, the provisions set out in the amendments to the Brussels IIa improve the effectiveness of judicial proceedings and enforcement of child abduction decisions and also contribute to the development of European procedural law. However, the proposal does not harmonize national enforcement procedures. Differences between the member states' enforcement procedures hinder the free circulation of judicial decisions, which would continue to be a problem. Eliminating the recognition and declaration of enforceability of child return orders means that the enforceability of a court decision depends on 28 different national procedures. Thus, for example, there may be situations in which enforcement is refused due to enforcement regulations in the executing state, although the decision would be enforceable in the issuing member state. Also, court rulings may not be appropriate for enforcement proceedings. In addition, situations in which the means of enforcement provided for in the court order may be in conflict or inappropriate with measures implemented in the executing state. The introduction of

common minimum standards and the use of soft measures would definitely contribute somewhat to solving the problems related to the execution of child return orders, but it does not remove the substantive obstacles to the free circulation of child return orders. It would be necessary to establish a uniform procedure for enforcement proceedings. The procedure should include a list of enforcement methods and minimum requirements for the implementation of possible enforcement methods. In addition, it should be unequivocally defined which sanctions can be applied in terms of the parent who refuses to comply with the court decision. It is also necessary to lay down common principles as to how precisely the wording of the decisions requiring the return of a child must be formulated and what are the grounds for refusal of enforcement. A deadline should also be set for enforcement proceedings.

In conclusion, the hypothesis set found confirmation – European Union needs to harmonize member states' enforcement procedures of child abduction decisions. Until now, European Union has not wanted to harmonize the enforcement procedures of the member states, its organization or procedural authorities. Consequently, enforcement procedures vary greatly between member states and the process of enforcing a child return order is difficult. It is also difficult to predict whether member states would agree to abandon their procedural autonomy taking into account the sensitive nature of child abduction cases. In addition to substantive law, the harmonization of procedural law, including enforcement procedures in the European Union, is important both theoretically and practically. Increasing cross-border cooperation and harmonizing national legal systems is an ambitious goal.

KASUTATUD MATERJALID

1. A. Alekand. Proportsionaalsuse printsiip põhiõiguste riive mõõdupuuna täitemenetluses. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2009.
2. A. Alekand. Täitemenetlusõigus. Juura, 2011.
3. A. Strauss, J. M. Corbin. Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory. SAGE Publications, 1998.
4. Amsterdami leping, millega muudetakse Euroopa Liidu lepingut, Euroopa Ühenduse asutamislepinguid ja teatavaid nendega seotud akte. 340/C, 10.11.1997.
5. B. de Witte, J. A. Mayoral jt. National Courts and EU Law New Issues, Theories and Methods. Edward Elgar Publishing, 2016.
6. C. Honorati. The Commission's Proposal for a Recast of Brussels Iia Regulation. 2017, International Family Law, Issue No. 2, 2017. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ssrn.com/abstract=2964268>, 11.03.2018.
7. C. McGlynn. Families and the European Union. Law, Politics and Pluralism. Cambridge University Press, 2006.
8. Council of the European Union. Proposal for a Council Regulation on jurisdiction, the recognition and enforcement of decisions in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, and on international child abduction (recast). Brussels, 24 November 2017. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14810-2017-INIT/en/pdf>, 18.04.2018.
9. Cross-Border Family Mediators. Kodulehekülj arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.crossbordermediator.eu/>, 25.02.2018.
10. E. Storskrubb. Civil Procedure and EU Law. A policy Area Uncovered. Oxford Studies in European Law, 2008.
11. Eelnõude infosüsteem (EIS). Dokumendi/toimiku otsing: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapserööve. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eelnoud.valitsus.ee/main#ipt9xUS4>, 14.05.2018.
12. Eesti kohtute kodulehekülj, alajaotus kohtute statistika. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/2016.a_menetl_usstatistika_koond_0.pdf, 19.02.2018.

13. Ettepanek: Nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades otsuste tunnustamist ja täitmist, ning rahvusvahelisi lapsereöve (uuesti sõnastatud). Brüssel, 30.06.2016. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/ET/1-2016-411-ET-F1-1.PDF>, 28.02.2018.
14. Euroopa e-õiguskeskonna portaal - Rahvusvaheline õigus. Arvutivõrgus kättesaadav: https://e-justice.europa.eu/content_international_law-10-et.do, 31.01.2018.
15. Euroopa Inimõiguste Kohtu 04. september 2007. aasta otsus kohtuasi nr 4065/04.
16. Euroopa Inimõiguste Kohtu 07. juuni 2013. aasta otsus kohtuasi nr 10131/11.
17. Euroopa Inimõiguste Kohtu 26. novembri 2003. aasta otsus kohtuasi nr 27853/09.
18. Euroopa Inimõiguste Kohtu 29. juuli 2003. aasta otsus kohtuasi nr 56673/00.
19. Euroopa Justiitskoostöövõrgustik tsiviil- ja kaubandusajades. Kodulehekülge arvutivõrgus kättesaadav: https://beta.e-justice.europa.eu/21/ET/european_judicial_network_in_civil_and_commercial_matters?init=true;, 09.03.2018.
20. Euroopa Kohtu 08. septembri 2011. aasta otsus kohtuasi C-177/10, Francisco Javier Rosado Santana v Consejería de Justicia y Administración Pública de la Junta de Andalucía.
21. Euroopa Kohtu 11. juuli 2008. otsus kohtuasi C-195/08 PPU – Inga Rinau.
22. Euroopa Kohtu 11. oktoobri 2007. aasta otsus kohtuasi C-241/06, Lämmerzahl GmbH v Freie Hansestadt Bremen.
23. Euroopa Kohtu 15. juuli 1964. aasta otsus kohtuasi C-6/64 - Flaminio Costa v E.N.E.L.
24. Euroopa Kohtu 16. detsembri 1976. aasta otsus kohtuasi C-33/76, Zewe-Zentralfinanz eG et Rewe-Zentral AG v Landwirtschaftskammer für das Saarland.
25. Euroopa Kohtu 22. detsember 2010. aasta otsus kohtuasi C-491/10 PPU Aguirre Zarraga - Pelz.
26. Euroopa Kohtu 26. jaanuari 2010. aasta otsus kohtuasi C-118/08, Transportes Urbanos y Servicios Generales SAL v Administración del Estado.
27. Euroopa Kohtu 7. juuli 1981. aasta otsus kohtuasi C-158/80 - Rewe-Handelsgesellschaft Nord mbH et Rewe-Markt Steffen v Hauptzollamt Kiel.
28. Euroopa Liidu Leping. ELT C 191, 29.07.1992.

29. Euroopa Liidu liikmesriikide vaheline kriminaalasjades vastastikuse õigusabi konventsioon - RT II 2004, 16, 69.
30. Euroopa Liidu Nõukogu ja Euroopa Ülemkogu kodulehekül, alajaotus koosolekud. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.consilium.europa.eu/et/meetings/jha/2017/12/07-08/>, 16.04.2018.
31. Euroopa Liidu põhiõiguste harta – ELT C 326/391, 26.10.2012, p. 391–407.
32. Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon (2012), ELT C 326, 26.10.2012, lk 47-390.
33. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2007. aasta määrus (EÜ) nr 861/2007, millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus. ELT L 199, 31.07.2007, p. 1–22.
34. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2006. aasta määrus (EÜ) nr 1896/2006, millega luuakse Euroopa maksekäsumenetlus. ELT L 399, 30.12.2006, p. 1–32.
35. European Parliament. Cross-border parental child abduction in the European Union. Study for the LIBE Committee. 2015, lk 142-163. Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510012/IPOL_STU\(2015\)510012_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510012/IPOL_STU(2015)510012_EN.pdf), 26.02.2018.
36. European Parliament. Harmonized Rules and Minimum Standards in the European Law of Civil Procedure. In-depth analysis. 2016. Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/556971/IPOL_IDA\(2016\)556971_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/556971/IPOL_IDA(2016)556971_EN.pdf), 31.03.2018.
37. Gesetz zur Aus- und Durchführung bestimmter Rechtsinstrumente auf dem Gebiet des internationalen Familienrechts (Act to Implement Certain Legal Instruments in the Field of International Family Law). Inglisekeelne versioon arvutivõrgus kättesaadav: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_intfamrvg/englisch_intfamrvg.html#p0216, 25.02.2018.
38. H. Costanza. The Commission's Proposal for a Recast of Brussels IIa Regulation. (Feb 6, 2017). International Family Law, Issue No. 2, 2017. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ssrn.com/abstract=2964268>, 18.03.2018.
39. H. G. Schermers, D. F. Waelbroeck. Judicial Protection in the European Union. Kluwer Law International, 2001.

40. H. Stalford. Children and the European Union: Rights, Welfare and Accountability. Bloomsbury Publishing, 2012.
41. Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi kodulehekül, lapseröövi konventsiooni alajaotus. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/specialised-sections/child-abduction>, 31.01.2018.
42. Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi kodulehekül, lapseröövi konventsiooni alajaotus, statistika. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/publications1/?dtid=32&cid=24>, 09.03.2018.
43. Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi kodulehekül, mitteosalisriikide alajaotus. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.hcch.net/en/states/other-connected-states>, 13.04.2018.
44. Hague Conference on Private International Law. Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction. Part I – Central Authority Practice. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=2780>, 25.02.2018.
45. Hague Conference on Private International Law. Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction. Country Profile. Estonia. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.hcch.net/upload/abduct2013cp_ee.pdf, 14.05.2018.
46. Harju MKm 06.08.2013, 2-13-30981.
47. Harju MKm 29.04.2009, 2-08-71977.
48. Harju MKm 31.08.2010, 2-10-31882.
49. I. Dey. Qualitative Data Analysis: A User-friendly Guide for Social Scientists. Routledge, 1993.
50. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon - RT II 2000, 11, 57.
51. Internationales Mediationszentrum für Familienkonflikte und Kindesentführung (International Mediation Centre for Family Conflict and Child Abduction). Kodulehekül arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.mikk-ev.de/en/>, 25.02.2018.

52. J. M. Scott QC. A question of trust? Recognition and enforcement of judgments. 2015, lk-d 27-35. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://conflictoflaws.net/2015/issue-2015-1-nederlands-internationaal-privaatrecht-nipr/>, 31.03.2018.
53. Justiitsministeeriumi kodulehekülg, alajaotus uuringud. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.just.ee/et/uudised-pressiinfo/uuringud>, 05.04.2018.
54. Justiitsministeeriumi kodulehekülg, alajaotus ministeerium, kontakt. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.just.ee/et/kontakt>, 14.05.2018.
55. K. Kasemets, Ü. Sulg, I. Jakobson, H. Lootus. Euroopa Liidu kujunemine ja õiguslikud alused. Riigikantselai, 2003.
56. Kohtute aastaraamat. 2009. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/dokumendid/kohtute_aastaraamat_2009.pdf, 27.02.2018.
57. Lapse õigusi käsitleva Euroopa õiguse käsiraamat. Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja Euroopa Nõukogu, 2015.
58. Mikk e.V. kodulehekülg, alajaotus mediation. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.mikk-ev.de/en/mediation/process-of-an-mediation/>, 27.02.2018.
59. Lapsröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise rahvusvahelise konventsiooniga ühinemise seadus - RT II 2001, 6, 33.
60. Lissaboni leping, millega muudetakse Euroopa Liidu lepingut ja Euroopa Ühenduse asutamislepingut. 2007/C – ELT L 306/01, 17.12.2007.
61. M Torga. Euroopa maksekäsmenetlus – lihtne viis rahvusvaheliste tsiviilnõuete maksmapanemiseks. *Juridica* 2013,(5), lk 329 -338.
62. M Torga. Kuidas tagada lapsrööviasjas tehtud kohtulahendi täitmine? Haagi 1980. aasta lapsröövi konventsiooni kohaldamise praktiline külg. *Juridica* 2015,(3), lk 219-225.
63. M. Andenas, B. Hess, P. Oberhammer. *Enforcement Agency Practice in Europe*. British Institute of International and Comparative Law, 2005.
64. M. Dougan. *National Remedies Before the Court of Justice: Issues of Harmonisation and Differentiation*. Bloomsbury Publishing, 2004.
65. M.-L. Kuus. *Magistritöö. Haagi lapsröövi konventsiooni alusel lapse viivitamatu tagastamise saavutamise võimalused Eestis*, Tartu Ülikool. Õigusteaduskond, Tartu 2015.

66. Nõukogu määrus (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000 – ELT L 338, 23.12.2003, lk 1-29.
67. Nõukogu määrus (EÜ) nr 4/2009, 18. detsember 2008, kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes – ELT L 7,10.01.2009, lk 1–79.
68. P. Beaumont jt. Parental responsibility and international child abduction in the proposed recast of Brussels IIa Regulation and the effect of Brexit on future child abduction proceedings. *International Family Law Journal* (4). pp. 1369-5762, 2016.
Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.abdn.ac.uk/law/documents/CPIL_Working_Paper_No_2016_6_revised.pdf, 18.03.2018.
69. P. R. Beaumont, P. E. McEleavy. *The Hague Convention on International Child Abduction*. Oxford Monographs in Private International Law. 1999.
70. P. Cortés. *The New Regulatory Framework for Consumer Dispute Resolution*. Oxford University Press, 2016.
71. Perekonnaseadus - RT I, 09.05.2017, 28.
72. Praktiline juhend Brüsseli Iia määruse kohaldamiseks. Euroopa Komisjon. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2015. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/68088>, 07.01.2018.
73. Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne. 2017. § 24 kommentaarid, p.-d 36, 45. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.pohiseadus.ee/index.php?sid=1&p=24>, 02.05.2018.
74. R. K. Yin. *Case Study Research: Design and Methods* (second edition). California: Sage Publications, 1994.
75. Rahvusvaheline õigusabi tsiviil- ja kaubandusajades EL liikmelisuse tingimustes. Teaduslik uurimistö. 20.12.2002. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.riigikantselei.ee/valitsus/valitsus/et/riigikantselei/euroopa/arhiiv/uuringud/2002-2003-tellitud-uurimused/uurimus_4.pdf, 31.01.2018.

76. Rahvusvahelise justiitskoostöö talituse statistika 2016. aasta rahvusvahelisest õigusabist. Kriminaalpoliitika osakond, 2017. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/rahvusvahelise_oigusabi_statistika_2016.pdf, 19.02.2018.
77. Rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise konventsioon – RT II, 03.09.2015, 3. Eestikeelne versioon arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/203092015003>, 11.05.2018. The Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction. Inglise keelne versioon arvutivõrgus kättesaadav http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=24, 28.02.2018.
- 78.
79. Rahvusvahelise lapseröövi tsiviilõiguslikke küsimusi käsitleva 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooniga seotud hea tava juhend. Vahendamine. Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi alaline büroo, 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=31a7dbbf-e719-447f-a68c-b668f2ef4d20>, 28.02.2018.
80. RKTkm 29.10.2014 nr 3-2-1-95-14.
81. RKTko 06.12.2006, 3-2-1-123-06.
82. RKTko 18.02.2015, 3-2-1-146-14.
83. RKÜkm 17.12.2013, 3-2-1-4-13.
84. Saksa Justiitsameti - Bundesamt für Justiz kodulehekül, alajaotus competent German courts. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.bundesjustizamt.de/EN/Topics/citizen_services/HKUE/Courts/Courts_node.html, 25.02.2018.
85. Saksa Justiitsameti - Bundesamt für Justiz kodulehekül, alajaotus notes on the return of abducted children and on cross-border conflicts concerning rights of access and rights of custody. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.bundesjustizamt.de/EN/Topics/citizen_services/HKUE/Notes/Notes_node.html#doc3454458bodyText26, 26.02.2018.
86. Statistika Saksa Justiitsameti - Bundesamt für Justiz koduleheküljel. Arvutivõrgus kättesaadav:

https://www.bundesjustizamt.de/EN/Topics/citizen_services/HKUE/Statistics/Statistics_node.html, 09.03.2018.

87. Stockholmi programm – avatud ja turvaline Euroopa kodanike teenistuses ja nende kaitsel (ELT C 115, 4.5.2010). Arvutivõrgus kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ajl0034>, 31.02.2018.
88. Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment, Final report, Evaluation. European Commission, May 2015. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/bxl_ia_final_report_evaluation.pdf, 28.02.2018.
89. Zentrale Anlaufstelle für grenzüberschreitende Kindschaftskonflikte beim Internationalen Sozialdienst im Deutschen Verein (Central Contact Point for Cross-border Family Conflicts based at the German Branch of International Social Service within the “Deutscher Verein”). Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.zank.de/en-website/zank/index.php>, 25.02.2018.
90. T. Oppermann. Euroopa Õigus. Kirjastus Juura, 2012.
91. Tartu MKm 07.10.2011, 2-11-9953.
92. The Brussels Convention of 27th September 1968 on Jurisdiction and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters. – OJ L304, 30.10.1978; OJ C 27, 26.01.1998, pp 1–34.
93. E. Pérez-Vera. The Explanatory Report on the Hague Convention of October 25, 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction. 1981, pp 429-430. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=2779>, 14.05.2018.
94. Tln RgKm 22.01.2013, 2-12-41576.
95. Tln RgKm 22.01.2013, 2-12-41576.
96. Täitemenetluse seadustik - RT I, 30.12.2017, 19.
97. W. N. Dunn. Public Policy Analysis. Routledge, 2015.
98. Viru MKm 20.06.2013, 2-11-23207.
99. Viru MKm 20.06.2013, 2-11-23207.
100. Õiguslane koostöö tsiviilasjades Euroopa Liidus: juhend õiguspraktikutele. Euroopa Komisjon. Õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat, 2015.

101. Õigusalane koostöö tsiviilasjades. Euroopa Liidu teemalised teabelehed, Euroopa Parlament, 2018.
102. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni kodulehekülg arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.un.org/en/index.html>, 06.02.2018.
103. X. E Kramer. Cross-Border Enforcement in the EU: Mutual Trust Versus Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure. *International Journal of Procedural Law*, Vol. 2, 2011, lk-d 202-230. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ssrn.com/abstract=1995682>, 31.03.2018.
104. X. E. Kramer. Harmonisation of civil procedure and the interaction with private international law. *Civil Litigation in a Globalising World*, The Hague: T.M.C. Asser Press/Springer, 2012, lk 121-139.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Näncy-Marita Maltseva (isikukood: 48911052727), annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose “Täitemenetluse ühtlustamise vajadusest Euroopa Liidus lapserööviasjades tehtud kohtulahendite täitmise näitel“, mille juhendajad on MA Haldi Koit ja PhD Kristina Muhhina,

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 16. mail 2018

.....

Näncy-Marita Maltseva